

MATICA MUSLIMANSKA CRNE GORE
Analiza nacionalne diskriminacije i asimilacije
Muslimana Crne Gore

Izdavač:
Matica muslimanska
Samostalno udruženje u oblasti kulture manjinskog
muslimanskog naroda Crne Gore

Za izdavača
Dr Avdul Kurpejović

Urednik
Veseljko Koprivica

Lektor i korektor
Veseljko Koprivica

Kompjuterska obrada
Daus – Cetinje

Štampa
IVPE – Cetinje
E-mail:ivpe@t-com.me

Tiraž:
600 primjeraka

NAPOMENA: Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati ili na bilo koji način reproducirati bez autorovog dopuštenja.

Realizaciju projekta i štampanje knjige finansirao
Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore.

Matica Muslimanska
Crne Gore

Crna Gora - Podgorica

Matica Muslimanska
of Montenegro

Montenegro - Podgorica

Dr Avdul Kurpejović

ANALIZA NACIONALNE DISKRIMINACIJE I ASIMILACIJE MUSLIMANA CRNE GORE

Podgorica, 2014. godine

P R E D G O V O R

Iako su u jednom broju dosadašnjih izdanja Matice muslimanske analizirani osnovni uzroci i negativne posljedice tih nacionalne asimilacije, nacionalne diskriminacije i velikobošnjačke nacionalne asimilacije autohtonih Muslimana Crne Gore, nadležni državni organi i institucije nijesu ništa preduzimali na eliminisanju i zaštiti pripadnika ovog manjinskog naroda. Zato su organi upravljanja Matice muslimanske ocijenili neophodnim da se posebnim projektom sveobuhvatnije i na osnovu nepobitnih činjenica analiziraju osnovni uzroci i negativne posljedice sadašnjeg položaja ovog manjinskog autohtonog naroda Crne Gore.

U tom cilju prijavljen je na konkurs Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava projekat: *Analiza nacionalne diskriminacije i asimilacije Muslimana Crne Gore*.

Osnovni motivi realizacije Projekta su sadržani u činjenici i opštepoznatom stvarnom stanju da su Muslimani Crne Gore izloženi *tihoj crnogorskoj kulturnoj i nacionalnoj asimilaciji* koja traje od njihovog postanka do današnjih dana 21. vijeka.

Uzaludni su bili Danilov zakonik iz 1855. godine, kojim su Muslimani svrstani u „inoplemenike“, uz „inovjernike“, državno ozvanjenje prelaska muslimanske vjerske manjine u etno-nacionalnu manjinu na osnovu Senžermenskog ugovora o miru 1919. i Ugovora o zaštiti nacionalnih manjina u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca 1920. godine, Odluke kongresa ujedinjenja KPJ 1919., Proglas o organizovanju narodnooslobodilačkog rata protiv okupatora 1941. godine, Titov članak u „Proleteru“ 1942. godine, dešavanja u toku narodnooslobodilačkog rata, Odluke II zasijedanja AVNOJ-a, ustavi SFRJ, Ustav Crne Gore iz 1974. i Ustav nezavisne i samostalne države Crne Gore iz 2007. godine.

Za Ministarstvo prosvjete i sporta ne važi Ustavom zajemčeno pravo pripadnika manjinskih naroda niti oročena obaveza Strategijom Vladine manjinske politike na četiri godine od njenog donošenja 2008. da *nastavno-obrazovni programi obuhvataju istoriju, kulturu i nacionalnu osobenost manjinskog autohtonog muslimanskog naroda Crne Gore*. Uzaludni su bili zahtjevi Matice muslimanske da se ustavna obaveza realizuje kao i Ocjene i stavovi Skupštine Matice, usvojeni na sjednici održanoj 5. oktobra 2012. godine.

Ministarstvo za prosvjetu i sport namjerno ne sprovodi ustavnu obavezu i time produžava trajanje tihе asimilacije autohtonih Muslimana. To znači da autohtonji Muslimani Crne Gore ni poslije više od 550 godina svog postojanja nemaju pravo da njihova istorija i kultura budu obuhvaćeni nastavno-obrazovnim programima i udžbenicima na svim

nivoima obrazovanja u demokratskoj i građanskoj državi Crnoj Gori.

Zvanična državna *diskriminacija autohtonih Muslimana Crne Gore traje od 1996. godine*. Ona se manifestuje u raznim vidovima i rezultat je nesprovođenja Ustavom zajemčene zaštite od diskriminacije i posebnim Zakonom o zabrani diskriminacije.

Notorna je činjenica da više od dvije decenije traje negiranje kulturnog identiteta, kulturne baštine i nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana i nametanje im *velikobošnjačke nacionalne asimilacije*. *Realizacija velikobošnjačkog asimilatorskog programa se sprovodi nesmetano i ne biraju se sredstva i metodi propagiranja i nametanja tuđeg, nacionalnog identiteta, političke i asimilatorske tvorevine Bošnjaka u Crnoj Gori*. Krajnji cilj ovog antimuslimanskog i asimilatorskog programa je etno-genocid ovog autohtonog naroda.

Nema nikakvog opravdanja niti je u interesu političke, nacionalne i državne stabilizacije Crne Gore bošnjačka asimilacija Muslimana, koji su privrženi i odani svojoj jedinoj domovini i državi Crnoj Gori, dok se to ne može reći za Bošnjake, sudeći prema onome što manifestuju preko Bošnjačke stranke i drugih njihovih političkih i nepolitičkih institucionalnih oblika organizovanja.

Osnovni ciljevi realizacije Projekta su argumentovano, objektivno i konkretno analiziranje osnovnih uzroka, aktera i ciljeva tih asimilacija, diskriminacije i bošnjačke nacionalne asimilacije autohtonih Muslimana Crne Gore i time suočavanje sa crnogorskom stvarnošću. Državni organi, institucije, tužilaštvo, sudstvo, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda i ru-

kovodstva političkih partija DPS-a i SDP-a neizbjježno treba da prihvate nepobitne činjenice o asimilatorskom i diskriminatorskom položaju Muslimana, umjesto dosadašnjeg ignorisanja i marginalizacije položaja pripadnika ovog naroda.

Muslimani Crne Gore nalaze se na sudbinskoj istorijskoj prekretnici na putu ka etno-genocidu, ukoliko se hitno ne preduzmu mjere zaštite njihovog kulturnog identiteta, kulturne baštine i nacionalnog identiteta i imena od diskriminacije i posebno velikobošnjačke asimilacije. Pri tome se ima u vidu da procesi jezičke, kulturne i nacionalne identifikacije na Balkanu nijesu završeni, još traju i ima pojava nametanja asimilacije drugom narodu, kakav je i slučaj nametanja bošnjačke asimilacije autohtonim Muslimanima Crne Gore i na Balkanu.

U završnom razmatranju ove knjige biće dati prijedlozi za suprotstavljanje i eliminiranje tih asimilacija, diskriminacije i bošnjačke asimilacije, a posebno zaštita i sprovođenje Ustavom zajemčenih prava pripadnika manjinskih naroda, a time i pripadnika manjinskog muslimanskog naroda.

Prezentacija rezultata istraživanja i analiziranja stvarnog stanja kulturne i tih crnogorske nacionalne asimilacije, zvanične diskriminacije i nametnute bošnjačke asimilacije autohtonog manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore biće dostupna svim zainteresovanim čitaocima kako bi im se omogućilo da saznaju stvarno stanje.

Muslimani Crne Gore su, uz nepovoljan položaj zbog tih asimilacija, diskriminacije i bošnjačke asimilacije, izloženi i ignorisanju, omalovažavanju i marginalizaciji umjesto uvažavanja i zahvalnosti

od strane rukvodstava DPS i SDP, kao i državnih organa na njihovom doprinosu obnovi državnosti i pobjedama na svim parlamentarnim izborima u Crnoj Gori, počev od 1996. godine.

No, ne treba za sve kriviti druge, nego i muslimanske intelektualce kojima su lični, karijeristički i egoistički interesi iznad interesa naroda kome pripadaju i koji se ne ugledaju na intelektualce drugih naroda. Rezultat toga je i to što Muslimani nijesu politički organizovani u svojoj političkoj partiji.

Treba reći i to da institucionalni oblik organizovanja pripadnika manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore u Manjinski savjet nije nikakav doprinos zaštiti od tihе asimilacije, diskriminacije i bošnjačke asimilacije, jer se on za proteklih pet godina nije bavio ovim pitanjima. Njegovom predsjedniku i time Manjinskom savjetu prioritetno je bilo da se primaju mјesečne novčane naknade i nenamjenski troše sredstva dobijena iz državnog budžeta za ostvarivanje nadležnosti propisanih Zakonom o manjinskim pravima i slobodama i Statutom. Savjet muslimanskog naroda u novom, pretežno starom, sastavu i sa istim predsjednikom, nastavio je da radi kao i u proteklom petogodišnjem mandatu.

Odlučna je riješenost autora da ponudi argumentovana, objektivna saznanja u analizi koja će, nadamo se, doprinijeti da svi diskriminatori i asimilatori Muslimana shvate i prihvate ovu mudru misao: „*Veličina jednog naroda ne mjeri se brojem, kao što se veličina čovjeka ne mjeri stasom. Njegova mјera je količina inteligencije i vrline koje posjeduje.*“ (Viktor Igo).

Da bi se radilo na eliminisanju tih asimilacija, diskriminacije i velikobošnjačke asimilacije i zaštiti od dalnjeg pogoršanja položaja Muslimana Crne Gore - *nije dovoljna proglašena jednakost, nego i jednaki uslovi za njeno ostvarivanje.*

Obaveza je državnih organa da obezbijede da svi narodi u Crnoj Gori budu jednak u pravima i obavezama.

Ljudska prava su naš život, dostojanstvo, građanske slobode i pravo na egzistenciju i zaštitu od svih vidova diskriminacije i asimilacije.

Jednakost i ravnopravnost i zaštita od tih similacija i diskriminacije i velikobošnjačke similacije Muslimana u Crnoj Gori je prevashodno državno pitanje, koje se može riješiti ako nadležni državni organi i institucije kao i rukovodstva političkih partija obezbijede ostvarivanje Ustavom zajemčenih prava i sloboda.

Autor

ANALIZA NACIONALNE DISKRIMINACIJE I ASIMILACIJE MUSLIMANA CRNE GORE

Analiza nacionalne diskriminacije i asimilacije nekog naroda ima međunarodno-pravno utemeljenje u značaju ljudskih prava.

„Sva ludska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.

Ona su određena razumom i sviješću i treba jedni prema drugima da postupaju u duhu bratstva.“

(Član 2 Univerzalne deklaracije o pravima čovjeka)

Decembar, 1948.

Ljudska prava se ne mogu kupiti, davati, zasluživati ili naslijediti - sa njima se svako ljudsko biće rađa. Ljudska prava se ne propisuju niti se odobravaju, ali se međunarodnim i nacionalnim pravnim instrumentima *garantuju*.

Temelji ljudskih prava su život, sloboda, lična bezbjednost, posjedovanje imovine, izražavanje

mišljenja, upražnjavanje religije, kulture i etničke osobenosti, udruživanje i okupljanje, pošteno suđenje, pravo glasa i kandidovanja, zaštita od ograničenja, diskriminacije i svih oblika i vidova asimilacije.

Ovo su polazne osnove Analize nacionalne diskriminacije i asimilacije Muslimana Crne Gore, jer je članom 9 Ustava Crne Gore propisano, kad je riječ o pravnom poretku: „*Potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog porekta, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva*“.

Isto tako, da bi se analizirala nacionalna diskriminacija i asimilacija jednog naroda, neophodno je dati teorijsko-pojmovno značenje tih odrednica.

I. Teorijsko-pojmovno određenje diskriminacije i asimilacije

Realizacija projekta: *Analiza nacionalne diskriminacije i asimilacija Muslimana Crne Gore* prepostavlja teorijsko-pojmovno određenje odrednica diskriminacija i asimilacija i da se na tim osnovama odredbe međunarodnog prava o zabrani diskriminacije i asimilacije detaljnije normiraju nacionalnim ustavima i zakonima.

Diskriminacija

Diskriminacija, od lat. *discriminare*, znači odvajati, praviti razliku koja se ispoljava u nejednakom postupanju, odnosno u različitom tretiranju, što ima za posljedicu stavljanje u gori položaj jednog u poređenju sa drugim. Diskriminacija se javlja kako u okviru unutrašnjeg poretku jedne države, tako i u međunarodnim odnosima.

Diskriminacija u unutrašnjem poretku sastoji se u lišavanju, umanjenju ili ograničenju određenih prava pojedinih osoba ili čitavih grupa u okviru neke šire političko-državne ili državne teritorije, koja se inače priznaju drugima i to iz rasnih, vjerskih, nacionalnih, socijalnih, političkih i ekonomskih razlika ili na osnovu razlike u polu, jeziku i slično. (Mala politička enciklopedija, Savremena administracija, Beograd, 1966. str. 188).

Diskriminacija je pojam koji ima specifično značenje nejednakog postupanja u odnosu na osobe među kojima postoje rasne, nacionalne, vjerske, polne ili klasno-staleške razlike. Diskriminacija može biti društvena ili pravna. Pravna diskriminacija je rijetka, ali je zato još dosta česta faktička društvena diskriminacija. (Pravni leksikon, Savremena administracija, Beograd, 1964. str.158).

Diskriminacija je zabranjena dokumentima Ujedinjenih nacija, dokumentima Savjeta Evrope i dokumentima Organizacije za evropsku bez-

bjednost i saradnju, kao i nacionalnim ustavima i zakonima država.

Deklaracijom o pravima čovjeka ili Deklaracijom o ljudskim pravima, član 7, konstituisano je pravo jednakosti pred zakonom bez ikakve razlike i pravo na podjednaku zaštitu zakona. U tom članu je propisano:

„Svi imaju pravo na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog podsticanja na ovaku diskriminaciju“.

Za realizaciju ovog projekta od posebnog značaja je Deklaracija Ujedinjenih nacija o pravima pripadnika nacionalnih, etničkih, vjerskih i jezičkih manjina (1992.).

Članom 2 Deklaracije je propisano:

„Pripadnici nacionalnih ili etničkih, vjerskih ili jezičkih manjina (u nastavku teksta pripadnici manjina) imaju pravo da imaju sopstvenu kulturu, da ispovijedaju svoju vjeru i koriste svoj jezik, kako u javnosti, tako i privatno, slobodno i bez upitanja sa strane i diskriminacije“.

U Završnom dokumentu sa sastanka Konferencije o ljudskoj dimenziji KEBS u Kopenhagenu, 1990. godine, čiji je potpisnik bila i SFRJ, decidno je zapisano:

*„Sva lica su jednakana pred zakonom i imaju pravo na jednaku zaštitu na osnovu zakona bez ikakve diskriminacije. U tom smislu zakonom će se zabraniti svaka diskriminacija i svim licima će se garantovati jednakna i efikasna **zaštita od diskriminacije po bilo kom osnovu“***

U Evropskoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina (1994.) članom 4 je propisano:

„Ugovornice se obavezuju da jemče pripadnicima nacionalnih manjina ravnopravnost pred zakonom i jednaku zakonsku zaštitu. U tom smislu zabranjena je bilo kakva diskriminacija na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini“.

Asimilacija

Asimilacija, lat. riječ, označava stapanje jednog naroda s drugim putem usvajanja njihog jezika običaja i slično. Asimilatorska politika se sprovodi svim raspoloživim sredstvima, školama, novinarstvom, jezikom, beneficijama, mijenjanjem prezimena i drugim oblicima nametanja, kako bi se denacionalizirala neka nacionalna manjina i pripojila narodu koji je veća i jača nacija..“ (Rječnik stranih riječi, „Zora“, Zagreb, 1951.)

Pod asimilacijom (latinski od *assimilatio*) podrazumijeva se – izjednačavanje, primanje u svijesti novog sadržaja i njegovo prilagođavanje ili preobraćanje. Društvena asimilacija ljudi, grupa, pa i naroda, može biti jednostrana i uzajamna. U društvenom životu asimilacioni procesi se mogu događati ne samo prirodno, spontano, biti manje više regulisani svojersnom akcijom pojedinih društvenih faktora, već se mogu i prinudno nametnuti, što se primjenjuje u slučaju neprihvatanja tuđih, *nametnutih normi življenja i ponašanja*. Ovom posljednjem vidu asimilacije najčešće su podvrgnute rasne i etničke manjine.

Asimilacioni procesi u društvu mogu se razlikovati po svom sadržaju kao politički, ekonomski, etnički, kulturni i drugi vidovi asimilacije. Ovi procesi su brži i lakše se razvijaju kod pojedinaca i malih društvenih grupa, koje su prinuđene iz raznih razloga da žive prostorno odvojeno od svoje zavičajne sredine. Na primjer: nepravedno *ignorisanje pojedinih nacionalnosti i nacionalnih manjina, raspirivanje nacionalne netrpeljivosti i mržnje među ljudima i narodima.* (*Mala politička enciklopedija, Savremena administracija, Beograd, 1966. str. 58/59.*)

Zabrana asimilacije nije propisana decidno značajnim dokumentima Ujedinjenih nacija, ali se normama o očuvanju i zaštiti etničkih i nacionalnih prava i jednakosti i ravnopravnosti izvodi i zabrana asimilacije.

Pošto se projektom tretira nacionalna diskriminacija i asimilacija pripadnika manjinskog muslimanskog naroda, to je neophodno o zaštiti od asimilacije citirati član 5 *Evropske konvencije o zaštiti nacionalnih manjina, koji glasi:*

1 „Ugovornice se obavezuju da unapređuju uslove potrebne za održavanje i razvijanje kulture pripadnika nacionalnih manjina i očuvanje neophodnih elemenata njihovog identiteta, vjere, jezika, tradicije i kulturnog nasleđa.

2 Bez štete po njere preduzete u okviru svoje opšte integracione politike, ugovornice će se uzdržavati od politike i prakse asimilacije pripadnika nacionalnih manjina protivno njihovoj volji i štiteći ih od svake

akcije usmjerene takvoj asimilaciji" (Evropska konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, 1994. godine).

Objektivna i na činjenicama zasnovana analiza nacionalne diskriminacije i aimilacije autohtonog manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore je moguća ako se prethodno da kraći osvrt na crnogorsku veoma složenu i heterogenu političku, kulturnu, društvenu, vjersku i nacionalnu scenu, koja bitno utiče na status i položaj ovog naroda.

II. Osrvrt na crnogorsku političku, društvenu, kulturnu vjersku i nacionalnu državnu scenu

Ostvarivanju diskriminatorskih i asimilatorskih namjera i ciljeva nad Muslimanima Crne Gore pogoduje crnogorska politička, kulturna, vjerska, nacionalna i društvena, bolje reći državna scena, odnosno stvarnost.

Objektivan prikaz aktuelne crnogorske stvarnosti se ogleda u činjenici da na njoj djeluju mnoge političke, nacionalne, kulturne i državne opcije, namjere i ciljevi, prikriveni ili otvoreni, što je čini podijeljenom i sa antagonistički suprotstavljenim ciljevima i djelovanjima. Na crnogorskoj političkoj i državnoj sceni je

Velikosrpski i prorsrpski nacionalistički asimilatorički program, koji se manifestuje u nepriznavanju crnogorske nacije, crkrve, jezika i

suverene države. Ovaj program svoje djelovanje pravda navodnom diskriminacijom Srba, nejednakim statusom crnogorskog i srpskog jezika, nezadovoljavajućim brojem zaposlenih Srba u državnim organima i institucijama, diplomatsko-konzularnim predstavništvima itd.

Rukovodstva jednog broja srpskih i prosrpskih partija i stranaka negiraju nacionalni identitet Crnogoraca, ne priznaju Crnogorsku pravoslavnu crkvu, crnogorski jezik, istoriju, kulturnu baštinu, književnost i umjetnost...

Politička kampanja predsjedničkog kandidata srpskih i prosrpskih stranaka se vodi bez državnih simbola, uz simbole druge, srpske države. Isto tako, kampanju za parlamentarne izbore neke političke partije vode bez crnogorskih simbola. Predizborna kampanja i slavljenje pobjede na izborima za odbornike se vodi, takođe, bez državnih simbola, uz simbole druge države. Najsvježiji primjer za to su izbori za odbornike u beranskoj opštini na kojima je osvojila potreban broj odbornika za vršenje vlasti koalicija SNP i DF. Slavilo se i uz vijorenje zastave Republike Srbije i uzvike „Srbija, Srbija“! Nije se čulo Crna Gora, niti su primjećene državne zastave. Nije bilo reagovanja rukovodstava političkih partija članica koalicije.

Poslanici srpske nacionalnosti u Skupštini Crne Gore kontinuirano nastoje da uspore napredak Crne Gore prema NATO-u, zalažući se za neutralnost Crne Gore, iako NATO osigurava

trajniju bezbjednost i sigurnost države Crne Gore. Neki se pitaju i od koga to prijeti opasnost Crnoj Gori.

Državni organi i rukovodstva crnogorskih političkih partija na sve to većnom čute, umjesto da objašnjavaju zašto Crna Gora treba da postane članica NATO-a. Crnoj Gori opasnost prijeti od onih čiji državnici javno kažu da nikada neće prihvati, iako je to stvarnost, Crnu Goru kao suverenu državu. To je skoro izjavio predsjednik Srbije.

Velikobošnjački nacionalistički i asimilatorski program ima kao jedan od prioritetnih ciljeva, poslije nametanja bošnjačke asimilacije Muslimana, uspostavljanje bošnjačkog islamskog entiteta Sandžak. Ostvarivanje tog cilja počinje referendumom 1991. godine o autonomiji Sandžaka, slijedi zalaganje za specijalni status, formiranje bošnjačke države Sandžak i ponovo autonomija, ali sada pobornici tih ideja smatraju da autonomiju mogu ostvariti prekograničnom regijom.

Autonomijom Sandžaka, koja bi se ostvarila prekograničnom regijom sa nadležnostima autonomije, ugrožava se državni suverenitet i teritorijalni integritet Crne Gore, jer Sandžak bi obuhvatio šest opština, odnosno sedam sa Gusinjem, koje zahvataju 30% teritorije i stanovništva Crne Gore. U ovim opštinama novonastala politička i asimilatorska tvorevina Bošnjaci čine oko 28% stanovništva.

Rukovodstva političkih partija DPS-a i SDP-a potcenjuju i tolerišu nametanje velikobošnjačke asimilacije autohtonim Muslimanima Crne Gore, jer novonastala politička i asimilatorska tvorevina Bošnjaci nijesu privrženi Crnoj Gori kao što su to bili, a i sada su, Muslimani. Novonastali Bošnjaci imaju svoje posebne ciljeve i zahtjeve, kojima udovoljava rukovodstvo DPS-a i SDP-a, maternji bosanski jezik, traže da se i njihovi simboli ugrade u državne simbole, traže odgovarajuću zastupljenost u Skupštini, Vladi i drugim organima i institucijama, zalažu se za autonomiju Sandžaka preko međugranične regije, kojom se ugrožava državni suverenitet i integritet Crne Gore.

Povlašćen i blagonaklon odnos rukovodstva DPS i SDP prema Bošnjačkoj stranci i novonastalim Bošnjacima, a ignorantski i marginalizovani prema Muslimanima, pogoduje sve uspješnijoj asimilaciji Muslimana. Tako se broj Muslimana sa oko 90 hiljada iz 1991. godine sveo na svega nešto preko 20 hiljada. Uz velikobošnjačku asimilaciju imamo i crnogorsku asimilaciju Muslimana, tako da po posljednjem popisu stanovništva 2011. godine ima blizu 18 hiljada Crnogoraca islamske vjeroispovijesti. Blagonaklon odnos prema Bošnjačkoj stranci, koja je ušla u poslijeeizbornu koaliciju sa DPS-om, ogleda se i u izboru za potpredsjednika Vlade predsjednika Bošnjačke stranke, koji sa te funkcije vrši postavljenja novonastalih Bošnjaka na funkcije, počev od ambasadora, konzula, ruko-

vodilaca nekih državnih institucija, pa sve do sudije Ustavnog suda. Za sudiju Ustavnog suda je izabran čovjek koji nikada nije bio ni sudija za prekršaje i koji je u knjizi, čiji je autor, otvoreno krivotvorio istoriju i zvanične statističke podatke o nacionalnoj strukturi stanovništva Crne Gore u popisima od 1948. do zaključno sa 1991. godinom i koji se ne libi da koristi sva sredstva za negiranje Muslimana i propagiranje nametanja im bošnjačke asimilacije. Potpredsjednik Vlade Husović odlazi u Njemačku sa Sulejmanom Ugljaninom iz Novog Pazara da razgovaraju o uspostavljanju međugranične regije, a na to predsjednik Vlade ne reaguje. Ili, po Crnoj Gori emisari propagator bošnjaštva i ostvarivanja međugranične anticrnogorske regije Sandžak sa sjedištem u Pljevljima, muftija Zukorlić, kome se omogućava gostovanje na nekim privatnim televizijama, a da niko na to zvanično ne reaguje. Te televizije ne omogućavaju drugima da reaguju na Zukorlićevo neosnovano negiranje nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore i proglašavanje Bošnjacima, političkoj i asimilatorskoj tvorevini koja se prvi put javlja 2003. godine, na popisu stanovništva.

Uz Bošnjačku stranku osnovana je Bošnjačka demokratska zajednica u Crnoj Gori, kao sastavni dio Zukorlićeve stranke iz Novog Pazara. Ona je nešto ekstremnija od Bošnjačke stranke i među njima nije razvijena tješnja saradnja. Bošnjačka demokratska zajednica je u Dnevnim novinama,

1. i 2. marta 2014. godine javno pozvala Demokratsku partiju socijalista na sprovođenje predreferendumskog sporazuma sa Bošnjačkom strankom o Sandžaku kao prekograničnoj regiji.

Prema našim saznanjima može se zaključiti da je i Bjelopoljska politička partija probošnjačka, iako se tako ne naziva.

Sva tri nacionalistička i asimilatorska projekta destabilizirajuće djeluju i time imaju krajnji zajednički anticrnogroski državni cilj.

Uz političke bošnjačke partije postoje mnogobrojne nevladine porodične organizacije, jer Zakon o nevladinim organizacijama iz 2011. godine omogućava osnivanje nevladinih organizacija trojici državljana Crne Gore, od kojih jedan može biti maloljetnik. Zaista neshvatljiv cenzus i kompromitacija i degradacija civilnog sektora koji se institucionalno organizuje, pretežno, preko nevladinih organizacija. Te nevladine bošnjačke organizacije negiraju kulturni i nacionalni identitet Muslimama i posebno su se okomile na kulturnu baštinu autohtonih Muslimana, koju u cijelosti prisvajaju i proglašavaju bošnjačkom. To je veoma pogubno djelovanje po kulturni i nacionalni identitet, jer kulturni identitet i baština su bitne komponente nacionalnog identiteta.

Status Muslimana u Crnoj Gori pogoršava i sve masovnije manifestovanje retrogradnog, dogmatskog islamskog fanatizma iz XV vijeka, koji dolazi, pretežno, iz Novog Pazara, Bosne i dijelom iz Turske. Uz to, tu su i vеhabije koje se

brojčano povećavaju, ali još ne djeluju destruktivno kao u drugim državama na Balkanu. U posljednjih nekoliko godina izgrađen je veliki broj džamija, otvoreni su mektebi za djecu predškolskog uzrasta pri džamijama, upisuju se učenici u medrese, odlaze na studije u Tursku i iz dana u dan se uspostavljaju direktnе komunikacije i saradnja sa Turskom preko vjerskih i drugih institucija, pojedinaca ili organizacija.

Islamska zajednica Crne Gore, a posebno reis Fejzić, direktno je uključen u političko djelovanje u cilju negiranju kulturnog identiteta i kulturne baštine i nacionalnog identiteta Muslimana i nametanja im bošnjačke asimilacije. Reis, ne tako rijetko, putuje u inostranstvo, u delegacijama sa potpredsjednikom Vlade Husovićem i drugim propagatorima bošnjaštva, koje propagiraju među našim iseljenicima. On u SAD govori kako je Bošnjak i u Crnoj Gori dijeli vjernike islama po nacionalnoj pripadnosti i tako Islamsku zajednicu politizuje, analogno onome što se radi u Bosni i što radi muftija Zukorlić u Novom Pazaru.

O negatorskom odnosu i marginalizovanju Muslimana svjedoče i podaci o njihovoj zastupljenosti u Skupštini Crne Gore, pomoćničkim ministarskim funkcijama u diplomaciji i u raznim drugim državnim institucijama.

Na crnogorskoj državnoj sceni godinama se manifestuje ideja koja ima za cilj *stvaranje Prirodne Albanije*, odnosno velike Albanije. Akteri tvrde da je nezavisna Albanija proglašena

Odlukom Londonske konferencije 28. septembra 1942. godine. (Dnevne novine, 7/8. 2013. godine). O tome se održavaju sastanci u Albaniji na kojima učestvuju i predstavnici nekih albanskih partija i stranaka iz Crne Gore. Iz Albanije stižu glasine o proglašenju Prirodne Albanije 2015. godine, u koju bi ušli dijelovi Crne Gore, Makedonije i Kosova. Zar to nije antidržavni projekat, zar se time ne ugrožava državni suverenitet i teritorijalni integritet Crne Gore, na koje izostaje javno oglašavanje državnih organa Crne Gore.

Muslimani su, kako smo već rekli, bezrezervno privrženi i odani svojoj domovini i državi Crnoj Gori, dok su ostali manninski narodi, osim Hrvata, neki manje neki više, samo djelimično i deklarativno privrženi i odani, onoliko koliko im je potrebno radi ostvarivanja sopstvenih interesa. Neki narodi Crnu Goru formalno priznaju, a neki ne priznaju njen suverenitet, neki je ne smatraju svojom državom, nego samo domovinom.

Za crnogorsku državnu scenu aktuelno je i pitanje opredjeljenja za članstvo u Evropskoj uniji i NATO-u. Za ulazak Crne Gore u Evropsku uniju postoji veća podrška jednog broja opozicionih političkih partija nego kad je riječ o članstvu u NATO. Oko toga ima neslaganja, otpora i nuđenja neutralnosti, kao alternative.

Iz ovakve ocjene crnogorske državne, političke, društvene, kulturne, vjerske i nacionalne

scene nedvosmisleno proizilazi da članstvo u NATO nema alternativu, jer se članstvom u toj vojnoj alijansi obezbjeđuje trajnija državna bezbjednost i egzistencijalna sigurnost njenih građana. Pri tome se mora imati u vidu istorijska prošlost i sadašnja politička i međudržavna saradnja, uvažavanje i poštovanje na Balkanu, na kome uvijek postoji opasnost ugrožavanja teritorijalnog integriteta i državnog suvereniteta jednih od strane drugih država.

Muslimani Crne Gore nemaju dilemu o tome da je članstvo u Evroposkoj uniji i NATO-u neizbjegno ako se hoće trajnija bezbjednost i sigurnost, bez koje nema uspešnijeg ekonomskog, društvenog i sveukupnog razvoja i perspektive.

Kada se govori o stanju u državi i ambijentu za ispoljavanje diskriminatorskih i asimilatorskih ciljeva i ambicija prema Muslimanima Crne Gore, treba reći i to da mnoga ministarstva ne ostvaruju Ustavom zajemčena Posebna manjinska prava, koja su u njihovoј nadležnosti. To se odnosi i na Tužilaštvo, koje ne preduzima po službenoj dužnosti ništa protiv raznih vidova asimilacije Muslimana od strane Bošnjaka.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava ne prati ostvarivanje Posebnih Ustavom zajemčenih prava pripadnika manjinskih naroda (Član 79 Ustava).

Ministarstvo kulture i medija ne štiti kulturna dobra, baštinu, nasljeđe autohtonih Muslimana od bošnjačkog prisvajanja, proglašavanja

bošnjačkim i time od asimilacije. Ovo ministarstvo ne štiti ni druga zajemčena prava pripadnika manjinskih naroda, kao što je pravo da osnivaju kulturna udruženja uz materijalnu pomoć države.

Matica muslimanska je jedino samostalno udruženje u oblasti kulture manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore. Onovana je po članu 79, tačka 6 Ustava, i time ispunila uslove za materijalnu pomoć države, ali Ministarstvo kulture i medija neće da ostvari to pravo Matice. U pitanju je diskriminacija u odnosu na status i položaj Matice crnogorske.

Ministarstvo prosvjete i sporta od 1992. godine krši Ustavom zajemčeno pravo pripadnika manjinskih naroda da se njihova istorija, kultura i tradicija obuhvate nastavno-obrazovnim programima. Ono ne sprovodi ni Ustavnu obavezu iz 2007. godine, niti oročenu obavezu Vladinom strategijom manjinske politike. To znači da Ministarstvo produžava tihu crnogorsku asimilaciju manjinskog autohtonog muslimanskog naroda, koja traje od njegovog postanka, dakle preko 550 godina.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, isto tako, ne prihvata činjenicu da su Muslimani izloženi nacionalnoj, kulturnoj i političkoj diskriminaciji i nacionalnoj asimilaciji, tako da to pitanje ne obrađuje u svojim izvještajima niti išta preduzima na suzbijanju i eliminisanju diskriminacije i asimilacije.

Vlada ne uvažava nacionalnu diskriminaciju i nametnutu bošnjačku asimilaciju Muslimana, jer se nije oglašavala na mnoga traženja i ukazivanja, pa ni na ocjene i stavove Skupštine Matice muslimanske iz 2012. godine.

Na ovakvoj državnoj sceni Crne Gore moguće je sprovoditi tihu nacionalnu asimilaciju, diskriminaciju i nametati bošnjačku asimilaciju autohtonim Muslimanima Crne Gore, koja traje godinama i sada se ni od koga ometana sprovodi.

Značili to da Muslimani treba da dožive etnogenocid u 21. vijeku, na tlu Evrope i građanske i demokratske, multikulturalne i multinacionalne države Crne Gore?

Svi su izgledi da je ta sudbina Muslimanima neizbjegna i izvjesna i bila bi tragična, ne samo za Muslimane, nego, dijelom, i za državu Crnu Goru, jer ako ostane bez Muslimana ostaće bez jednog od stabilnih stubova na kojima počiva i opstaje.

Osvrt na crnogorsku državnu stvarnost je dat kao polazna osnova za obradu Nacionalne diskriminacije i asimilacije Muslimana u Crnoj Gori, jer ona je jedan od bitnih preduslova intenzivnog i kontinuiranog manifestovanja tihе asimilacije i diskriminacije i nacionalne bošnjačke asimilacije.

Međutim, ne može se crnogorska stvarnost posmatrati izolovano od *cjelokupnog konteksta balkanske osobnosti* i upoređivanja sa stanjem u drugim državama regiona.

Treba imati u vidu i nepobitnu činjenicu da *istorijski evolutivni procesi kulturne i nacionalne identifikacije na Balkanu nijesu još završeni*, što predstavlja pogodno tlo za pojavu raznih oblika i načina nacionalne, političke i društvene diskriminacije, propagirane, inicirane, nametnute i prisilne nacionalne i kulturne assimilacije pripadnika jednog od strane pripadnika drugog, obično većeg i nadmoćnijeg naroda i nacije.

Zato različite kulture i kulturni i nacionalni identiteti naroda i nacija na Balkanu imaju istočnokulturno utemeljenje u procesu etatizacije nacija. Na Balkanu društva i države ne poznaju onu vrstu identiteta između nacija i država koju poznaju klasične evropske države, a što je i rezultanta da u ovim društvima prosvjetiteljski univerzalizam i liberalizam nikada nijesu zabiljali onu ulogu koju su imali u starim nacionalnim državama. Osobita vrsta podjele između nacionalizma i liberalizma, u kojoj je nacionalizam osnovna forma oblikovanja kolektivnog identiteta, a liberalni univerzalizam forma oblikovanja individualnih autonomija i konstitucionalizacije političke vlasti, u ovom regionu nikada nije zaživjela.

Razlog za ovu nadmoć nacionalizma upravo je u osobitom obliku izgradnje države i nacije u ovom regionu. Etatizacija nacije uzrok je za razne nacionalizme, koji su bili nekontrolisani, nasilni, razarajući, kao što je uostalom i svaka politička

sila. S druge strane, postojanje ekspanzivnog i nekontrolisanog nacionalizma, i prije nego je dovršen proces utemeljenja modernih država, ostavilo je otvoreno pitanje teritorijalnog obima nacija i pitanja ko kome pripada. Odsustvo identiteta između granica nacija i granica država uticalo je na širenje egzistencijalnog straha malih nacija.

Zbog toga je pitanje identiteta na Balkanu i danas aktuelno i veoma složeno i sa njim se susreću sve države. Posebno je aktuelno pitanje nacionalnog identiteta.

Nacionalni identitet podrazumijeva osjećaj pripadnosti društvenoj (nacionalnoj ili etničkoj) grupi, te uvjerenje da se te komponente i s njima povezani interesi i ciljevi mogu realizovati u tom identitetu ili pomoći njega.

Uloga i značaj kulture u ovim procesima ogledaju se u tome što se kultura može posmatrati i kao temelj identiteta određenih etničkih grupa, ali i kao okosnica identitetskih razlika koje mogu biti preduslov saradnje i prosperiteta, a ne samo međusobne odbojnosti i netrpeljivosti. Dugotrajna integracija se može postići samo njegovanjem kulturnih diverziteta svih etničkih zajednica.

Multikulturalni građanski identitet je pragmatičan odgovor na kulturno posredovanje između građana i institucija. Identitet koji temeljem tolerancije i jednakosti priznaje opstajanje različitih kultura unutar svoje zajednice daje

mogućnost građanima da u pristupu institucijama upotrebljavaju manjinski jezik, što je česta praksa u demokratski utemeljenim državama. Polazna tačka multikulturalnog oblika građanstva opravdava opredjeljenja pojedinaca prema etničitetu, uz naglašavanje da totalno i nekritičko pozicioniranje prema nacionalizmu istovremeno znači i negiranje osnovnih postulata liberalizma. Uostalom, svaki nacionalni identitet sadrži u sebi liberalne i neliberalne elemente.

Pošto se radi o analizi nacionalne diskriminacije i asimilacije manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore, potrebno je dati kraći osvrt na tretiranje i *pojmovno značenje nacionalne manjine*, odnosno u Crnoj Gori *manjinskog naroda, odnosno manjinske nacionalne zajednice*.

U vremenu kada imamo slijaset definicija o tome šta se smatra manjinom, nacionalnom, etničkom i drugom i šta je značajno za prevenciju etničkih tenzija na Balkanu, treba podsjetiti da je najpoznatija definicija manjine koju je dao specijalni izvjestilac Potkomisije UN-a za suzbijanje diskriminacije i zaštitu manjine, Frederico Capotorti, koja glasi: „*Manjina je grupa manja od ostatka stanovništva države koja je u nedominantnom položaju, a čiji članovi, koji su državljeni te države, imaju etničke, vjerske ili jezičke odlike drugačije od ostatka stanovništva i iskazuju, makar samo implicitno, osjećaj solidarnosti usmijeren na očuvanje svoje kulture, tradicije, vjere i jezika*“.
(Capotorti, 1996.).

U sadašnjim državama javno se priznaju i zakonodavstvom garantuju različitosti. Zbog toga su zahtjevi manjinskih grupa danas ute-meljeni na opštim građanskim i političkim pravima liberalne demokratije.

Imamo dvije koncepcije međusobno pove-zane politike priznanja koje se nalaze u temelju modernog koncepta građanstva. Prva se odnosi na političku autonomiju građana, a druga na etničko određenje pojedinaca iskazano u kon-ceptu dobra.

Prvi model politike priznanja utemeljen je na dominantno individualnim pravima i jednakom uvažavanju. Kapacitet građana sastoji se uglavnom u moći da se zaštite njihova prava i osigura jednak tretman, ali i sudjelovanje u procesu političkog odlučivanja.

Drugi model, naprotiv, definiše participaciju u načinu života kao jezgro koje svaka politička zajednica mora osigurati. Puna participacija i sa-moodređenje vide se kao sposobnost da se bu-de dio vladajućeg konsenzusa koji je područje identifikacije s drugima.

U ovim procesima se ispoljava i pitanje borbe protiv društvene marginalizacije pojedinaca, koja se ispoljava u nepoštovanju kulturnih različitosti, kulturne nepravde i time nametanja dominantne kulture.

Aktuelnu stvarnost na Balkanu karakteriše multikulturalizam, kao zajednička osobina, što treba smatrati prednošću, a ne nedostatkom, jer

se svaka kultura obogaćuje dodirom s drugom kulturom, a pri tome se ne narušava sopstveni kulturni identitet. Balkan se može, isto tako, posmatrati kao područje interkulturnalne saradnje, jer postoji mnoštvo faktora zajedničkih svim državama.

U multikulturalnim zajednicama s više jezika, religija i nacionalnih zajednica neophodno je da pojedine zajednice različitih kultura mogu zadržati svoj identitet.

U svim državama Balkana postavlja se pitanje kako održati mnoštvo različitih kultura i šta je preduslov društvene jednakosti. Bitno je da se nacionalni identiteti prilagođavaju, a ne osporavaju i uništavaju. Pri tome treba polaziti od saznanja da će ljudi iz različitih nacionalnih grupa dijeliti privrženost društvu ako ga shvate kao kontekst unutar kojeg mogu njegovati svoj nacionalni identitet, a ne biti podređeni. Kako su balkanski prostori opterećeni nacionalistički obojenim poimanjem nacionalnog identiteta, potrebno je naglasiti da se nacionalni identitet može sagledavati kao spoj dviju dimenzija - građanskih i kulturno-etničkih.

Da bi se razumjela i shvatila namjera i cilj razmatranja pitanja nacionalne diskriminacije i asimilacije pripadnika jednog manjinskog naroda mora se imati u vidu da još traju procesi stvaranja nacija u tranzisionim procesima Istočne Evrope i Balkana, koji ukazuju na sličnosti i razlike neliberalnog i manje-više liberalnog mo-

dela građenja nacije. Ovaj proces zahtijeva posebno izučavanje i obradu, što je u ovom radu nemoguće, i pored činjenice da je to bitna polazna pretpostavka proučavanja i razmatranja zaštite kulturnog i nacionalnog identiteta na prostorima Crne Gore.

Analiza nacionalne diskriminacije i assimilacije Muslimana Crne Gore pretpostavlja obradu islamske religije, kulture i civilizacije na kojima se temelji etno-geneza dugotrajnog istorijskog evolutivnog procesa kulturološkog i narodnosnog oformljenja ovog autohtonog naroda Crne Gore.

Obradu ovih komponenti istorijskog evolutivnog procesa prezentirao sam preuzimanjem onog što sam o tome naveo u mojoj knjizi: Kulturni i nacionalni status i položaj Muslimana Crne Gore, u izdanju Matice muslimanske, 2011. godine, sa neznatnim korekcijama, izmjenama i dopunama napisanih na osnovu novih saznanja.

Kada je riječ o Muslimanima Crne Gore mora se imati u vidu i uvažavati nepobitna činjenica da oni imaju osoben kulturni identitet, kulturnu baštinu i nacionalni identitet, koji se temelje na osobenoj etno-genezi i drugotrajnom istorijskom evolutivnom procesu klulturološkog i narodnosnog oformljenja.

Dugotrajni istorijski evolutivni proces kulturnoškog i narodnosnog oformljenja bio je uslovljen objektivnim i subjektivnim uslovima na prostorima Crne Gore, počev od islamske religije, kulture i civilizacije do danas, u 21. vijeku.

U tome su bili presudni uloga i značaj islamske religije, civilizacije i kulture, jer oni su preuzezeli ulogu onih komponenti koje ovaj narod nije posjedovao - jedinstvenu teritoriju i sopstvenu državu, kao što su je posjedovali drugi narodi Crne Gore.

Slijedi obrada osobenog kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana, bez čega nema objektivne i stvarne analize sadašnje nacionalne diskriminacije i asimilacije Muslimana Crne Gore.

III. Uloga i značaj islamske religije, civilizacije i kulture u oformljenju kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore.

Islam je monoteistička religija nastala u Arabiji u VII vijeku. Islam se širio na Bliski istok, Afriku, Balkansko poluostrvo, Daleki istok i Evropu. Islam je nastao u doba raspada tamošnje prvobitne zajednice. Muslimanska religija je omogućavala da se opravda novostvorena društveno-ekonomска zajednica, novonastalo plemstvo.

Islamsko učenje je utemeljeno *Kuranom*. Kur'an je objavljen u formi Alahovog imperativa Poslaniku Muhamedu, a potom svakom čovjeku da ga izučava i saznaje. Značaj islama je i u tome što je nova zajednica vjernika okupljala ljude na osnovu religije, a ne više po rodu, a mnogi dijelovi

Kurana sve više regulišu imovinska, društvena, porodična i politička pitanja, koja imaju osobine klasnih, jer propisuju pravila ponašanja beduina, trgovaca i posjednika imovine. U tim uslovima imamo pojavu i *šerijata* kao akta o dopuni i sprovodenju Kurana koji se odnosi na prava vjernika islama.

Prema tome, bez izvornog značenja i učenja Kurana nije moguće razumijevanje i shvatanje islamske religije, civilizacije i kulture kao bitnih polaznih osnova za kulturološko i narodnosno oformljenje Muslimana.

Društveni karakter islama ogleda se u tome što se bavi političkim, društvenim i ekonomskim aspektima čovjekovog života. Isto tako, učenje islama s pažnjom se odnosi prema svim aspektima socijalnog života porodice, odnosno odnosima među članovima islamske zajednice, odnosima te zajednice sa drugim zajednicama i državama, odnosima čovjeka prema životinjama i ukupnom okruženju i dr. To učenje takođe se bavi odnosom pojedinca prema roditeljima, braći, sestrama, svojoj djeci, susjedima, odnosom između učitelja i učenika, odnosom pojedinca prema Muslimanima i onima koji to nijesu, uz poštovanje vjerskih običaja i značaja vjere.

Bez namjere da se pridaje izuzetni značaj i veličaju osobenosti islama, islamske civilizacije i kulture, već na osnovu objektivne i argumentovane ocjene može se reći da islam, po svom temeljnog civilizacijsko-kulturnom određenju,

kao osnovu ljudskog postojanja uzima princip odgovornosti čovjeka za sopostveni život na zemlji, princip konsenzualnog uređenja života ljudskih zajednica, princip tolerancije vjera, kultura i svih oblika života, te princip stalnog usavršavanja svih oblika ljudskog postojanja, prava i odnosa.

Prema naučnicima i istoričarima koji su tumačili islam, islamsko učenje Kurana i progresivne istorijske procese, dajemo pojmovna značenja civilizacije i kulture.

Civilizacija je materijalni rezultat društvenog života svih njegovih institucija kroz koje struji jedan uokviren život, političkih, ekonomskih i drugih institucija u kojima je prisutna identičnost života.

Kultura se sastoji od vjerovanja i intelektualne tradicije koja postoji u jednom društvu. Kultura je trajnija od civilizacije, jer svoje uporište ima u ljudskim srcima.

Osvrt na islam, islamsku civilizaciju i kulturu je neophodan za izučavanje i obradu kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore, jer su davali legitimitet ovom narodu u vremenu kada su se ljudi razlikovali po religijskoj pripadnosti, pa sve do narodnosnog oformljenja. Zato se kod izučavanja istorije, kulture i nacionalne osobenosti Muslimana mora uvažavati njihova specifičnost kao nacije.

Muslimani su jedinstvena pojava u evropskoj istoriji zato što je to narod nastao u svom punom etničkom i nacionalnom biću na osnovu

tzv. religijske inicijacije. Svi drugi narodi na prostoru Crne Gore i zapadnog Balkana su u vremenu prelaska iz vjerske u nacionalnu odrednicu formirali svoje nacionalne države na osnovu nacionalnih oslobođilačkih programa, na principu nacija-država, osim Muslimani. Oni to nijesu mogli, niti mogu sada da učine, jer nemaju jedinstvenu sopstvenu teritoriju. Oni su egzistirali i sada egzistiraju na teritorijama drugih država i imaju status manjinskog naroda ili nacionalne manjine, osim u Bosni i Hercegovini gdje su jedan od tri konstitutivna državotvorna naroda. U tom slučaju islamska religija je, u nedostatku sopstvene države, preuzimala ulogu primarnog etničkog činioca. Ona je na taj način postala osnovni činilac istorijskog evolutivnog procesa narodnosnog oformljenja Muslimana. Taj proces traje od XV vijeka pa sve do danas, jer su Muslimani suočeni sa negiranjem kulturnog i nacionalnog identiteta i nametanja tuđeg.

Međutim, kada je riječ o naciji i nacionalnim manjinama u islamu i islamskoj civilizaciji i kulturi, treba reći da društvene nauke definišu naciju ili nacionalnost na više načina, od kojih je jedan i ovaj:

Nacija se sastoji iz jedne vrste političkih i duhovnih veza koje ljudi povezuju sa određenim administrativnim aparatom, tj. vladom.

Iz ove definicije se ne mogu izvesti elementi koji čine naciju, kao što su: rasa, zajednički jezik, istorija, krv, i na kraju zajednička država.

U Kuranu se navodi: "Među ljudima nema nikakve razlike osim u njihovom pristupu dobru ili zlu, korisnom i štetnom, lijepom i rđavom".

Na ovoj osnovi ovako je definisana nacija po Kuranu:

„Svrha postojanja različitih naroda i nacija je u međusobnom upoznavanju, saradnji na dobru, razmjeni iskustava i međusobnom ispodržavanju“.

Prema tome, značenje nacije se sastoji u vjerskoj i intelektualnoj povezanosti koja ljude približava jedne drugima i između njih stvara poseban poredak koji odgovara zahtjevima njihovog ubjedjenja.

Dati teorijsko-istorijski osvrt na ulogu i značaj islama, islamske civilizacije i kulture u oformljenju kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore čini samo jednu od komponenti oformljenja u sadašnjem vremenu, koju treba imati u vidu.

Cjelovito i obuhvatno izučavanje i prezentiranje kulturnog i nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore zahtijeva naučnu i svestranu obradu svih komponenti i osobnosti koje se temelje na islamskoj religiji, civilizaciji i kulturi.

Istorijski posmatrano religijski identitet je najstariji vid samoodređenja i razlikovanja, koji traje sve do današnjih dana i ima trajni karakter.

Nakon religijskog slijedi jezički, kulturni i nacionalni identitet.

Religija islam, kao jedna od najbrojnijih svjetskih religija, davala je legitimitet Muslimana Crne Gore i u vremenu kada su se ljudi razlikovali samo po religijskoj pripadnosti, pa sve do оформљења osobenog nacionalnog identiteta.

Istorijski etno-genetski, kulturni i nacionalni evolutivni proces Muslimana temelji se na islamskoj religiji, civilizaciji i kulturi.

IV. Specifična osobenost kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore u mnoštvu identiteta crnogorskog društva.

Radi cjelovitije obrade osobenosti kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore, potrebno se osvrnuti na njihovu specifičnu vrijednost u mnoštvu identiteta crnogorskog društva.

Za ovaj osvrt sam koristio pretežan dio teksta iz referata prof. dr.sc. Srđana Vukadinovića *Kulturni identitet Muslimana Crne Gore kao specifična vrijednost mnoštva identiteta crnogorskog društva*, podnesenog na Naučnom skupu: Očuvanje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore, održanog u organizaciji Matice muslimanske, u Podgorici, 26. jula 2010. godine. Referat je objavljen u časopisu Matice OSVIT, *Glas Muslimana Crne Gore, br. 2/2010*.

Etnokulturni identitet je fundament kulturnog identiteta svakog društva. Pošto kulturni identitet predstavlja jedan od najznačajnijih

emancipatora državnog identiteta kao totaliteta društva, očigledni su fundamentalni osnovi na kojima se zasniva etnokultura. Fundamentalni temelji etnokulturalnih obilježja su značajni ako se radi o društvima vjekovne državotvorne i tradicijske strukture, kakav je slučaj sa jednim značajnim brojem jugoistočno-evropskih.

Sam pojam etnokulture i identiteta jednog društva kao njenog razvojnog obilježja je istovremeno i složen, a velikim dijelom i zanemaren pojam, kojem se ni u dalekoj ni u bliskoj prošlosti nije posvećivala pažnja.

Etnokultura bi se mogla odrediti kao dio kulture koja se bavi odnosom kulture i tradicije i kulturno-tradicionalnim stvaralaštvom. Identitet je izraz ukupnog nastojanja da se pojedinci i društvo odrede, odnosno da samospoznaju sadržinu i vrijednost kulturnog razvoja koje im pripadaju i koje ih određuju kao svjesna stvaralačka bića.

Etnikulturni identitet društva predstavlja specifičnosti i tokove razvoja kulturnih vrijednosti i stvaralačkih dometa većinskog naroda i drugih naroda, kao i nacionalnih i etničkih grupacija, koje su u istorijskom razdoblju živjeli i žive u konkretnom društvenom ambijentu.

Identitet jednog društva počiva na srodnim idejama, afinitetima i stremljenima pojedinaca i grupe koji na taj način konstituišu istinsku i svjesnu aktivnost i djelatnost društva kao totaliteta. Zajednički vrijednosni interesi,

koji determinišu identitetsko biće su: država, teritorija, etnos, istorija, jezik, običaji, narodna književnost, crkva, tradicijska kultura, kulturno nasljeđe i forme narodne kulture.

Vrijednosni karakter zajedništva navedenih identitetskih obilježja pored objektivnih pokazatelja u velikoj mjeri određuje i svijest pojedinaca. Univerzalizacija navedenih vrijednosti ukazuje na konstitutivnost i jedinstvenost identitetskih obilježja, pri čemu se ne zapostavljaju određene posebnosti unutar pojedinih društvenih entiteta.

Sve ove identitete determinišu balkanski (jugoistočno-evropski) mediteranski i evropski kulturni i civilizacijski krug.

Unutar jednog identiteta može se razlikovati i nekoliko vrsta ili tipova identitetskih obilježja. Tako imamo egzistenciju mnoštva identiteta u okviru tog društva kao posebnog.

Prema teorijskom konceptu Fransoa Anjera da se zapaziti da identitet svakog društva pokazuje neke zajedničke karakteristike, koje bi se mogle sistematizovati u sljedeće opšte naznake: a) identitet je istovremeno tradicionalna i kolektivna pojava, jer u totalitetu kolektivnih vrijednosti omogućava ispoljavanje individualnih; b) identitet čuva stare, ali preuzima i nove elemente; c) identitet je određen pripadanjem i posjedovanjem određenih osobenosti i oblika koji karakterišu pojedince koji egzistiraju u konkretnom društvu; d) elementi ili određene karakteristike identiteta

mogu biti poređane u hijerarhijskom rasporedu, što je posljedica određenih vrijednosnih nivoa konkretnе tradicije; e) osobine koje u osnovi identiteta mogu biti teritorijalne ili sociokulturne; f) osnovni strukturni segmenti identiteta, koji su karakteristični za određenu teritoriju ili vremensko razdoblje, mogu biti suprotstavljeni.

Strukturne specifičnosti svakog identiteta zasnovane su na segmentima različitih kulturnoških formi i oblika.

Ako se govori o modernim identitetima i tretiranju samo četiri, odnosno pet (crnogorski, hrvatski, srpski, muslimanski i bošnjački) koji egzistiraju u ambijentu jedinstvenog jezičkog i govornog područja, ni jedan od njih ne može pretendovati da u modernom nacionalnom smislu ima dugi kontinuitet trajanja. Za sva četiri, odnosno pet pomenutih identiteta, može se reći da imaju u modernom smislu svoje početke u vremenu nacionalnih integracija u XIX vijeku.

Svaki od navedenih četiri, odnosno pet (Bošnjaci) modernih identiteta ima svoju istoriju o kojoj se može raspravljati na krajnje civilizovan način.

Imajući u vidu rečeno, ukupna saznanja o tome i savremena kretanja u disciplinama koje se bave identitetskim obilježjima, kulturni identitet Muslimana Crne Gore ispoljava se kao specifična vrijednost mnoštva identiteta crnogorskog društva. Specifična je to vrijednost za-

to što muslimanski identitet razotkriva tajnu postojanja populacije koja se sad uzdiže i na nivou univerzalizacije egzistiranja i postojanja jedne nacionalne grupacije. Naravno, u slučaju crnogorskih Muslimana *ne treba zamjenjivati teze pa Muslimanima kao nacionalnoj skupini imputirati „zbrku“ i „pomiješanost“ sa religijskim identitetom i ta dva, nacionalni i religijski, izjednačavati, jer nacionalna odrednica crnogorskih Muslimana je specifikum crnogorskog društva, a religijska odrednica je bazirana na pripadnosti islamskoj religiji, a ne muslimanskoj.*

Specifičnost kulturnog identiteta, a iz njega postojećih i svih ostalih, *čini Muslimane u Crnoj Gori pojedincima i grupom* koje korespondiraju sa svijetom u cjelini.

„Ono što je bitno i što specifično određuje Muslimane i Crnu Goru u cjelini je otvorenost, tolerancija i međusobno razumijevanje i nešto što ovu grupaciju čini različitom, ali specifičnom u odnosu na druge i od drugih“. (Prof. dr sc Srđan Vukadinović). Istovremeno to čini postojanje Muslimana Crne Gore nečim što može i drugima otkriti izvjesne dimenzije postojanja. U tom smislu identitet crnogorskih Muslimana se i izgrađuje na stavu da oni nikada nijesu sebe dijelili od drugih i različitih koji su sa njima zajedno živjeli i egzistirali u crnogorskom društvu.

Crnogorski Muslimani *nikada nijesu pokazali tendenciju da grade svijet koji bi bio samo njihov i istorijski svijet.*

Suština identiteta crnogorskih Muslimana je u istorijskom karakteru Crne Gore. Navedeno identitetsko svojstvo crnogorskih Muslimana pokazuje njihovu orijentaciju ka određenim uzvišenim, univerzalno već definisanim ciljevima.

Kulturni identitet koji počiva na specifičnostima bivstvovanja Muslimana u crnogorskom društvu pomaže pojedincu i grupi da se u okviru mnogih kulturoloških razlika mogu suočiti sa velikim bogatstvom, civilizacijskim bogatstvom cjelokupnog čovječanstva.

„Obilježja i svojstva sopstvenog identiteta Muslimani Crne Gore potvrdili su aktivnim učešćem u svim ključnim dogadjajima u konkretnom vremenskom razdoblju“. (Prof. dr sc Srđan Vučadinović).

No, i pored datih osobenosti kulturnog i nacionalnog identiteta i etnoloških osobenosti crnogorskih Muslimana, treba ukazati i na pokušaje manipulacija identitetskim svojstvima od strane nacionalistički i asimilatorskih političkih ideologija, koje su veoma česta pojava u ambijentu društava zapadnog Balkana i Ju-goistočne Evrope. Negiranje jednog identiteta na račun drugog za posljedicu je uvijek imalo dekonstrukcije društava. Tako imamo pokušaje negiranja identiteta Muslimana Crne Gore kao autohtonog naroda i to ne samo kao religijske, nego i kao nacionalne grupacije. Naročito su izraženi i agresivni pokušaji negiranja u razdoblju urušavanja crnogorskog društva i njegove de-

konstrukcije koja je započela posljednje decenije XX vijeka.

Dešavanja u Jugoistočnoj Evropi u posljednjoj deceniji XX vijeka pokazala je svu tragiku negiranja bilo kojeg identitetskog svojstva. *Mjera vrijednosti jednog identiteta ne gradi se na štetu drugog.*

Očito da su pojedini identiteti u crnogorskom društvu nastojali da grade mjeru vlastitosti na račun i štetu identiteta Muslimana Crne Gore. Muslimani Crne Gore potvrđivali su specifičnost svojeg kulturološkog djelovanja, kao okvira šireg ispoljavajućeg bivstvovanja u mnogim ključnim i prelomnim događajima za Crnu Goru.

Zamke koje se postavljaju kod identiteta odnose se, pored nacionalističko-politikantskih manipulacija, i na ideju o višestrukom/pluralnom identitetu, koji može predstavljati i višestrukost i identitete u jedinstvenom konkretnom društvu (državnom političkom ili teritorijalnom, kulturnom ili pravnom) kao i pluralitet svojstven svakom identitetu (kolektivnom ili individualnom).

Mogućnost višestrukog identiteta unutar jednog entiteta (društvenog ili državnog) je specifičnost većine prostornih realiteta Jugoistočne Europe. Odsustvo građanske povezanosti je veoma važno zbog izbjegavanja mogućnosti manipulacije sa etnokulturnim identitetom. Najčešće se manipuliše sa etnokulturnim identitetom

kao svojstvima na koja su pojedinci i grupe na-
josjetljiviji i na koja većina emotivno i burno re-
aguje.

Pored ukupnih saznanja o identifikaciji lju-
di u prošlim vremenima i u nastupajućem sa-
vremenom evropskom društvu, osvrt na kulturni
identitet Muslimana Crne Gore, kao specifične
vrijednosti mnoštva identiteta Crne Gore, omo-
gućava bolje razumijevanje i uvažavanje oso-
benosti kulturnog i nacionalnog identiteta auto-
htonih Muslimana Crne Gore.

V. Osobenost kulturnog identiteta autohto- nih Muslimana Crne Gore

Čitaoci izdanja Matice muslimanske mogli
su zapaziti da skoro sva sadrže obradu kulturnog
i nacionalnog identiteta. I u ovom izdanju se daje
osvrt na kulturni i nacionalni identitet Muslimana
Crne Gore, jer se time kontinuirano podsjeća i
ukazuje na izuzetno značajne komponente ku-
ltурне i nacionalne posebnosti i osobnosti ovog
autohtonog naroda Crne Gore i time susprotsta-
vlja svakom negiranju i nametanju tuđeg, bo-
šnjačkog kulturnog i nacionalnog identiteta, što
poprima sve odlike asimilacije.

U knjizi je već dat kraći osvrt na specifičnosti
i osobnosti kulturnog i nacionalnog identiteta,
tako da slijedi cjelovitiji osvrt kulturnog identiteta
autohtonih Muslimana Crne Gore.

Odrednica kulturnog identiteta je veoma složena i višestrano sadržajna, jer sadrži više komponenti. Kultura je skup svih promjena i tvorevina koje su nastale u društvu i ljudskom mišljenju, kao odrazu ljudske djelatnosti čiji je cilj olakšanje održanja, produženja i napretka ljudske vrste.

Kultura podrazumijeva i duhovnu kulturu i razvitak određenih sposobnosti duha. Prema tome, kultura obuhvata sva duhovna dobra koja čovjek stvara i njima raspolaže, počev od svakodnevnih životnih navika i običaja do najviših tvorevina umjetnosti.

Za kulturni identitet Muslimana Crne Gore bitna polazna osnova je religija islam, koji po svom temeljnem civilizacijsko-kulturnom određenju kao osnov ljudskog postojanja uzima princip odgovornosti čovjeka za sopstveni život, princip konsensualnog uređenja života ljudskih zajednica, princip tolerancije vjera, kultura i oblika života, te princip stalnog usavršavanja svih oblika ljudskog postojanja, prava i odnosa.

Dugotrajni istorijsko-religijski i kulturni evolutivni proces doveo je do prerastanja dijela vjerskih odlika u kulturne, kojima se konstituiše kulturni identitet pripadnika islama.

Zato pravilno i cjelovito shvatanje i prepoznavanje kulturnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore prepostavlja poznavanje islamske religije, civilizacije i kulture uopšte,

jer njegov istorijsko-evolutivni proces je znatno uslovljen islamskom religijom.

Ovo posebno i zbog toga što je islamska religija u najranijim periodima i epohama imala presudnu ulogu u stvaranju i prihvatanju dijela kulturnih obrazaca i da je uobličavala život od rođenja do smrti.

Razlike u religiji nijesu značile samo prihvatanje islama kao religije, već i prihvatanje brojnih običaja, porodičnih odnosa, načina življenja, ishrane, odijevanja i niz drugih posebnosti, koje nijesu samo religijskog karaktera.

Kultura muslimanskog naroda na prostorima Balkana i šire se razvijala na arapskoturskoj jezičkoj penetraciji i islamskoj duhovnosti i time u svojoj kulturnoj baštini ima mnogo bogatstava, kao što su: humanost i suživot, tolerancija i koegzistencija, civilizacija, vjeroispovijest, etničke i nacionalne osobenosti, pismo, jezik, filozofija življenja, moral, običaji, tradicija, međusobno uvažavanje i poštovanje kao i pomaganje drugima da egzistiraju. Konfesionalni okvir nastanka kulture Muslimana Crne Gore se smatra za jedan od opštih faktora, ali ne dominantni, kakav je slučaj i kod drugih naroda na ovim prostorima.

Značenje kulturnog identiteta je u tome da od prošlosti učini plodno tle za budućnost. Kulturni identiteti, tj. želja da se bude ono što jesi, ostane vjeran sebi, mogu se razvijati skladno, širiti i sa drugim kulturama održavati odnose dijaloga i

plodne razmjene. Na taj način čuvanje kulturne baštine istovremeno znači i jačanje kulturnog identiteta.

Afirmacija kulturnog identiteta se danas nameće kao važan faktor, kako u životu naroda, tako i u međusobnim odnosima. Danas je pravo na kulturni identitet jedno od osnovnih ljudskih prava, koje podrazumijeva slobodu, dignitet ličnosti i inkorporiranost u raznolike kulturne procese, posebne, opšte, istorijske i okrenute budućnosti. Ovakav prilaz pretpostavlja priznavanje i uvažavanje jednakosti prava kao jedinki i priznavanje ravnopravnosti istorijsko-kulturnih i religijskih identiteta na život u skladu s osnovama toga identiteta.

Rečeno podrazumijeva odricanje od svih oblika negiranja i asimilacije kulturnih identiteta pojedinih naroda.

Kulturni identitet Muslimana Crne Gore, kao temelj poimanja nove slobode i demokratske ljudske zajednice, opstaje kao sastavni dio moderne Evrope, tj. Evrope naroda i ljudi gdje se obezbjeđuju individualna ljudska prava, priznaju prava svim ljudima da slobodno i jednako pravno egzistiraju od svog rada ne ugrožavajući slobodu i prava drugih ljudi i naroda. Bitno je da se obezbjeđuju prava svakom čovjeku da živi i da svoj život usklađuje prema onim civilizacijskim, kulturnim, etničkim i političkim normama, načelima i vrijednostima koje čine temelj sopstvene egzistencije i egzistencije one kulturne zajednice kojoj pripada.

Negirajući kulturnu posebnost Muslimana Crne Gore i njihovu tradiciju, odnosno ono što svjedoči o njihovom trajanju u vremenu i prostoru, ili smještajući to preimenovanjem ili svrstavanjem u tuđi kulturni korpus, najlakše se zaustavlja proces emancipacije i afirmacije ovog naroda i prekidaju putevi njegove životne energije.

Treba istaći i činjenicu da su Muslimani Crne Gore jedini autohtoni narod koji nema sačuvane klasno kulturno-islamske niti nacionalne institucije.

Jedina i prva institucija za kulturu i nacionalna pitanja Muslimana Crne Gore je Matica muslimanska Crne Gore, osnovana 1996. godine.

Pod različitim „opravdanjima“, urbanističkim, izgradnjom drugih objekata i slično uništeni su spomenici islamske civilizacije i kulture, džamije, mektebi, groblja, šedrvani, saraji i dr., koji su imali karakter kulturne baštine Muslimana Crne Gore.

Imperativ razvoja, očuvanja, unapeđenja i afirmacije kulture Muslimana Crne Gore je usklađivanje sa kulturnim procesima razvijene Evrope. U tom slučaju kultura ovog naroda se mora temeljiti na promociji identiteta, kulturne različitosti i kreativnosti i time aktivnog učestovanja većeg dijela populacije u kulturnim zbivanjima. U tim procesima se uvažavaju specifičnosti u prošlosti, sadašnja stvarnost i različitosti u sadržajno-kulturološkom okviru. Ovo su zahtjevi budućnosti.

Za kulturni identitet Muslimana Crne Gore od presudnog značaja je zaštita veoma bogate, vrijedne, raznovrsne i vjekovima stvarane oso-bene *kultурне баštine* od negiranja, svojatanja, proglašavanja svojom i time asimilacije od strane aktera ostvarivanja velikobošnjačkog naci-onalističkog i asimilatorskog programa.

Za zaštitu kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore bitno je sprovođenje Za-kona o kulturi Crne Gore, Zakona o zaštiti ku-lturnih dobara i Nacionalnog programa razvoja kulture Crne Gore.

Zakonom o zaštiti kulturnih dobara normi-rano je značenje *kultурне баštine* po kome je ona „*skup dobara naslijeđenih iz prošlosti koje ljudi prepoznaju kao odraz i izraz svojih vrijednosti, vje-rovanja i tradicija, koja su u stalnom procesu evo-luiranja, usklađujući i sve aspekte njihove okoline koji proizilaze iz međusobnog djelovanja ljudi i prirode u vremenu, nezavisno od vlasništva*“.

Iako opisna i dosta opširna, ova definicija ipak omogućava identifikovanje kulturne ba-štine i njenih osobenosti i pripadnosti pojedinim narodima koji su je vjekovima stvarali, usavrša-vali i štilili. Baština je bitna sastavna komponenta kulture, kulturnog i nacionalnog identiteta sva-kog naroda. Kulturna baština zahtjeva sve-straniji i objektivni prilaz prilikom izučavanja i identifikovanja, a ne samo puko očuvanje tra-dicije i običaja, a posebno zaštitu od prisvajanja i proglašavanja svojom tuđe kulturne baštine.

Kulturna baština Muslimana Crne Gore se razvijala u dugom periodu istorijsko-kulturološkog evolutivnog procesa oformljenja i ona je raznovrsna, osobena, vrijedna i ima visoku umjetničku vrijednost, čime se daje vidan doprinos multikulturalnosti države Crne Gore. (Detaljnije u mom referatu *Osobenosti i zaštita kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore, podnesenom na nuačnom skupu: Zaštita kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore, a objavljen je u časopisu Matrice muslimanske OSVIT, Glas Muslimana Crne Gore, br. 2.*

VI. Osobenost nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore

Prilaz razmatranju nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore, kao i svakog drugog naroda, podrazumijeva objektivna naučna, istorijska, kulturološka, etnološka i etnografska saznanja o cjelovitosti nacionalne odrednice od vremena postanka, porijekla, istorijskog evolutivnog procesa narodnosnog oformljenja, teritorije, države, kulture, tradicije, običaja, mentaliteta, jezika i drugih osobenosti, garantovanja, ostvarivanja i zaštite prava razvijanja, unapređenja i afimacije i onemogućavanja svih vidova negiranja i asimilacije. To, drugim riječima, znači uvažavanje sve njegove složenosti i naučne multidiscipliniranosti, jer sadrži niz međusobno uslovljenih komponenti, počev od etno-geneze,

religije, jezika, tradicije, običaja, kulture, prava, politike i društvenih okolnosti.

Cjelovitost obuhvatnosti izučavanja nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore prepostavlja postojanje naučne i sve-strane obrade osobenosti islamske religije, kulture i civilizacije koje imaju presudan značaj u nastajanju kulturnog i nacionalnog identiteta. Traži se naučna i istorijska istina, umjesto nacionalističkih, pristrasnih, antimuslimanskih, asimilatorskih pretenzija.

Cjelovita i objektivna obrada osobenosti nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore zahtijeva osvrt na izučavanje njihovog porijekla i istorijskog evolutivnog procesa, kulturnoškog i narodnosnog oformljenja.

Izučavanje porijekla ovog autohtonog muslimanskog naroda i njegove najranije istorije ima niz ograničenja, kao što su: odakle početi, šta i gdje izučavati i proučavati, kojim saznanjima i izvorima vjerovati i kako sve to ukomponovati u jednu cjelinu, jer sve do 2013/2014. godine nije postojala istorija ovog naroda.

Istorijska, kulturna, etnologija i druge osobenosti ovog naroda za vrijeme turske vladavine Crnom Gorom nijesu obrađivane, tako da je izučavanje njegove istorije moguće jedino od vremena oslobođanja Crne Gore od Turaka. Izučavanje istorije se neminovno vezuje za početak islamizacije domicilnog hrišćanskog stanovništva.

Zna se da su Turci počeli da dolaze u pojedine krajeve Crne Gore nakon Kosovske bitke 1389. godine. Prema nekim saznanjima, nakon zauzimanja Skoplja 1392. godine Turci su se uputili prema Crnoj Gori preko planinskog predjela Jeleča i Kule u pravcu Rožaja i odatle prema Brskovu i Raškoj oblasti u pravcu Zvečana i Sopoćana. U Bihor Turci su došli 1455. godine, a ubrzo i u Bijelo Polje, dok su u Plav i Gusinje došli nešto ranije od dolaska u Bihor. U Pljevlja su Turci došli 1465. godine, u Bar 1571. godine, u Herceg Novi 1472. godine, na Cetinje 1570. godine, a u Podgoricu 1499. godine.

Prihvatanje islama od strane domicilnog hrišćanskog stanovništva otpočelo je nešto kasnije nakon dolaska Turaka, jer popisi stanovništva za vrijeme turske vladavine pokazuju da se muslimansko stanovništvo pojavljuje krajem XVI i početkom XVII vijeka, da bi u XVIII vijeku islamizacija došla do punog izražaja i ovaj vijek obilježava epohu pojačane islamizacije u Crnoj Gori.

Među istoričarima i naučnim radnicima nema sporenja oko toga da Muslimani Crne Gore izvode svoje porijeklo od domicilnog hrišćanskog stanovništva koje je primilo islam. Preci Muslimana su Dukljani, koji su, kao etno-istorijski narod nastali dijelom od Slovena, a pretežno od asimilovanih starosjedilaca. Pošto Muslimani izvode porijeklo od domicilnog hrišćanskog stanovništva, kasnije Crnogoraca kao

nacije, to su njihovi korijeni isti kao i korijeni Crnogoraca. Islamizacija u Crnoj Gori je bila isto što i germanizacija, mađarizacija, italijanizacija i kasnije posrbljavanje. To znači da se tačan odgovor na to ko su crnogorski Muslimani, u etničkom pogledu, može dati tek onda kada se daju odgovori na to ko su Crnogorci.

Pošto islamizacija nije dovoljno izučena u nedostatku tih izvora često se izvode tendenciozne i namjerno netačne ocjene o porijeklu i kulturnom i nacionalnom identitetu Muslimana Crne Gore. Naznake koje su pripisivane ili se pripisuju Muslimanima nijesu ni približno označavale njihov pravi identitet i udaljavale su ga od toga. Adekvatno je ono kada se označavaju Muslimani kao nacija, bez obzira na njihovu ideološku ili konfesionalnu pripadnost.

Domicilno hrišćansko stanovništvo koje je primilo islam nazivano je zvanično Muhamedanci i kasnije Muslimani, dok su u narodu nazivani poturčenjaci, poturice, Turci, a od dijela Albanaca, pežorativno, Bošnjaci, ali ne u nacionalnom smislu.

Kako smo u Evropi imali dominantnu vjersku identifikaciju i dijelom plemensku sve do 1893. godine, kada se u Francuskom Akademskom rječniku upotrebljava prvi put termin nacija, po čemu se XIX vijek naziva vijekom nacionalnosti, istorijski evolutivni proces narodnosnog oformljenja Muslimana je utemeljen na islamskoj religiji i kulturi. Religija je tako postala osnovni

činilac kulturološkog i narodnosnog oformljenja u dugom istorijski postupnom procesu. U tome ne treba zanemariti i činjenicu da je u etničkom oblikovanju Muslimana bilo značajno pripadanje Turskoj, koja je imala antagonistički odnos prema crnogorskoj politici.

Uz to, Muslimani Crne Gore nijesu imali mogućnost da koriste bitan činilac formiranja jednog naroda, državu, jedinstvenu državnu teritoriju, kao primarni etnički okvir, već samo religiju, kao sekundarni ram ideološke, kulturološke i civilizacijske komponente. Zna se da vjerska različitost sama po sebi nosi i drugačije običaje, način življenja, porodične odnose, nasljeđe, plemenske i na kraju narodnosne karakteristike kao rezultat dugotrajnog istorijskog evolutivnog procesa.

Primanjem islama hrišćansko domicilno stanovništvo je otpočelo da mijenja običaje, način života, odijevanja, ishrane, arhitekture, odnose prema porodici, ženidbi, udaji, sahrani, književnosti, umjetnosti, što mu je iz dana u dan davalo određenu osobenost i posebnost u odnosu na susjedno stanovništvo. U dugom istorijskom evolutivnom procesu mnoge od ovih osobenosti prerastale su u kulturne i iz kulturnih u narodnosne, što je dovelo do osobenog kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana. Religija je imala istu ili približno istu ulogu i kod narodnosnog oformljenja drugih naroda na ovim prostorima.

Treba reći i to da su Muslimani Crne Gore od postanka pa do današnjih dana imali osjećaj pripadnosti svom osobnom i posebnom jedinstvenom genu i entitetu, što ih je indikativno štilo i obezbjeđivalo im egzistenciju na ovom prostoru. Tako se narodnosno profiliranje i političko-socijalno, nacionalno i kulturno formiranje Muslimana i islamska specifičnost odvijaju više vjekova. Taj dugi istorijski proces je učinio svoje i Muslimani su, saglasno objektivnim uslovima, prirodnim putem, istorijski utemeljeno i legitimno konstituisali svoj osobeni kulturni i nacionalni identitet, kao političko-kulturnu i nacionalnu kategoriju, kao kulturno-političko opredjelenje o svom osobnom nacionalnom identitetu i imenu.

Kroz vjekovni istorijski evolutivni proces, koji traje do današnjih dana, Muslimani su njezivali i sačuvali svoj osobeni vjerski, kulturni i nacionalni identitet. Nikada nijesu pripadali niti prihvatali da im se nametne pripadnost nekom drugom narodu, te nijesu doseljenici nego autohton narod, nijesu dio druge nacije, imaju svoje nacionalno ime Musliman.

Ti procesi su doveli do toga da se Muslimani Crne Gore nacionalno i kulturno razlikuju od drugih autohtonih naroda Crnogoraca, Srba i Hrvata.

Muslimani Crne Gore pripadaju istorijski izvornom blisko-istočnom mediteranskom evropskom stablu kulture iz kojeg su nastale i oblici

kulturnog osobenog života koji se temelji na modernom poimanju zapada i time modernog univerzalnog poimanja ljudske slobode.

Muslimani Crne Gore ispunjavaju sve uslove nacionalnog identiteta predviđene važećim međunarodno-pravnim i političkim dokumentima, kao i državnim aktima kojima se priznaju i statusno određuju narodi i nacije. Muslimani su samosvjestan narod u odnosu na druge narode. Oni uvažavaju i poštuju nacionalne identitete drugih i s pravom traže takav odnos drugih prema njihovom nacionalnom identitetu.

Svoj nacionalni identitet Muslimani Crne Gore su dokazali svim relevantnim dokazima kojima se u nauci dokazuje postojanje jednog naroda.

Nacionalni identitet Muslimana Crne Gore je osnovna, stabilna i lako prepoznatljiva i samorazumljiva karakterna osobina koja se izražava kao razgovjetna specifična osobenost nacionalnog identiteta i kulture.

Postojanje Muslimana Crne Gore je istorijska realnost, jer se radi o originalnom etnosu, mentalitetu, kulturi, osobenom individualitetu, identitetu i subjektivitetu.

Nepobitna je činjenica da su Muslimani Crne Gore realnost, a stvarnost je važnija od davnje prošlosti.

Muslimani Crne Gore imaju osobeno izvorno porijeklo, autohtonost, kulturu, običaje, etnološke odlike, religijski identitet, nacionalni

identitet i ime, zajednički maternji jezik sa Crnogorcima i zajedničku, jedinu domovinu i državu Crnu Goru.

O ozvaničenju kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore pisao sam u knjizi: Slovenski Muslimani zapadnog Balkana, u izdanju Matice muslimanske, 2006. godine, i u knjizi: Muslimani Crne Gore – (Značajna istorijska saznanja, dokumenta, institucije i događaji), u izdanju Matice muslimanske, 2008. godine, koje preporučujem čitaocima ove knjige.

Istorija Muslimana Crne Gore, knjiga prva, u izdanju Matice muslimanske 2013. godine, dala je odgovor, utemeljen na istorijskim i drugim saznanjima, o porijeklu i kulturnom i nacionalnom identitetu crnogorskih Muslimana. Cjelovita saznanja će se uobličiti izlaskom iz štampe druge knjige Istorije, do kraja 2014. godine.

Zbog namjernog nerazumijevanja i zloupotrebe dvojnog značenja odrednice „musliman“ i odrednice „Musliman“, nakon raspada bivše SFRJ, kako bi se uspješnije propagiralo negiranje kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana, smatram cjelishodnim da se i u ovoj knjizi kaže istina.

Zvanično, istorijski nesporno i pravopisno utemeljeno, u bivšoj SFRJ odrednica Musliman, po Pravopisu srpsko-hrvatskog jezika, Pravopisu srpskog jezika, Rječniku srpsko-hrvatskog jezika, rjećnicima, leksikonima, enciklopedijama, zvaničnim statističkim i drugim podacima i do-

kumentima, Muslimani čine nacionalnu strukturu stanovništva i ta odrednica ima dva značenja, dvije riječi

Jedna riječ označava pripadnost vjernika islamu - islamska vjeroispovijest i piše se malim početnim slovom „m“, te ima isto značenje kao pravoslavac, katolik, jevrej.

Druga riječ označava pripadnika jugoslovenskog naroda islamske konfesije nastalog, uglavnom, od islamiziranog stanovništva. Muslimani su jugoslovenski narod etnički srođan Hrvatima, Srbima i Crnogorcima. Dakle, označava etničku pripadnost, narod, narodnost, naciju, nacionalnost i uvijek se piše velikim početnim slovom „M“, jer ima istu pravopisnu vrijednost i status kao i riječ Srbin, Hrvat, Crnogorac, Rus, Jevej... Prema tome, i nemusliman, ateista, je po nacionalnosti Musliman.

Nije tačno da su Muslimani bivše SFRJ jedinstven slučaj u svijetu i da su za nacionalni identitet uzeli „konfesionalnu“ odrednicu. U Izraelu i širom svijeta Jevreji su nacionalnost i vjeroispovijest, pišu se malim početnim slovom „j“ ili velikim početnim slovom „J“ kada se označava nacionalnost. Zatim, u Izraelu žive i Druzi, čime se označava i njihova nacionalnost i vjeroispovijest. Prema tome, Muslimani nijesu za nacionalni identitet „uzeli“ konfesionalnu odrednicu, već su kao narod nastali na osnovu etnogeneze u dugotrajnom istorijskom evolutivnom procesu narodnosnog oformljenja. Takve tvrdnje

od strane pojedinih istoričara su zlonamjerne, negatorske i imaju za cilj asimilaciju Muslimana, što se potvrdilo u periodu od 1993. godine, kada se uspostavlja, na legalan i nelegitiman način, velikobošnjački nacionalistički i asimilatorski program.

Ocenjujem svrshodnim da iskažem pojmovno značenje i razlikovanje odrednica koje se susreću kod religijskog, kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana i koje zlonamjernici znaju krivotvoriti u negatorske i asimilatorske svrhe.

Pojmovno značenje i razlikovanje odrednica:

Islamisti

Muhamedanci

Muslimi

Muselimi

Muslimani

U svakodnevnoj upotrebi nekih od ovih odrednica negatori nacionalnog identiteta Muslimana i ostrašćeni bošnjački asimilatori nastoje da nacionalnu odrednicu Musliman minimiziraju i preinače je u vjersku odrednicu, kako oni kažu „muslimansku vjeru“, što je ortodoknsa laž, jer nigdje na svijetu ne postoji „muslimanska vjera“, nego islamska religija i vjera i njeni pripadnici su islamisti, kao što su to pripadnici pravoslavne vjere pravoslavci, katoličke katolici itd.

Islamisti su pripadnici islamske religije.

Muhamedanci su pripadnici islamske religije koji su tako nazivani po božjem izaslaniku Muhamedu, kao njegovi sljedbenici. Analogno tome u kasnijoj istoriji smo imali marksiste, lenjiniste, titoiste...

Muslimi su pripadnici islamske religije nazivani muslimima u arapskim zemljama po Muslimu, Muhamedovom sljedbeniku, koji se bavio islamom i naukom i napisao je više knjiga, a posebno SAHIHU i radio je na Muhamedovim Hadisama.

Muselimi nijesu tako nazivani po pripadnosti islamskoj religiji već po društvenom statusu i položaju u periodu turske vladavine Balkanom.

Istoričar dr Ejup Mušović, u knjizi Muslimani Crne Gore, izdatoj 1997. godine, strana 13, o Muselimima kaže:

„Bilo je u Crnoj Gori i drugih olakšica. Tako su mnogi proglašeni *Muselimima*. Oni su bili oslobođeni svih poreskih davanja. Takvih je bilo 1528. godine u Podgorici 18, Herceg Novom 74 i Baru 30 kuća Muselima“.

Muselimi su ekonomsko-socijalna i povlašćena kategorija građana za vrijeme turske vladavine Balkanom i time Crnom Gorom. Vjerovatno otuda potiče i riječ Muselim, odnosno u narodu Musliman, čime se demantuju tvrdnje da se radi o pripadnicima islama ili vjernicima islama.

U feljtonu objavljenom u „Pobjedi“ 1998. godine, nastavak broj 8, P. Vukmanović, govoreći o Mrkojevićima, napisao je:

“U gradu su živjeli Muselimi, red policijskih činovnika i izvršni organi u turskoj carevini koji su vršili važne službe u korist Turske. Muselimi u Baru pominju se u **popisu 1528. godine** kao izdvojena grupa od 30 kuća. Muselimi su uspostavljeni po osnovu Sultanove zapovijesti odmah po ulasku Turaka u Bar.“

Ozvanicenje nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana u Crnoj Gori.

Pošto nema drugih saznanja od kuda i od kada se u Crnoj Gori upotrebljava odrednica Musliman, logično je pretpostaviti da se ona izvodi iz odrednice Muslim i time nema vjersko izvorište niti značenje.

Muselimi su postojali i u Srbiji i time na Balkanu za vrijeme turske vladavine.

U knjizi VII broj 15, Naši Muslimani, *Turci u Srbiji*, Nova Evropa, 21. 5.1923. str. 459, S. Ljubunčić, piše:

„Za vrijeme prve vlade kneza Miloša, isto su tako, ako ne i gore, stajali predstavnici turske vlasti u unutrašnjosti Srbije. Najvišu tursku policijsku vlast u svakoj nahiji predstavljaо je Muslim koji se zvao i vojvoda. Svaki Muslim stanovao je u administrativnom sjedištu svoje nahije, samo je varoš Beograd imala svog zasebnog MUSELIMA. Muselimi su po pravilu imali velike prihode, ali su od toga imali malo koristi. Vezir, koji je davao položaje, ili još bolje koji im je položaje davao pod zakup po principu „ko da više“ uzimao je sve...“

Iz rečenog proizilazi osnovana pretpostavka da odrednica Muslim prozilazi od eko-

nomsko-socijalne oblasti i politike, i da potiče od riječ Muselim, na Balkanu i kasnije šire je prerasla u Musliman.

Kada se ovo kaže treba imati u vidu činjenicu da u Kurantu nema nigdje odrednice Musliman niti Muslim za pripadnike islam-a, nego odrednice „MUMIN“, „IMAN“, „DIN“, iz kojih se kasnije došlo do odrednice Muslim i Musliman, vjerovatno polazeći od odrednice MUSELIMI, koja nema vjersko, nego političko-socijalno i ekonomsko utemeljenje.

U Povelji Sultana Murata II, 1442. godine, pominje se izraz **Muslomanin**. Zatim, 1568. godine u dokumentu sačinjenom u Zadru neki bosanski muslimani upisani su kao **Mussolomani di Bosisina**. (**Safet Bandžović i Semiha Kačar: Sandžak, istorija i činjenice, Novi Pazar, 1994. godine, str. 10 i 15**)).

Prema tome, na osnovu ovih istorijskih saznanja proizilazi da se prvi islamizirani stanovnici Bosne za vrijeme turske vladavine nijesu nazivali Bošnjani, Bosanci niti Bošnjaci, nego Muslomanin, Mussolomani di Bosisina, odnosno bosanski Muslimani.

U Crnoj Gori domicilni hrišćani koji su primili islam u početku su u narodu nazivani Turci, poturice, poturčenjaci i muhamedanci, a zvanično, Muhamedanci, sa početnim velikim slovom „M“ i Muslimani, kao narodnosna odrednica. Nije poznato od kada se muhamedanci u Crnoj Gori zvanično nazivaju Muslimani prije Berlinskog kongresa i završetka Prvog svjetskog

rata kada je Crna Gora pripadala Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i ozvaničenja Muslimana kao narodnosne odrednice.

Međutim, s punim pravom se smatra da su Muslimani u Crnoj Gori, djelimično, ozvaničeni kao narod Danilovim zakonikom 1855. gdine, kada su, pored „inovjernika“, svrstani, članom 92, i u „inoplemenike“, što ima sasvim drugo značenje od vjerskog, jer plemstvo je prelazni evolutivni period ka narodnosnom oformljenju.

Uz to, Francuz Masje de Kerval je 1856. godine o Muslimanima napisao:

„Velika nesreća ovog dijela slovenskog naroda jeste u tome da je nepoznat, osim po izvještajima svojih neprijatelja“.

(Sait Šabotić: O nekim zamkama istorije u udžbenicima istorije za osnovne i srednje škole, rezime, časopis Almanah, br. 13-14/2000. str. 321/322.)

U Bosni i Hercegovini je, 1900. godine, nakon dvogodišnje rasprave muslimansko-bošnjačkih predstavnika i umnih ljudi, donesena *Odluka* da svoj bošnjački narod preimenuju i nazovu ga pravim imenom *Muslimani*, sa velikim početnim slovom „M“, da svoju vjeru nazivaju isključivo izvornim, pravim imenom - islamskom, koja se do tada nazivala „turskom vjerom“. Odlučeno je takođe da naziv jezika bude bosanski. Ubrzo je čitav narod prihvatio tu odluku. Dakle, Muslimane u Bosni i Balkanu nije „stvorio Tito, Kadrelj, Bakarić niti Komiterna, kako zlonamje-

rnici ne tako rijetko tvrde“. (Mehmedalija Bojić, „Naša Borba“, 13/14. 01.1996. godine), već su nastali prije ovih, nazovimo ih, njihovih tvoraca.

Slijedi osvrt na istorijski, kulturološki, genetski i etnološki evolutivni proces narodno-snog oformljenja i ozvaničenja kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana, što se potvrđuje i zvaničnim statističkim podacima prema popisima stanovništva. (Detaljnije o tome u mojoj knjizi: Slovenski Muslimani zapadnog Balkana, izdanje Matice muslimanske Crne Gore, 2006. godine, kao i u mojoj knjizi: Muslimani Crne Gore, Značajna istorijska saznanja, dokumenta, institucije i događaji, izdanje Matice muslimanske Crne Gore, 2008. godine).

„Prelaz balkanskih muslimanskih manjina sa vjerskog na *etno-nacionalni identitet*“, dogodio se poslije završetka Prvog svjetskog rata. (Dr Marko Dogo: Muslimanske etničke i vjerske manjine u Jugoistočnoj Evropi između dva svjetska rata, referat na naučnom skupu Islam i Balkan i velike sile, časopis Nastava istorije, br. 5/97.).

Ovaj prelaz je ozvaničen Deklaracijom o pravu i položaju nacionalnih manjina 1920. godine, donesenoj na osnovu Sen-Žermenskog ugovora o miru iz 1919. godine.

Treba reći da se među osam svjetskih civilizacija nalazi i muslimanska.

Postoji i Musliman kao nacija u modernom smislu riječi uspostavljena **POVELJOM Orga-**

nizacije islamskih zemalja (OIK), *Muslimanska nacija u modernom smislu kao nacija Muslimana čitavog svijeta*. (Dr Slavenko Terzić, *Islam, Balkan i velike sile*, referat, časopis Nastava istorije, br. 5/97.).

Muslimanska nacija u modernom smislu riječi kao nacija Muslimana čitavog svijeta ima utemeljenje u Kurantu, koje glasi:

„*Među ljudima nema nikakve razlike osim u njihovom pristupu dobru i zlu, korisnom i štetnom, lijepom i rđavom. Svrha postojanja različitih nacija je u međusobnom upoznavanju, saradnji na dobru, razmjeni iskustava i međusobnom ispomaganju*“.

(Kuran časni, Predgovor, A. Smailović, Tetovo, 1992.).

U mojoj knjizi *Slovenski Muslimani zapadnog Balkana* objavio sam osvrt na porijeklo Muslimana Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore, iz čega se argumentovano može ustvrditi da Muslimani Crne Gore sa Muslimanima Bosne i Hercegovine i Muslimanima Srbije, uobičajeno Sandžaka, nemaju ničeg zajedničkog niti išta slično osim istu islamsku religiju.

Kada se govori o nacionalnom identitetu Muslimana Zapadnog Balkana i ostalog dijela Evrope, mora se uvažavati njihova specifičnost kao nacije, jer su jedinstvena pojava u evropskoj istoriji da jedan narod nastane u svom punom etničkom i nacionalnom biću na osnovu tzv. religijske inicijacije. Poznato je da su svi drugi narodi i nacije u Evropi, a time i na Zapadnom

Balkanu, istovremeno sa donošenjem nacionalnih oslobođilačkih programa, koji su imali državotvorni karakter, stvarali naciju i državu, na principu nacija – država, dok Muslimani to nijesu mogli ni tada niti mogu sada stvoriti sopstvenu nacionalnu državu, već su stvarali nacionalni identitet u okvirima drugih država u kojima su imali status nacionalne manjine. Tako su Muslimani na Balkanu i u Evropi nastali kao poseban narod i nacija na bazi islamske religije, civilizacije i kulture, koja je u nedostatku sopstvene nacionalne države preuzimala ulogu primarnog etničkog činioca.

Prema tome, Muslimani kao narod i nacija su nastali onda kada su stvoreni objektivni uslovi za nastanak, unapređenje i afirmaciju.

Oni pripadaju izvornom blisko-istočnom-mediteranskom-evropskom stablu kulture iz kojeg su nastali svi zasadi i oblici kulturnog osobenog života koji se temelji na modernom pojmu Zapada i time modernog univerzalnog poimanja ljudske slobode. Muslimani su od svog postanka, pa i danas, imali osjećaj pripadnosti svom osobrenom i posebnom jedinstvenom genu i entitetu, što ih je indikativno štitilo i obezbjeđivalo im egzistenciju na ovom prostoru na kome su kroz vjekovnu istoriju bili izlagani izazovima i iskušenjima, koja su dovodila i do egzistencijalne ugroženosti.

Sada Muslimani Crne Gore ispunjavaju sve uslove za nacionalni identitet, predviđene

važećim međunarodno-pravnim i političkim dokumentima, kao i državnim aktima kojima se priznaju i statusno određuju narod i nacija. Nacionalni identitet Muslimana Crne Gore je osnovna, stabilna, lako prepoznatljiva i samorazumljiva karakterna osobina ovog naroda koja se izražava kao razgovjetna specifičnost i osobenost nacionalnog i kulturnog identiteta.

Ortodoksna je laž, negatorska i asimilatorska propaganda, da Muslimani kao narod, nacija, više ne postoje poslije raspada bivše SFRJ, kao što je ortodoksna laž i asimilatorska propaganda da su Muslimani Crne Gore Bošnjaci, da ima treba vratiti tradicionalno ime Bošnjak, iako ga nikada nijesu imali, jer to nijesu nikad bili, i da su svi Muslimani bivših republika SFRJ i novonastalih država Bošnjaci.

Nelegitiman je presedan i grubo kršenje ljudskih i nacionalnih prava i sloboda ono što je uradila grupa ljudi u Sarajevu 1993. godine, nazvavši njihovo okupljanje Bošnjačkim sabrom, koji su sebi dali za pravo da sve Muslimane Bosne i Hercegovine „proglose“ Bošnjacima. To je kolektvino, nelegitimno i nelegalno nametanje novog nacionalnog identiteta, što je presedan.

Zvanično u Bosni i Hercegovini postoje Muslimani, prema zvaničnim i važećim podacima iz popisa stanovništva 1991. godine, kao i svim popisima prije toga. Dakle, u BiH su zvanično postojali Muslimani, a ne Bošnjaci.

To što je u Crnoj Gori uradila velikobošnjačka asimilatorska grupa donošenjem asimilatorske

Deklaracije o „vraćanju tradicionalnog imena Bošnjak Muslimana Crne Gore“ je akt anti-muslimanskog djelovanja, koji ima za cilj etnogenocid Muslimana na početku 21. vijeka, na Balkanu, u Evropi. Ne može se vraćati Muslimana Crne Gore nešto što nijesu nikada imali - niti su bili Bošnjaci, niti su imali bošnjački nacionalni identitet.

Istoričari, naučnici iz raznih oblasti i intelektualci uopšte u tretiranju nacionalnog pitanja i identiteta, promjene nacionalnog identiteta, negiranja i asimilacije treba da uvažavaju nepobitna naučna saznanja, zasnovana na naučno verifikovanim činjenicama.

„Narodi se ne priznaju i ne proglašavaju. Oni postoje ili ne postoje.

Narodi se formiraju etnogenezom. To su dugi procesi koji se ne mogu vezivati za datume, ratove, revolucije i drugo“. (Dr Vujadin Rudić, Etnodemografski procesi u bjelopoljskom kraju, CANU, 2003).

Prema tome, novonastali Bošnjaci u Crnoj Gori nijesu formirani etnogenezom, već su politička tvorevina nastala asimilacijom autohtonih Muslimana.

Nijesu tačne tvrdnje da nacionalno izjašnjavanje u Crnoj Gori imamo tek od popisa stanovništva 1948. godine. U zvaničnim statističkim podacima o nacionalnoj strukturi stanovništva, u svim popisima počev od 1910. godine, imamo Crnogorce i Muslimane, bez obzira na to što u popisnim obrascima nije bilo takve „rubrike“.

Muslimani Crne Gore, kao jedan od autohtonih, starosjedilačkih naroda ostanite i budite po nacionalnosti ono što ste bili i što sada stvarno jeste *MUSLIMANI islamske vjeroispovijesti, koji govore crnogorskim maternjim jezikom*. Niko vas ne primorava niti od vas traži da napuštate svoj, a prihvivate tuđi nacionalni identitet i maternji jeziki, jer u Ustavu iz 1974. godine bili ste upisani kao poseban nacionalni identitet (narod) i sada ste imenovani kao poseban nacionalni identitet (narod) u Ustavu Crne Gore iz 2007. godine.

Podsjećam vas na mudre riječi književnika Jevrema Brkovića upućene Crnogorcima koji izdadoše Crnu Goru i napustiše svoj nacionalni identitet:

„*Rade nesretnjici* da sami sebe ukinu, da sami sebe ponište, obesnaže, zatru, satru. Toliko ne vole to što jesu, da hoće ono što nijesu, nesretnjici“.

„*Čovjek bez nacionalnog identiteta* ili čovjek sa tuđim identitetom jeste, biće i ostaće *niko i ništa*, a prije svega za onoga čiji identitet uzme i njime se okiti“.

Po Ustavu imate sva prava i slobode, garantuje vam se sloboda nacionalnog, vjerskog, jezičkog i kulturnog osjećanja i izjašnjavanja, ravнопravnost i jednakost i zaštita svih identiteta - vjerskog, jezičkog, kulturnog i nacionalnog, kao i zaštita od negiranja, diskriminacije i asimilacije.

Nemojte vjerovati antimuslimanskim karijeristima i izdajnicima Muslimana Crne Gore, kojima je lični interes iznad interesa Muslimana.

VII. *Tiha nacionalna asimilacija autohtonih Muslimana Crne Gore*

Osnovni uzroci tihе nacionalne asimilacije autohtonih Muslimana Crne Gore sadržani su u činjenici da Muslimani postoje preko 550 godina, a da ni danas nije *njihova istorija, tradicija i kultura nijesu obuhvaćeni nastavno-naučnim i vaspitno-obrazovnim programima predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja*.

Nije sporno niti može biti da su Muslimani Crne Gore jedan od autohtonih naroda, koji izvode svoje porijeklo od domicilnog hrišćanskog stanovništva koje je primilo islam za vrijeme turske vladavine.

Muslimani Crne Gore datiraju od polovine XV vijeka.

Naučne, istorijske i druge institucije Crne Gore, koje se finansiraju iz državnog budžeta u čijim prihodima participiraju i Muslimani, nijesu su bavile niti se sada bave istorijom, tradicijom, kulturom i nacionalnom osobenošću Muslimana, što ih izlaže tihoj asimilaciji koja traje vjekovima, pa i sada na početku 21. vijeka.

Kratak osvrt na razloge neobuhvatanja istorije, kulture i tradicije Muslimana nastavno-naučnim i obrazovno-vaspitnim programima u

prošlosti pokazuje da je religijska identifikacija kod svih naroda bila prisutna od izučavanja njihovog porijekla do današnjih dana. Međutim, religijsku identifikaciju uvijek su pratili tradicija, običaji, etnološke osobenosti, muzika, pjesma, umjetnost, književnost, porodica i brak, način odijevanja i ishrane, način međusobnog komuniciranja i mnoge druge osobenosti. U tome je istorijski evolutivni proces i progres činio svoje i krčio puteve ka drugim, savremenijim identifikacijama.

Kako u Crnoj Gori, kao i u mnogim drugim balkanskim i evropskim narodima, imamo plemena koja ne čine samo bratstvenici, nego ljudi raznih bratstava, to je slučan slučaj i sa autohtonim crnogorskim Muslimanima. Pleme u istorijskom evolutivnom procesu predstavlja polaznu osnovu i prelazno rješenje za narodnosno oformljenje pojedinih naroda.

Ako postoji, kakvo tako, opravdanje za ne izučavanje istorije, kulture i tradicije autohtonih Muslimana u ovim programima do Danilovog zakonika 1855. godine, kada su Muslimani dobili status „inoplemenika“, uz „inovjernika“, činjenica je da toga nema ni od tada.

U Bosni i Hercegovini Muslimani su kao narod oformljeni 1900. godine. U Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca izvršeno je državno ozvaničenje prelaza muslimanske vjerske manjine u „etno-nacionalnu“ manjinu 1920. godine na

osnovu Senžermenskog ugovora o miru iz 1919. godine i od tada slijedi uvažavanje narodnosnog identiteta Muslimana do današnjih dana.

Nastavno-naučnim i vaspitno-obrazovnim programima nijesu obuhvaćeni kultura, tradicija i istorija Muslimana Crne Gore ni poslije donošenja Ustava 1974. godine, u kome su imenovani kao jedan od naroda Socijalističke Republike Crne Gore.

Ustavom Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. godine, članom 71, propisano je:

„Nastavni program prosvjetnih ustanova obuhvata i istoriju i kulturu nacionalnih i etničkih grupa“.

Počev od 1995. godine, kada su intelektualci dr Avdul Kurpejović i prof. Behudin Halilbegović, uputili Primjedbe na Nacrt programa istorije za V-VIII razred osnovnih i sve razrede srednjih škola, kontinuirano se zahtijevalo od Ministarstva prosvjete da se ostvari ovo, Ustavom zajemčeno pravo pripadnika nacionalnih i etničkih grupa, u koje su svrstani Muslimani. Ali, to nije urađeno.

Organi Matice muslimanske, odmah nakon osnivanja 1996. godine, više puta tražili su od Ministarstva prosvjete sprovodenje Ustavne obaveze i nudili saradnju kao i neophodnu literaturu, ali ništa i nikada nije podržano niti prihvaćeno. Proteklo je 15 godina važenja Ustava iz 1992. godine, a da Ministarstvo prosvjete i nauke nije ništa preduzelo na sprovodenju pomenute Ustavne obaveze.

Ustav Crne Gore iz 2007. godine, u Odjeljku *Posebna – manjinska prava*, članom 79, pod 4, jemči pravo „da nastavni programi obuhvataju i istoriju i kulturu pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica“.

Strategijom Vladine manjinske politike, iz 2008. godine, u odjeljku Obrazovanje, propisano je:

„Predškolsko, osnovno i srednješkolsko obrazovanje; izmjena i usklađivanje nastavnno-naučnih i vaspitno-obrazovnih programa u cilju uključivanja adekvatnih sadržaja iz kulture, tradicije i istorije manjina. Ovo podrazumijeva unošenje novih sadržaja kao obaveznih u vaspitno-obrazovni proces na svim nivoima“.

Strategijom je utvrđen maksimalni rok za realizaciju ove Ustavne obaveze od četiri godine.

Članom 8, stav 2, Zakona o manjinskim pravima i slobodama propisano je: „Crna Gora će razvijati i unapređivati izučavanje istorije, tradicije, jezika i kulture manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica“.

Članom 15, stav 3, Zakona o manjinskim pravima i slobodama propisano je: „Obrazovni program u ustanovama i školama sa nastavom na službenom jeziku sadrži teme iz maternjeg jezika, književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i druge sadržaje koji pospešuju međunacionalnu toleranciju i suživot“.

Krajinje je neodgovorno namjerno odgađanje ostvarivanja Ustavom zajemčenog prava od strane Ministarstva prosvjete i sporta, jer autohtoni Muslimani postoje preko 550 godina, a da još nije obuhvaćena nastavno-obrazovnim programima osnovnih i srednjih škola njihova istorija, kultura i nacionalna osobenost. To znači da de jure Muslimani kao autohtoni narod ne postoje u Crnoj Gori ni danas, bez obzira na stvarnost i zvanične statističke podatke po kojima oni čine nacionalnu strukturu stanovništva Crne Gore počev od 1910., i u svim popisima poslije Drugog svjetskog rata, počev od 1948. godine, pa i danas.

Negativne trajne posljedice po autohtoni manjinski muslimanski narod Crne Gore manifestuju se na očuvanje, unapređenje, afirmaciju i zaštitu kulturnog identiteta , zaštitu kulturne baštine, dobara i nacionalnog identiteta.

Početkom 2009. godine, znači odmah nakon donošenja Strategije Vladine manjinske politike, Matica muslimanska Crne Gore, u dogовору са Izvršnim odborom Savjeta muslimanskog naroda, uputila je zahtjev Ministarstvu prosvjete i zatražila da otpočne ostvarivanje pomenute Ustavne obaveze i ponudila saradnju i značajnu literaturu, izdanja Matice od 1998. godine па до kraja 2009. godine, kojima su izučena i prezentirana saznanja o porijeklu, etnologiji, kulturi, tradiciji, običajima i nacionalnoj osobenosti Muslimana. Na prijedlog i ponudu Matice muslimanske nije dobijen nikakav odgovor.

Matica je, početkom jula 2009. godine, uputila Urgenciju zbog ignorantskog odnosa prema njenom zahtjevu i ponudila učešće u realizaciji ove obaveze, ali Ministarstvo se opet nije oglasilo.

Crna Gora je članom 9 Ustava preuzela obavezu o primjeni potvrđenih i objavljenih međunarodnih ugovora i opštevažećih pravila međunarodnog prava, koji čine sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom, te da se neposredno primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva. Isto tako, zabranjena je nasilna asimilacija članom 80 Ustava, iako je razlikovanje nametnute od nasilne asimilacije, koja je rijetka pojava, u praksi veoma teško. Drugim riječima, nasilne asimilacije skoro da nema.

Zato je drugim stavom člana 5 Evropske konvencije za zaštitu nacionalnih manjina propisana obaveza članica da pripadnike nacionalnih manjina „štite i od svake akcije usmjerenе ka asimilaciji“.

Treba reći da Zakonom o manjinskim pravima i slobodama nije uopšte tretirana asimilacija, što je veliki propust.

Znači, radi se o neodgovornom i ignorantskom odnosu Ministarstva prosvjete prema Ustavnoj obavezi ostvarivanja zajemčenih prava pripadnika manjinskih naroda. Na ovakav odnos organi upravljanja Matice muslimanske su

ukazivali Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Vladi Crne Gore, parlamentarnom Odboru za ljudska prava i slobode i Skupštini Crne Gore, ali nije poznato da li se na tome išta radi i da li je ova obaveza eventualno realizovana. Ukoliko nije u pitanje je namjerno tolerisanje tih asimilacija autohtonih Muslimana i drugih manjinskih naroda čija istorija i kultura nijesu obuhvaćeni nastavno-obrazovnim programima.

Takvim odnosom se ciljano produžava proces tih asimilacija Muslimana, što ide u prilog onima koji negiraju njihovu kulturu i nacionalnu osobenost i nameću im tuđu, političku asimilatorsku tvorevinu - bošnjački nacionalni identitet, u XXI vijeku.

Svako objektivno i na istorijskim činjenicama zasnovano rezonovanje ne može naći nikakvo opravdanje za vjekovima izostavljanje iz nastavno-naučnih i vaspitno-obrazovnih programa istorije, tradicije, kulture i nacionalne osobnosti jednog od autohtonih naroda Crne Gore, koji postoje i traju preko pet i po vjekova. Još teže je naći „opravdanje“ za nesprovodenje Ustavne obaveze po Ustavu iz 1992. godine i odgađanja izvršenja od Vlade na četiri godine oručene Ustavne obaveze iz 2007. godine.

Prošla su vremena kada su se Muslimani smatrali samo pripadnicima islama, odnosno kada su identifikovani samo vjerskim identitetom, jer istorijski evolutivni proces kulturološkog i narodnosnog oformljenja traje vjekovima, kao

i kod drugih naroda, i rezultirao je stvaranjem osobenog kulturnog i nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore. Prošla su vremena kada se *vjerski identitet identifikovao sa narodnosnim* i kada je borba za odbranu vjere bila i borba za narodnosni identitet. Ako neko smatra da se neobuhvatanjem kulture i istorije autohtonih Muslimana nastavno-obrazovnim programima hoće povratak Muslimana na prapra djedovski nacionalni identitet, onda se var-a i zakasnio je više stoljeća. No, dijelom je u tome uspio, jer se po popisu stanovništva 2011. godine preko 17 hiljada Muslimana nacionalno izjasnilo kao Crnogorci islamske vjeroispovijesti. Mnogi su to uradili pružajući otpor bošnjaštvu ili smatrajući da su Muslimani, ali i Crnogorci, odnosno crnogorski državljanici.

Iako za kulturni i nacionalni identitet nije potrebno državno niti neko drugo ozvaničenje, jer se radi o istorijskim evolutivnim procesima, za Muslimane Crne Gore ima izuzetan značaj Danilov zakonik iz 1855. godine, posebno odredbe člana 92, kojim Muslimani dobijaju, pored statusa „*inovjernika*“ i status „*inoplemenika*“, kao prelaznog rješenja narodnosnog oformljenja, jer plemensko konstituisanje je jedna od faza ka narodnosnom i nacionalnom oformljenju crnogorskog i drugih naroda na prostorima Zapadnog Balkana, Crne Gore i dijelom Evrope.

Nakon Danilovog zakonika slijedi Berlinski kongres i Ugovor kojim se Vlada Crne Gore

obavezuje u postupanju prema Muslimanima, ali ne samo kao pripadnicima islamske vjere, nego i kao građanima sa svojom kulturom, običajima, tradicijom i osobenostima koje imaju obilježja nacionalnog identiteta.

Poslije događaja u Bosni i Hercegovini iz 1900. godine, kada su Muhamedanci prerasli u nacionalni identitet Muslimani islamske vjere, uslijedilo je nakon završetka Prvog svjetskog rata sklapanje Senžermenskog ugovora o miru 1919. godine, a na osnovu njega Ugovora o zaštiti manjina 1920. godine u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca.

Slijede značajni događaji za nacionalni identitet Muslimana, počev od Kongresa ujedinjenja KPJ 1919. godine, Proglaša za ustanak protiv okupatora iz 1941. godine kojim se pozivaju i Muslimani, Pisma druga Tita u „Proleteru“ 1941. godine u kome se pozivaju na ustanak i Muslimani, period Drugog svjetskog rata i poslijeratni priod, socijalističke i samoupravne SFRJ, a posebno donošenje Ustava 1974. godine. U Crnoj Gori od izuzetnog značaja je Ustav 1974. godine u kome se Muslimani imenuju kao jedan od konstitutivnih i državotvornih naroda Socijalističke Republike Crne Gore. Slijedi neopravдан odnos prema Muslimanima - donošenje Ustava Savezne Republike Jugoslavije, koju su činile Srbija i Crna Gora, 1992. godine, u kome se Muslimani ne sruštavaju u ravnopravne i jednake konstitutivne i državotvorne građane ove države.

Nepravda nanesena ustavom 1992. godine je ispravljena Ustavom nezavisne i smostalne države Crne Gore 2007. godine, u koji su, u Preambuli, upisani i Muslimani.

Obuhvatnost tradicije i kulturnog identiteta Muslimana u sadržajima obrazovnog i zabavno-kulturnog programa Javnog RTV servisa

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, član 12, propisana je obeveza nadležnih upravnih i programskih organa medija, čiji je osnivač država Crna Gora, da obezbjeđuju odgovarajući broj sati radi emitovanja informativnog, kulturnog, obrazovnog, sportskog i zabavnog programa na jezicima manjina i njihovih pripadnika, kao i *programske sadržaje* koji se odnose na život, tradiciju i kulturu manjina i obezbjeđuju finansijska sredstva za finansiranje tih programskih sadržaja.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama je donesen krajem 2006. godine.

Prema saznanjima organa upravljanja Matice muslimanske, zastupljenost tradicije, života i kulture pripadnika manjinskog muslimanskog naroda u Crnoj Gori u programskim sadržajima Javnog RTV servisa nije ni iz daleka na zadovoljavajućem nivou. Saradnja redakcija Kulturno-umjetničkog i Naučno-obrazovnog programa Javnog RTV servisa Crne Gore sa Maticom

muslimanskom ne postoji, jer ponuda Matice za uspostavljanje saradnje se ne prihvata.

U referatu na Naučnom skupu: Očuvanje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore, urednika Prvog programa Televizije Božića Rakočevića – Afirmacija nacionalne osobnosti manjina u Crnoj Gori preko Kulturno-umjetničkog i Naučno-obrazovnog programa, ističe se spremnost i angažovanost da se afirmišu osobnosti istorije, tradicije i kulture svih naroda Crne Gore, pa time i onih koji imaju status manjinski, među kojima su i Muslimani.

Istiće se da Televizija Crne Gore u svojim programskim sadržajima ima zavidan procenat rubrika i emisija posvećenih određenim etničkim grupama, odnosno ovdašnjim manjinskim narodima. Među njima prednjače sadržaji koji se bave svakodnevicom, kao i baštinom Muslimana u Crnoj Gori.

Autor se u referatu, koji je objavljen u broju 2, časopisa Matice *OSVIT, Glas Muslimana Crne Gore*, osvrnuo na emitovane emisije koje se odnose na kluturu i kulturnu baštinu Muslimana Crne Gore, odnosno pretežno islamske istorijske kulturne spomenike.

Ono što ohrabruje jeste spremnost urednika Prvog programa Božića Rakočevića za uspostavljanje saradnje sa Maticom muslimanskim, prvom i jedinom institucijom Muslimana Crne Gore koja se bavi izučavanjem, proučavanjem, očuvanjem, zaštitom, unapređe-

njem i afirmisanjem kulture, kulturne baštine i nacionalne osobenosti ovog autohtonog naroda Crne Gore.

Matica muslimanska je spremna da doprinese ostvarivanju ove zakonske obaveze Javnog RTV servisa stavljanjem na korišćenje dosadašnjih izdanja i angažovanjem muslimanskih intelektualaca koji mogu svojim znanjem doprinijeti obogaćivanju programskih sadžaja posvećenih istoriji, tradiciji, kulturi i nacionalnom identitetu Muslimana Crne Gore.

Zapažen je izvjesni napredak i djelimična realizacija datog obećanja predstavnika Javnog RTV servisa kada je riječ o predstavljanju izdanja Matice muslimanske. Ta izdanja se, pretežno, predstavljaju gledaocima u Jutarnjem programu u kome termin traje svega do pet minuta. Prvoj Istoriji Muslimana dat je publicitet posebnom emisijom, koja je i reprizirana. To je bio prvi takav slučaj prikazivanja nekog izdanja Matice muslimanske. Zapaža se, isto tako, da u programskim sadržajima iz obrazovanja i umjetnosti ima sadržaja iz islamske religije, kada je riječ o spomenicima, kao i gostovanja pojedinih akademskih slikara muslimanske nacionalnosti. No, sve to nije zadovoljavajuće i organi upravljanja Matice muslimanske i dalje sarađuju sa urednikom Rakočevićem, koji pokazuje spremnost da unaprijedi ostvarivanje pomenute zakonske obaveze.

VIII. Diskriminacija autohtonih Muslimana Crne Gore

U Crnoj Gori imamo kulturnu, nacionalnu, društvenu i političku diskriminaciju autohtonog manjinskog muslimanskog naroda.

Ustavom Crne Gore, član 8 kaže se: „Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu“.

Isto tako, članom 39, stav 2, Zakona o manjinskim pravima i slobodama, kaže se: „Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija po bilo kom osnovu“.

Opširno opisno pojmovno određenje diskriminacije dato je u Zakonu o zabrani diskriminacije, donesenom početkom avgusta 2010. godine, koje doslovno glasi:

Član 2

„Zabranjen je svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu.“

Diskriminacija je svako neopravdano, pravno ili faktičko, neposredno ili posredno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom na-

cionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili prepostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima.

Neposredna diskriminacija postoji ako se aktom, radnjom ili nečinjenjem lice ili grupa lica, u istoj ili sličnoj situaciji, dovode ili su dovedeni, odnosno mogu biti dovedeni u nejednak položaj u odnosu na drugo lice ili grupu lica po nekom od osnova iz stava 2 ovog člana, osim ako su taj akt, radnja ili nečinjenja objektivno ili razumno opravdani zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja, odnosno u prihvatljivo srazmernom odnosu sa ciljem koji se želi postići.

Posredna diskriminacija postoji ako prvidno neutralna odredba propisa ili opštег akta, kriterijum ili praksa dovodi ili bi mogla dovesti lice ili grupu lica u nejednak položaj u odnosu na druga lica ili grupu lica, po nekom od osnova iz stava 2 ovog člana, osim ako je ta odredba, kriterijum ili praksa objektivno i razumno opravdana zakonskim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja, odnosno u prihvatljivo srazmernom odnosu sa ciljem koji se želi postići.

Diskriminacijom se smatra i podsticanje ili davanje instrukcija da se određeno lice ili grupa lica diskriminišu po nekom od osnova iz stava 2 ovog člana“.

Ovim zakonom je normirana zaštita od diskriminacije, definisani posebni oblici diskriminacije, kao što su: uznemiravanje, mobing, segregacija, diskriminacije u oblasti obrazovanja, vaspitanja i stručnog usavršavanja, javnih usluga, u oblasti rada i reguliše se uloga i značaj Zaštitnika za ljudska prava i slobode, sudska zaštita od diskriminacije kao i inspekcijski nadzor koji vrše inspekcije nadležne za oblasti, u skladu sa zakonom.

Prema tome, zakonska regulativa je cjelovito obuhvatila diskriminaciju i njenu zabranu, kao i zaštitu koja se ostvaruje kod nadležnih organa i institucija.

No, kao i sa Ustavom, koji jemči posebna prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, koja se djelično ili uz veliko zakašnjenje ostvaruju i nedovoljno štite, izvjesno je da će sudbina ovog Zakona biti ista ili slična, što je ustaljena praksa u Crnoj Gori, koja traje godinama.

Dokumentima Ujedinjenih nacija i Evrope diskriminacija je zabranjena po bilo kom osnovu, a posebno članom 4 Evropske konvencije o zaštiti nacionalnih manjina, u kome je decidno napisano: „U tom smislu zabranjena je bilo kakva diskriminacija na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini“.

Polazeći od pojmovnog određenja diskriminacije i objektivno cijeneći sadašnji nacionalni, društveni i politički status i položaj pripadnika

manjinskog muslimanskog naroda u Crnoj Gori, a posebno nakon parlamentarnih izbora 2009. i 2012. godine, može se reći da se pripadnici ovog naroda nalaze u neravnopravnom statusu i položaju u odnosu na status i položaj pripadnika drugih manjinskih naroda Crne Gore.

Vjerska, etnološka, istorijska, kulturna, obrazovna i narodnosna diskriminacija autohtonih Muslimana Crne Gore traje od njihovog porijekla do današnjih dana. U dugom periodu postojanja i trajanja, diskriminatorski položaj Muslimana je bio neznatan samo za vrijeme bivše SFRJ, posebno od 70-ih godina dvadesetog vijeka do njegova raspada.

Raspadom i nestankom bivše SFRJ Muslimani uopšte, pa time i Crne Gore, su izloženi kulturnoj, obrazovnoj, političkoj, društvenoj, medijskoj i nacionalnoj diskriminaciji.

Ustavna i međunrodnopravna zabrana diskriminacije nije smetala dovođenje u diskriminatorski položaj Muslimana Crne Gore po raznim osnovama i vidovima.

Osnovni uzroci diskriminacije Muslimana Crne Gore su brojni, ali osvrnućemo se samo na nekoliko njih.

Prvi uzork je sadržan u neostvarivanju Ustavom zajemčenih prava pripadnika manjinskih naroda i zagarantovanih međunarodnim pravom. Zatim, neblagoivremeno i necjelovito sproveđene Zakona o ljudskim i manjinskim pravima i slobodama, nesproveđenje zakona iz

obrazovanja, kulture, zaštite kulturnih dobara, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o ombudsmanu, Krivičnog zakonika, Zakona o unutrašnjim poslovima, Tužilaštvu i drugih.

Među bitnim uzrocima nacionalne diskriminacije Muslimana je politička neorganizovanost u sopstvenoj političkoj partiji, dok su svi drugi manjinski narodi organizovani u više svojih stranaka, posebno Albanci i dijelom novonastali Bošnjaci. Odgovornost za izostanak političke organizovanosti Muslimana nalazi se u oportunističkom i neodgovornom odnosu predsjednika Savjeta muslimanskog naroda, kome su lične karijerističke ambicije i interesi iznad interesa ovog manjinskog naroda. On je svoj stav nametnuo Savjetu i time je onemogućeno političko organizovanje koje je trebalo da se izvrši 2012. godine. Ovome treba dodati i neangažovanje za zakonom zagarantovani politički i nacionalni položaj Muslimana člana Vlade Crne Gore, posebno poslanika Skupštine Crne Gore, koji je poslanik u tri uzastopna mandata, a da se nikada nije oglasio o zaštiti kulturnog i nacionalnog identiteta, statusa i položaja naroda kome pripada. On takav odnos „pravda“ time što je poslanik DPS-a a ne Muslimana, zanemarujući činjenicu da preko 98% birača muslimanske nacionalnosti na parlamentarnim izborima od 2006. godine glasaju za poslaničku listu DPS-a i obezbeđuju joj pobjedu. Zauzvrat, dobijaju jednog, formalnog, poslanika, umjesto najmanje tri.

Muslimanima posebno teško pada ignorantni odnos rukovodstva DPS-a prema svojim članovima i biračima. Muslimani su dali svoj neprocjenjiv doprinos uspjehu **Referenduma** o obnovi nezavisnosti i samostalnosti države Crne Gore.

U uzroke diskriminacije se mogu svrstati i nezainteresovanost predstavnika evropskih institucija u Crnoj Gori.

Za nacionalnu, društvenu i političku diskriminaciju Muslimana veliku odgovornost snose muslimanski intelektualci, koji svojim poslušničkim, egoističkim i karijerističkim odnosom ne pokazuju odgovornost i obavezu prema svom narodu.

Diskriminacija pripadnika autohtonog manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore se manifestuje na razne načine i traje godinama.

Osnovni oblici manifestovanja nacionalne, kulturne, društvene i političke diskriminacije autohtonih Muslimana Crne Gore su:

1. Naučne, obrazovne, istorijske, kulturne i druge institucije, koje se finansiraju iz državnog budžeta i u čijim prihodima participira i ovaj narod, nijesu se bavile niti se sada bave naukom, istorijom, etnologijom, etno-genezom, kulturom i nacionalnom osobenošću autohtonog muslimanskog naroda Crne Gore, koji postoji preko 550 godina.

2. Nastavno-naučnim i vaspitno-obrazovnim programima predškolskog, osnovnog i

srednjeg obrazovanja nijesu obuhvaćeni istorija, kultura i nacionalna osobenost Muslimana.

3. Nejednaki i neravnopravni su institucionalni i finansijski uslovi očuvanja, zaštite i unapređenja kulturne baštine Muslimana.

4. Iako Ustav jemči pravo pripadnika manjinskih naroda na autentičnu zastupljenost, a članom 22 Zakona o manjinskim pravima i slobodama propisano: „*Autentična zastupljenost manjinskog naroda, čiji je jezik u službenoj upotrebi u Crnoj Gori i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima oni čine značajan dio stanovništva, obezbjeđuje se, shodno principu afirmativne akcije, u skladu sa izbornim zakonodavstvom*“ - nacionalna, društvena i politička diskriminacija je ozvaničena na parlamentarnim izborima 2006, 2009. i 2012. godine, jer Muslimani nijesu autentično niti odgovarajuće zastupljeni u Skupštini Crne Gore. U Skupštini Crne Gore, poslije parlamentarnih izbora 2009. godine od 81 poslanika samo je jedan muslimanske nacionalnosti, izabran na listi DPS-a. Insistiranja Matice muslimanske i Savjeta muslimanskog naroda da predlože jednog poslaničkog kandidata na poslaničkoj listi DPS-a za autentičnu zastupljenost bila su uzaludna, iako su Muslimani pretežno politički organizovani u toj i dijelom u SDP-u i da daju preko 17.000 glasova, kojima su obezbijedili pobedu Koalicije za Evropsku Crnu Goru.

Treba podsjetiti da su Muslimani imali više poslanika u Skupštini Crne Gore od 1948. do

2006. godine, jer ih je bilo najmanje četiri, pa do petnaest.

Sada u Skupštini Crne Gore novonastali Bošnjaci, pored tri poslanika za autentičnu zastupljenost preko Bošnjačke stranke, imaju još tri poslanika na listi DPS-a i pet poslanika na listi SDP-a, znači ukupno 11 poslanika, a za odgovarajuću zastupljenost im je potrebno šest poslanika. Umjesto da na listi DPS-a budu tri poslanika Muslimana, koji bi bili izabrani za poslanike, izabran je samo jedan. Ovo je školski primjer zvačne državne diskriminacije.

Odgovarajući na ovu nepobitnu činjenicu mogu se čuti i neodgovorni i neosnovani komentari: „Pa šta vi hoćete. U parlamentu Muslimana i Bošnjaka ima 12, što čini isto toliko učešće u ukupnom broju stanovnika...“ Ovim se gubi iz vida činjenicu da je to isto kao kada bi se govorilo: „Pa šta hoćete vi Srbi. Vas i Crnogoraca ima u parlamentu ima 63 ili oko 78% ukupnog broja poslanika, a u stanovništvu Crne Gore učestvujete skupa sa 64%“.

Muslimani su imali zadovoljavajuću zastupljenost u parlamentu sve do izbora 2006. godine kada su diskriminisani. Takav odnos prema Muslimanima se nastavlja i u parlamentarnim izborima 2009. i 2012. godine.

Muslimani su imali povoljniji status i položaj u parlamentu kralja Nikole, kada su imali pet poslanika.

Da je ovaj podatak tačan, potvrđuje svečanost organizovana u decembru 1905. godine

povodom proglašenja Ustava. U dokumentima se nalaze podaci o pet poslanika Muslimana, koji su prisustvovali svečanosti.

1. Murteza Karađuzović, hodža iz Bara
2. Medo Lukačević, iz Podgorice
3. Adem Kolić, iz Krajine
4. Hasan Andrić, iz Mrkojevića
5. Jusuf beg Resulbegović, iz Ulcinja

Iz dokumentacije se vidi da je kralj Nikola u svojoj najbližoj službi imao Muslimane vojvode, senatore, učitelje, perjanike i druge državne službenike, jer je smatrao crnogorske Muslimane „listom svoje gore“.

Kralj Nikola je odlikovao mnoge Muslimane raznim visokim odlikovanjima - Danilovim ordenom od prvog do četvrtog reda, na primjer, a među njima su bili vojvode, senatori, sudije, komandiri, oficiri.

Tako se Muslimani Crne Gore na početku XXI vijeka nađoše u nepovoljnijem statusu i položaju u demokratskoj i na vladavini prava zasnovanoj svojoj državi Crnoj Gori, iako u doba kralja Nikole nijesu bili odaniji, privrženiji i lojalniji svojoj državi nego što su to sada.

5. Nije obezbijeđena srazmjerna zastupljenost Muslimana u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave, saglasno članu 79 Ustava i članu 25 Zakona o manjinskim pravima i slobodama. Musliman je član Vlade,

ali nema ni jednog pomoćnika ministra, sekretara ministarstva niti drugih funkcionera.

6. Muslimani nijesu srazmjerno niti uopšte zastupljeni u Ministarstvu vanjskih poslova i evropskih integracija niti u diplomatsko-konzularnim predstavnštvima, među ambasadorima, konzulima niti drugim funkcionerima i službenicima.

7. Nije obezbijeđena odgovarajuća zastupljenost Muslimana u Vrhovnom, Upravnom, Apepcionom i drugim sudovima, tužilaštvu i drugim organima.

8. Nije obezbijeđena odgovarajuća zastupljenost Muslimana na rukovodećim mjestima u mnogobrojnim institucijama, upravama, agencijama, direkcijama i komisijama.

9. Nije zastupljena u programskim sadržajima na Javnom TV servisu, saglasno članu 12 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, kada je riječ o kulturi, istoriji i nacionalnoj osobnosti Muslimana, niti u Programskom savjetu Javnog RTV servisa.

10. Veoma rijetko u programskim sadržajima Javnog RTV servisa iz istorije, kulture i nacionalnih pitanja učestvuju predstavnici Matice muslimanske, jedine institucije za nauku, istoriju, kulturu i nacionalna pitanja muslimanskog naroda Crne Gore. Isti je odnos prema Matici kao instituciji kulture i kad se radi o ukupnoj kulturi u državi i time prema muslimanskom autohtonom narodu. Javni

RTV servis i Pobjeda nemaju takav ignorantски однос према институцијама у историји, култури и о националним пitanjima novonastalih Bošnjaka, iako je opštepoznato da je riječ o svojatanju i proglašavanju svojom kulture i kulturne baštine muslimanskog naroda.

11. Mali je broj Muslimana u profesorskim i drugim zvanjima na fakultetima Univerziteta Crne Gore. Nema ih u Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti, DANU, Istorijском institutu i institucijama kulture, počev od Ministarstva kulture i medija pa sve do biblioteka, muzeja i drugih institucija.

12. Evidentna je ekonomsko-socijalna diskriminacija, kao posljedica izrazitog zaostajanja u ekonomskom i ukupnom razvoju kontinentalnog regiona Crne Gore, na kojemeg egzistira preko 65% Muslimana. U tom regionu živi pretežan broj najsiromašnijeg stanovništva Crne Gore, jer se ispod minimuma egzistencije nalazi najveći procenat stanovništva u ovom regionu.

Prema publikovanim podacima Ministarstva rada i socijalnog staranja, apsolutna linija siromaštva u Crnoj Gori od 2009. godine do danas kreće se oko 170 eura po stanovniku. Prema tim podacima na kontinentalnom regionu se ispod linije siromaštva nalazi preko 2/3 stanovništva. U tom slučaju ispod linije siromaštva se nalazi više od 2/3 pripadnika manjinskog muslimanskog naroda.

Prema najnovijim podacima NVO Banka hrane, publikovanim u Dnevnim novinama, 20.

februara 2014. godine, oko 70 hiljada ljudi u Crnoj Gori živi ispod linije siromaštva, a socijalnu pomoć prima svega 47 hiljada građana. Na sjeveru, odnosno kontinentalnom dijelu Crne Gore, živi 50,2% stanovništva, a 30% je siromašno, što znači da je svaki drugi stanovnik ove regije siromašan. Ako u toj regiji živi preko 65% Muslimana, onda nije teško procijeniti da su oni u diskriminatorskom položaju u odnosu na građane koji žive u drugim regionima Crne Gore. Treba reći da je socijalna pomoć veoma mala, iznosi 63-120 eura. Broj nezaposlenih raste iz dana u dan. Prema najnovijim podacima nezaposlenih u Crnoj Gori ima preko 35 hiljada, od čega je preko 10 hiljada sa fakultetskim diplomama. Kod 20% veoma siromašnih građana nezaposlenost iznosi preko 45%. Ne preostaje drugo nego da se kao interventna mjera otvaranje narodnih kuhinja da gladni dobiju bar po jedan obrok dnevno.

Ovo stanje je posljedica propadanja svih firmi koje su postojale za vrijeme bivše SFRJ i neodgovarajućeg investiranja iz sredstava za Javne radove i drugih izvora. U procesu privatizacije nestala su sva preduzeća posebno značajna za svaku od opština, kao što su Celuloza, Kombinat za preradu drveta, Vunarski kombinat, poljoprivredna preduzeća, zanatska, tekstilna i mnoga druga. Svi radnici su ostali bez posla, a svi koji su primili otpremnine, nakon čekanja više godina, bile su minimalne - oko 1.900 eura, dok su otpremnine radnicima

Aluminijumskog kombinata, Željezare i još nekih preduzeća iz razvijenijih opština veće za deset i više puta. Bespovratna sredstva za javne radove su plasirana u razvijenim opštinama i tek nešto kasnije manji iznosi u pojedinim opštinama na kontinentalnom dijelu Crne Gore.

13. Nejednak i neravnopravan status institucija koje se bave istorijom, kulturom i nacionalnim osobenostima Muslimana sa institucijama koje se bave ovim pitanjima crnogorskog naroda. Sve institucije koje se bave ovim pitanjima crnogorskog naroda imaju sve uslove za rad i finansiraju se iz državnog budžeta, a Matica muslimanska, jedina institucija koja se bavi ovim pitanjima muslimanskog naroda, nema ništa, nikakve uslove za redovnu djelatnost niti za naučno-istraživački rad. Ministarstvo kulture odbija i iznalazi neosnovane razloge da ne ostvari Ustavom zajemčeno pravo Matice muslimanske, samostalnog udruženja u oblasti kulture manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore, na materijalnu pomoć države. (Član 79 tačka, 6 Ustava). Za Maticu crnogorsku moglo je da se obezbijedi sve - od njenog osnivanja, pa do donošenja posebnog Zakona o Matici crnogorskoj, po kome je postala budžetska institucija.

Uz to, došlo je do obezvređivanja značaja sredstava Fonda za manjine u pružanju finansijske podrške projektima iz kulture, obrazovanja, umjetnosti, informisanja i drugih aktivnosti, čime je pogrešnim, neodgovornim i ciljanim tu-

mačenjem i primjenom odredaba Zakona o manjinskim pravima i slobodama omogućeno jednoj interesnoj grupi Srba okupljenih u Srpskom nacionalnom savjetu, a ne manjinskom, da na osnovu minornog broja Srba, koji su osnivači ovog savjeta, učestvuje u raspodjeli sredstava Fonda za manjine na osnovu svih Srba Crne Gore, koji nijesu niti prihvataju da su manjinski narod ili nacionalna manjina, niti podržavaju postojanje Srpskog nacionalnog savjeta koji se svrstava u manjinski, kada je u pitanju korišćenje sredstava Fonda. To se nastavilo i nakon izbora novih manjinskih savjeta, jer je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava uputilo Javni poziv i srpskom narodu da organizuje elektorsku skupštinu za izbor manjinskog savjeta, čime je prekršen član 79 Ustava i odredbe Zakona o manjinskim pravima i slobodama.

Srpski nacionalni savjet ima status manjinskog savjeta samo kada se raspodjeljuju sredstva Fonda za manjine, jer on tada, na osnovu svih Srba, a ne samo na osnovu onih koji su osnivači Srpskog nacionalnog savjeta, zahvata, ni manje ni više, nego preko 63% ukupnih sredstava. Tako se ostvaruju srpski nacionalni interesi u Crnoj Gori na teret simboličnih budžetskih sredstava namijenjenih pripadnicima manjinskih naroda. Srpski nacionalni savjet je sredstvima iz Fonda za manjine osnovao Srpsku televiziju, Srpski radio i Srpske novine i finansira njihovu redovnu djelatnost iz sredstava Fonda. To nadležni drža-

vni organi tolerišu, ne predlažu utvrđivanje kriterijuma za sticanje statusa manjinskog naroda. Time su dovedeni u diskriminatorski položaj svi manjinski narodi, neki manje neki više. Izdvajanje iz budžeta za Fond nije povećano osnivanjem Srpskog nacionalnog savjeta. Fond za manjine je de facto Fond za ostvarivanje nacionalnih interesa dijela Srba Crne Gore.

Do ovoga je došlo krivicom Ministarstva za ljudska i manjinska prava, koje je prekršilo član 79 Ustava i član 33 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, jer je omogućilo Srbima, koji nijesu manjinski narod, da osnuju Srpski nacionalni savjet, umjesto manjinski, na koji nemaju pravo. Ministarstvo je upisalo u Registar Srpski nacionalni savjet, iako se, po članu 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, u Registar upisuju samo manjinski savjeti.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava stalno odgađa predlaganje izmjena i dopuna Zakona o manjinskim pravima i slobodama za utvrđivanje kriterijuma ili cenzusa sticanja statusa manjinskog naroda, jer sadašnja odredba člana 2 tog Zakona to ne reguliše, već ostavlja prostor za manipulacije, kakav je slučaj sa Srbima, koji nijesu manjinski narodi, a učestvuju u rasподjeli sredstava Fonda za manjine na osnovu svih Srba. To je otimačina ionako simboličnih sredstava manjinskim narodima.

14. Izborni model i cenzus za sticanje poslaničkih mandata pripadnika manjinskih na-

roda u Zakonu o izboru odbornika i poslanika nije u skladu sa odredbama Ustava Crne Gore o autentičnoj i odgovarajućoj zastupljenosti u Skupštini Crne Gore i skupštinama lokalnih zajednica, jer je cenzus od 3%, isti za sve političke partije. To rješenje nije ono što se Ustavom garantuje. U tom slučaju pripadnici manjinskog muslimanskog naroda, koji nijesu politički organizovani u svojoj partiji, a i ako to urade teško će obezbijediti ulazak u Skupštinu Crne Gore, bez obzira na to što imaju preko dvadeset hiljada pripadnika i oko 17 hiljada birača koji izlaze na izbole. Oni su do sada skoro svi, preko 98%, glasali za listu DPS, ali za uzvrat nijesu dobili zasluženo. Dobili su jednog te istog poslanika muslimanske nacionalnosti koji kaže da nije poslanik Muslimana, nego DPS-a, kao i to da i poslanici sa liste DPS imaju status poslanika za autentičnu zastupljenost manjinskih naroda, ali to za njega ne važi, kada su u pitanju Muslimani. Znači, autentična zastupljenost Muslimana u Skupštini Crne Gore zavisi od volje rukovodstva DPS-a.

Navedeni oblici nacionalne, kulturne, društvene i političke diskriminacije teško padaju Muslimanima Crne Gore, jer se ispoljavaju u razvijenoj i demokratskoj Evropi i demokratskoj, građanskoj i na vladavini prava zasnovanoj multinacionalnoj državi Crnoj Gori, na početku 21. vijeka. Oni se neće miriti ni sa kakvim izgovorima za ignorisanje, marginalizaciju i diskriminaciju,

jer su kao autohtoni narod dokazivali i dokazuju punu lojalnost i trajnu opredijeljenost egzistencije u svojoj jedinoj domovini i državi Crnoj Gori.

Za očekivati je da nadležni državni organi preduzmu mjere utvrđene Manjinskom strategijom Vlade u ostvarivanju Ustavom zajemčenih Posebnih prava pripadnika manjinskih naroda i Zakonom o zabrani diskriminacije eliminišu sve osnove diskriminacije muslimanskog manjinskog naroda Crne Gore.

Matica muslimanska Crne Gore je obradila pitanje *Diskriminacije Muslimana Crne Gore* u toku februara 2010. godine i distribuirala izvještaj tokom aprila Ministarstvu unutrašnjih poslova i javne uprave; Ministarstvu za zaštitu ljudskih i manjinskih prava; Ombudsmanu i Odboru za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore. Materijal je distribuiran medijima preko Agencije MINA i stavljen je na Sajt Matice.

Materijal o Diskriminaciji Muslimana Crne Gore je razmatrao samo Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore.

Prilikom razmatranja tog materijala nije pozvan predstavnik Matice muslimanske.

Odbor je usvojio Zaklučke na osnovu *Informacija - komentari* Ministarstva za ljudska i manjinska prava, dostavljene pod brojem Ministarstva: 03-901/10 od 18. maja 2010. godine. Interesantno je da Ministarstvo ne osporava validnost datih ocjena o diskriminaciji Muslimana, već komentariše i time toleriše takvo stanje

Takav odnos Ministarstva za ljudska i manjinska prava je krajnje neodgovoran i doprinosi manifestovanju diskriminacije ovog manjinskog naroda. Diskriminacija je nepobitna, a odnos Ministarstva prema takvom položaju ovog manjinskog naroda, isto tako, diskriminatorski. Neka ministar tog Ministarstva odgovori na pitanje koliko Muslimana radi u tom ministarstvu. Nijedan. Novonastali Bošnjaci su njegov pomoćnik i sekretar Ministarstva.

Matica je uputila reagovanje Ministarstvu za ljudska i manjinska prava na Informaciju-Komentare, ali se ministar nije oglasio.

Odbor je, što nas je iznenadilo, doslovno prihvatio Informaciju – Komentar Ministarstva i na sjednici održanoj 27. jula 2010. godine donio

Zaključak „Odbor za ljudska prava i slobode:

1. Se upoznao sa navodima sadržanim u Dopisu „Diskriminacija Muslimana u Crnoj Gori“, koju je Odboru za ljudska prava i slobode dostavila Matica muslimanska Crne Gore.

2. Se upoznao sa Informacijom-Komentarima koje je od Ministarstva za ljudska i manjinska prava dobio na osnovu zahtjeva upućenog povodom navoda sadržanih u Dopisu Matice muslimanske Crne Gore, shodno članu 68 Poslovnika Skupštine.

3. Je, nakon rasprave ocijenio da za navode iznijete u pismu Matice muslimanske Crne Gore, na osnovu komentara datih u Odgovoru Ministarstva za ljudska i manjinska prava od 18. maja, nema osnova i da ne postoji diskriminacija ovog manjinskog naroda.

4. Je odlučio da se Informacija-komentari Ministarstva za ljudska i manjinska prava dostave u integralnom tekstu Matici muslimanskoj Crne Gore.

S poštovanjem,
PREDSJEDNIK ODBORA
Đorđe Pinjatić

Očigledno je da Odbor nije odgovorno prišao razmatranju materijala Matice o diskriminaciji Muslimana Crne Gore, već jednostrano, na osnovu Informacije Ministarstva za ljudska i manjinska prava, koji se ne bavi statusom i položajem manjinskog muslimanskog naroda na jednakopravan način kao što to čini prema pripadnicima drugih manjinskih naroda.

Organi Matice muslimanske će istrajati sa aktivnostima u cilju eliminisanja diskriminacije manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore.

Matica muslimanska je, na sjednici Skupštine, održane 5. oktobra 2012. godine usvojila: *Ocjene i stavove o društvenom, političkom, ekonomskom, kulturnom i nacionalnom statusu i položaju Muslimana Crne Gore* i distribuirala ih na skoro četrdeset adresa. Nijedan državni

organ, Vlada, Skupština , ministarstvo niti institucija nijesu se oglasili o njima. Znači, ignoriše se, marginalizuje i ne uvažava stvarnost da su Muslimani Crne Gore stvarno tihoj asimilaciji, diskriminaciji i negiranju i nametanju velikobošnjačke asimilacije.

IX. Osrvt na velikonacionalističke asimilatorske programe

Sve što se u istoriji događalo Muslimanima imalo je ideološko-nacionalističko i asimilatorsko utemeljenje u velikonacionalističkim, hegemonističkim i asimilatorskim programima i projektima:

- U velikosrpskim nacionalističkim, hegemonističkim i asimilatorskim projektima;
- U velikohrvatskim nacionalističkim i asimilatorskim projektima.
- U velikobošnjačkom islamskom, nacionalističkom i asimilatorsko programu;
- U velikoalbanskom nacionalističkom programu.

Nijedna nacija na Balkanu nije imuna od nekog vida nacionalističkih i asimilatorskih aspiracija, programa i projekata.

Istorijska i druga saznanja o ciljevima i negativnim posljedicama po svoj i druge narode,

velikonacionalističkih, hegemonističkih i asimilatorskih programa u državama Zapadnog Balkana, čine polaznu osnovu za razmatranje novonastalog Velikobošnjačkog nacionalističkog, asimilatorskog antimuslimanskog programa.

Pri analiziranju ovih programa treba imati u vidu pozitivna dejstva donošenja oslobođilačkih nacionalnih programa u vremenu stvaranja sopstvenih država pojedinih naroda zapadnog Balkana, koji su imali karakter nacija-država. Takve nacionalno-oslobodilačke programe imali su skoro svi narodi Zapadnog Balkana, osim Muslimana. Oni nijesu imali nacionalno-oslobodilački program za stvaranje države na principu nacija-država, jer nijesu imali kompaktnu svoju teritoriju za formiranje nacionalne države, već su egzistirali na teritorijama drugih država i imali su, a i danas imaju, osim u Bosni i Hercegovini, status nacionalne manjine, ili u Crnoj Gori manjinskog naroda. Time su u mnogo čemu obespravljen i nejednak narod sa većinskim narodom u državi u kojoj egzistiraju.

Međutim, činjenica je da su nacionalno-oslobodilački programi nekih balkanskih država ubrzo prerasli u nacionalističke, hegemonističke i asimilatorske, a neki i u agresorske, osvajačke.

U ove druge programe se ubrajaju *Nacertanije Ilike Garašanina iz 1844. godine*, koje ima za cilj da „Srbiji priljubi sve narode srpske koji je okružuju. Drugim riječima stvaranje Velike Srbije koja bi se kasnije proširila na BiH, a svakako i na Crnu Goru i Makedoniju, pa možda i malo podalje.“

Ovaj program doživljava potvrdu u Mljevićevom programu *Homogene Srbije (Velike Srbije)* iz 1941. godine. Radi se o Velikoj Srbiji koja bi obuhvatala Albaniju, Bugarsku, Rumuniju, Mađarsku, veliki dio Hrvatske, BiH u cjelini, Makedoniju i Crnu Goru. Kakva dalekovida utopistička vizija.

No, u Srbiji se nije stalo na tome. Godine 1986. objavljen je *Memorandum SANU*. On je postao naučno-ideološka agresorska osnova raspada bivše SFRJ i stvaranja Velike Srbije, koju bi činili BiH, dio Hrvatske, Crna Gora i Makedonija. Radilo se o namjeri stvaranja neke prividne federacije, ali sa dominantnom ulogom Srbije. Radi se o reaktiviranju onog što je zapisano u Načertaniju i Homogenoj Srbiji.

Nije sasvim izvjesno da li je u Srbiji dostignut nivo gorkih iskustava iz nacionalističkih i asimilatorskih programa, s obzirom na to da je 2010. godine usvojen *Zakon o dijaspori i Srbima u regionu*.

Iz onoga što je dostupno javnosti može se ocijeniti da aspiracije srpske državne politike idu tako daleko da se miješaju u unutrašnja pitanja nekih susjednih država u kojima žive i Srbi, kao jedan od naroda u njima. Hoće se dušebrižništvo u društvenom, političkom, vjerskom, kulturnom i nacionalnom statusu i položaju Srba u drugim državama i na svim kontinentima, što nije nadomješteno takvim brigama u Srbiji za pripadnike drugih naroda i nacionalnih manjina.

Negativne posljedice po srpski narod ovih programa su očigledne, ali na svu nesreću srpskog naroda još neshvatljive niti su dovoljne za otrežnjenje i oslobođanje takvih suludih ideja, aspiracija i projekata.

U Hrvatskoj je najotvorenoj manifestovan velikonacionalistički i asimilatorski *program Nezavisne države Hrvatske (NDH)* u toku Drugog svjetskog rata. Htjelo se, uz pomoć Hitlera, stvaranje velike Nezavisne hrvatske države (NDH) na čelu sa Antem Pavelićem i asimilacija Muslimana BiH.

Htjelo se stvaranje Velike hrvatske države koja bi se prostirala od Istre na zapadu do Sandžaka na istoku i od Boke Kotorske na jugu do Subotice na sjeveru.

Za vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca stalno su postojala trvenja i nadmetanja između velikosrpskih i velikohrvatskih nacionalista, a sve na štetu drugih država - BiH, Crne Gore i Makedonije, i naroda - Crnogoraca, Muslimana, Makedonaca i Šiptara (Albanaca).

Pošto Muslimani nijesu mogli niti su imali neophodne uslove za jedinstveni nacionalni, oslobodilački program i stvaranje sopstvene države prije i nakon Prvog svjetskog rata, u prvim nagovještajima raspada bivše SFRJ dolazi do osnivanja Stranke demokratske akcije u Bosni i Hercegovini i ustanovljenja *Velikomuslimanskog nacionalističkog programa*.

Na Osnivačkoj skupštini Stranke demokratske akcije Bosne i Hercegovine, 1990. godine, usvojena je *Programska deklaracija*, utemeljena na *Islamskoj deklaraciji* Alije Izetbegovića iz 1975. godine.

U Islamskoj deklaraciji Alije Izetbegovića, je, pored ostalog, napisano:

„*Islam sadrži princip ummet, tj. težnju za ujedinjenjem svih Muslimana u jedinstvenu zajednicu – vjersku, kulturnu i političku*“.

U Programskoj deklaraciji je napisano:

„*Stranka demokratske akcije ima karakter političkog saveza građana Jugoslavije koji pripadaju muslimanskom kulturno-istorijskom krugu*“.

Prema tome, Programska deklaracija Stranke demokratske akcije BiH je *Nacionalni program svih Muslimana SFRJ*. U tom cilju, odmah nakon osnivanja Stranke demokratske akcije BiH krenulo se sa osnivanjem Stranke demokratske akcije, bolje reći podružnica, u Novom Pazaru, Rožajama, Prištini, Skoplju, Zagrebu i Ljubljani.

Da bi se izbjegle kritike da se Programscom deklaracijom stvara muslimanski nacionalistički program, Stranka demokratske akcije BiH se opredjeljuje za prerastanje tog programa u *Velikobošnjački islamski, nacionalistički i assimilatorski program*.

Ovaj program je utemeljen na nelegitnim, nelegalnom i neregularnom „preimenovanju“ bosanskih Muslimana u Bošnjake,

na tzv. Bošnjačkom saboru održanom u Sarajevu 1993. godine. (Slijedi detaljnija obrada velikobošnjačkog islamskog, nacionalističkog i asimilatorskog programa).

Na osnovu istorijskog i skustvanije isključena mogućnost da i relativno mali narodi, nacije, mogu imati velikonacionalističke i asimilatorske programe.

Tako se postavlja i pitanje da li postoji *crnogorski nacionalistički i asimilatorski program?*

Autor ove knjige nije došao do saznanja da je Crna Gora, kao država, imala svoj nacionalno-oslobodilački niti nacionalističko-asimilatorski program. No, iako nije imao pisani program ovaj narod je veoma uspješno vodio i dobio nacionalno-oslobodilačke ratove u kojima je bilo slučajeva i zločinačkih pohoda prema nekim drugim autohtonim narodima u Crnoj Gori.

Matica crnogorska je usvojila dokument *Crna Gora u izazovima budućnosti*, koji ima odlike *nacionalnog programa* pisanog za 21. vijek.

U Programu nema opredjeljenja koja bi se mogla svrstati u nacionalističke niti asimilatorske.

U Makedoniji dolazi do manifestovanja *velikomakedonskih nacionalističkih i asimilatorskih aspiracija* u odnosu na nemakedonsko stanovništvo. Iako nije poznato da postoji velikonacionalistički i asimilatorski makedonski program, nacionalističke i asimilatorske pojave

su poznate i protiv njih se treba energičnije boriti i onemogućavati ispoljavanje u ma kom vidu.

Muslimani Crne Gore nijesu imali, niti su mogli imati svoj nacionalno-oslobodilački program u cilju stvaranje sopstvene nacionalne države, jer za tako nešto nijesu postojali objektivni društveni niti subjektivni nacionalni uslovi.

Muslimani Crne Gore, prvi put u svojoj istoriji, dobili su svoj

Program nacionalne afirmacije Muslimana u Crnoj Gori, 1998. godine.

Program je donijela Matica muslimanska Crne Gore 1998. godine.

Ovo je prvi nacionalni program Muslimana u nekoj od zemalja na Balkanu.

Program je građanski, progresivni, afirmativni, kojim se trasiraju demokratski putevi za 21. vijek u domenu kulturne i nacionalne afirmacije autohtonog muslimanskog naroda Crne Gore. On je oslobođen od separatizma, ge-toizma, negacije vjerskog, jezičkog, kulturnog i nacionalnog identiteta drugih naroda, diskriminacije, mržnje i svakako asimilacije drugih naroda. Ove osobenosti Program čine trajnim i izuzetno značajnim za prosperitet muslimanskog naroda Crne Gore.

Programom su naučno empirijskom metodom, argumentovano, objektivno, realno i činjenično, bez ideoloških ili ma kojih drugih strasti,

direktiva ili pristrasnosti, potvrđena saznanja o autohtonosti, kulturnom i nacionalnom identitetu i imenu Muslimana Crne Gore.

Tri su osnovna i međusobno uslovljena i povezana cilja Programa.

Prvi - očuvanje, zaštita, unapređenje i afirmacija duhovnog, kulturnog, vjerskog i nacionalnog identiteta i imena autohtonih slovenskih Muslimana Crne Gore.

Drugi - ustavno garantovanje jednakosti, ravnopravnosti, ostvarivanje i zaštita nacionalnog statusa i položaja, zaštita od diskriminacije i asimilacije kulturnog identiteta i baštine i nacionalnog identiteta muslimanskog autohtonog naroda.

Treći - izgradnja države Crne Gore kao građanske, demokratske, multinacionalne, multikulturalne i multikonfesionalne sa državom vladavine prava, jer se samo u takvoj državi mogu ostvarivati jednakost, ravnopravnost, konstitutivnost i državotvornost svih građana i naroda.

Grupisani, u većem i manjem broju, u tri balkanske susjedne države, neki oblici institucionalnog organizovanja Albanaca su najavili *velikoalbanski nacionalistički program - „Etnička Albanija“, odnosno Prirodna Albanija.“*

Iako je i ranije bilo ispoljavanja velikoalbanskih aspiracija, u sadašnjim uslovima se postavlja pitanje šta se zapravo hoće projektom „Etnička Albanija“, odnosno „Prirodna Albanija“.

Da li se radi o duhovnom i kulturnom ujedinjenju, etničkom biću, ili se hoće fizičko ujedinjenje koje je utopija i besmislena avantura.

Krajem XX i početkom XXI vijeka na prostorima bivše SFRJ se javno, agresivno i nametnuto propagira i sprovodi velikobošnjački nacionalistički, islamski, antimuslimanski asimilatorski program. Zbog njegovog oživotvorenja u Crnoj Gori, propagiranja i svojevrsnog nametanja bošnjačke asimilacije autohtonim Muslimanima, u ovoj knjizi se detaljnije obraduju i javnosti porezentiraju nepobitne činjenice.

X. Osrvrt na nastanak i manifestovanje velikobošnjačkog islamskog nacionalističkog i asimilatorskog programa

Ovaj osrvrt obuhvata period od Islamske deklaracije Alije Izetbegovića do bošnjačke asimilacije Muslimana Crne Gore.

Nacionalna velikobošnjačka asimilacija autohtonih Muslimana Crne Gore se manifestuje u raznim oblicima, kao što su: propagiranje, podsticanje, proglašavanje, akcije nametanja i svojevrsna nasilna asimilacija.

Prema Evropskoj konvenciji o zaštiti nacionalnih manjina, asimilacijom se smatra *svaka akcija usmjerenja ka asimilaciji (član 5 pod 2)*.

Ciljevi velikomuslimanskog nacionalističkog programa, koji je kasnije prerastao u velikobošnjački nacionalistički i asimilatorski pro-

gram, utemeljeni su *Islamskom deklarcijom Alije Izetbegovića 1975. godine*.

U Uvodu Deklaracije dat je karakter i značaj „*Jednog programa islamizacije Muslimana i muslimanskog naroda*“.

Na osnivačkoj skupštini Stranke demokratske akcije 1990. godine, usvojena je *Programska deklaracija* kojom se Stranka demokratske akcije proglašava „političkim savezom građana Jugoslavije koji pripadaju muslimanskom kulturno-istorijskom krugu“. Na ovaj način se uspostavlja veza između Islamske deklaracije i Programske deklaracije u ideji ujedinjenja svih Muslimana Jugoslavije, Balkana, pa, vjerovatno, i Evrope, u jedinstvenu zajednicu Muslimana, vjersku, kulturnu, nacionalnu i političku.

Programska deklaracija Stranke demokratske akcije ima tri međusobno povezana i uslovljena cilja: Ujedinjenje svih Muslimana bivše Jugoslavije; Uspostavljanje muslimanskog entiteta Sandžak i Stvaranje od Sarajeva kulturnog, nacionalnog, vjerskog i političkog centra svih Muslimana Jugoslavije, Balkana i Evrope.

Pošto je agresija na Bosnu i Hercegovinu bila sasvim izvjesna, samo se čekalo kada će se to i dogoditi, nekome je palo napamet da bi trebalo promijeniti nacionalno ime Muslimana u Bošnjake, jer su pod tim nacionalnim imenom omrznuti i time izloženi egzistencijalnim iskušenjima i izazovima. Zaista utemeljenje na valjanim „dokazima“ za kolektivno nacionalno pre-

imenovanje jednog naoda. To se moglo dogoditi samo na Balkanu, odnosno u Bosni i Hercegovini.

Dogovoreno je da se ta ideja realizuje tako što će se u Sarajevu okupiti jedan broj ljudi, neformalno i nelegitimno, koji svoj skup nazvaše Bošnjačkim saborom. Taj skup je održan 1993. godine, kada je već izvršena vojna agresija na Bosnu i Hercegovinu. „Odlučeno“ je da se kolektivno preimenuju svi Muslimani Bosne i Hercegovine i šire u Bošnjake.

Tako je izvršeno, navodno, ozvaničenje, iako nelegitimno i nelegalno, Velikobošnjačkog islamskog, nacionalističkog i asimilatorskog programa. To je nezabilježeni presedan, jer ljudska prava i slobode su individualna, pojedinačna, a ne kolektivna.

Prema medijskim izvještajima, na dvodnevnom zatvorenom neformalnom skupu - Bošnjačkom saboru, raspravljalo se o tome treba li graditi bošnjačku nacionalnu državu i na kojem teritoriju.

Sabor je usvojio *odluku o vraćanju historijskog imena Bošnjak Muslimana Bosne i Hercegovine i na područjima država bivše SFRJ, bez izjašnjavanja na bilo kakvom popisu stanovništva. Ustavnim zakonom BiH 1994. godine je izvršeno nelegitimno preimenovanje Muslimana u Bošnjake.*

Međutim, na Bošnjačkom saboru je bilo govora o podjeli Bosne, o dvijema definicijama Bošnjaka, da bi na kraju došlo do usklađivanja podjela i jedinstvenog opredjeljenja učesnika Bošnjačkog sabora.

Prema *transkriptu rasprave na Bošnjačkom saboru*, (Internet 17. 06. 2010. godine, Naslov: Imaš li ovo) razmatrana su tri pitanja. Vraćanje naziva Bošnjak, kao historijskog nacionalnog imena Muslimana BiH, kako definisati Bošnjake kao naciju i kako definisati BiH kao državu.

Najvažniji razlog sazivanja Bošnjačkog sabora nije bio vraćanje „historijskog nacionalnog imena Bošnjak“, već politička priprema za izjašnjavanje u ime Bošnjaka – Muslimana u BiH o predloženom mirovnom sporazumu koji je poznat po imenu britansko-norveških mirovnih posrednika Davida Owena i Thorvalda Stoltenberga, koji je podrazumijevao tri etnički zasnovane republike. Tako je Bošnjački sabor bio posljednja istorijska prilika na kojoj su bošnjački politički, vjerski i kulturni predstavnici raspravljali o mogućoj nacionalnoj državi Bošnjaka-Muslimana i podjeli BiH.

Na Bošnjačkom saboru su bile prisutne dvije definicije Bošnjaka. Jedna da su Bošnjaci onaj dio prirodnog bosanskog naroda koji kontinuiraju svojstva narodnog bića ove zemlje.

U drugoj ponuđenoj definiciji **Bosna se određuje kao država koju prihvataju slovenski Muslimani jugoistočne Evrope kao svoju državu.**

Ova definicija, dakle, predstavlja Bošnjake kao sublimat Muslimana jugoistočne Evrope. „Mi Muslimani – sad ovdje prvi put izvan mog običaja ne kažem Bošnjaci, **mi smo ovdje Mu-**

slimani cijelog jugoistočnog evropskog prostora". (Riječi predsjedavajućeg sabora).

Dakle, definicija Bošnjaka se mijenjala u zavisnosti od toga kako se definiše državna teritorija BiH.

Zaključujući sjednicu Bošnjačkog sabora, predsjedavajući, nakon ukazivanja „evo smo ostali sami sobom“, jer su protivnici napustili sjednicu, konstatuje da su „prihvatili stav većine kao onaj stav koji nas obavezuje sve“.

Polazeći od sadržine i cilja Islamske deklaracije Alije Izetbegovića, Programske deklaracije Stranke demokratske akcije, učesnika (političara, naučnih radnika i reisa Cerića) i Odluke Bošnjačkog sabora, kao i onoga što je slijedilo i što se zbivalo i sada zbiva, nedvosmisleno se može zaključiti da je na poliičku scenu Zapadnog Balkana stupio još jedan nacionalističko-asimilatorski velikobošnjački program.

Iz sadržine pomenutih dokumenata i dosadašnjeg i sadašnjeg djelovanja na ostvarivanju velikobošnjačkog nacionalističkog islamskog i asimilatorskog programa, jasno je da on ima *tri međusobno uslovljena i sihronizovana cilja* :

Prvi, polazni cilj, je velikobošnjačka asimilacija svih Muslimana bivše SFRJ, odnosno jugoistočne Evrope.

Drugi cilj je stvaranje bošnjačkog islamskog entiteta Sandžak sa istim statusom kakav ima Republika Srpska u Bosni i Hercegovini.

Treći cilj je stvaranje od Sarajeva političkog, nacionalnog, kulturnog i vjerskog centra svih Bošnjaka i vjernika islama jugoistočne Evrope, sa pretenzijama da bude centar islama cijele Evrope.

Radi se o objedinjenom djelovanju državnih organa, političkih organa i organa Islamske zajednice Bosne o Hercegovine, s tim da se takav koncept objedinjenog djelovanja prenese i na države jugoistočne Evrope.

Da se radi o objedinjenom djelovanju pokazuje i činjenica da je Vlada BiH, na sjednici pod predsjedništvom Harisa Silajdžića, održanoj 7. marta 1995. godine, razmatrala položaj Bošnjaka u Sandžaku i drugim dijelovima Srbije i Crne Gore i osudila „terorizam i genocid nad Muslimanima, odnosno Bošnjacima u Srbiji i Crnoj Gori“. Radi se o dušebrižništvu za sve Muslimane, odnosno po njima Bošnjake, kao da su prćija Silajdžića ili nekih drugih novonastalih bosanskih Bošnjaka. Nije poznato da je Vlada Crne Gore ili neki drugi državni organ iz ove države reagovao na izrečene neosnovane optužbe, jer u Crnoj Gori nije bilo „genocida“ nad Muslimanima.

Iako je *uspostavljanje bošnjačkog, islamskog entiteta Novopazarskog sandžaka* drugi cilj velikobošnjačkog nacionalističkog, islamskog i asimilatorskog programa, na njegovo ostvarivanje se krenulo odmah nakon osnivanja Stranke demokratske akcije BiH izvan BiH, u Srbiji, Crnoj Gori, Makedoniji, na Kosovu, u Hrvatskoj i Sloveniji.

Hoće se de jure i de facto nepostojeći novopazarski Sandžak reafirmisati i uspostaviti u cilju remećenja međunacionalnih, međukulturalnih, međukonfesionalnih i političkih odnosa između država Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine, a to je destabilizacija prilika na Zapadnom Balkanu.

Prema istorijskim činjenicama Novopazarski sandžak, kao administrativno upravna oblast na dijelu prostora pod turskom vlašću postoji negdje od XV vijeka.

Padom Bosne pod tursku vladavin 1463. godine, prestalo je da postoji Skopsko krajište. Formiran je Bosanski sandžak u čiji sastav su, pored Bosne i dijela Hercegovine, ušli vilajeti: Zvečan, Ras, Sjenica, Moravska i Nikšić. Kasnije, 1485. godine, Novi Pazar postaje središte novoosnovanog novopazarskog kadiluka.

Novopazarski sandžak formiran je 1790. godine, da bi bio ukunut 1817. godine i pripojen Bosanskom sandžaku. Nakon proteka nekoliko godina došlo je do obnavljanja Novopazarskog sandžaka, tako da je u njemu, po podacima Ivana Franc Jukića, živjelo više muslimana nego hrišćana. Zatim se, prema turskim izvorima iz 1868. godine, govori da je Novopazarski sandžak obuhvatao kaze: Novi Pazar, Mitrovicu, Sjenicu, Novu Varoš, Rožaje, Bijelo Polje, Bihor, Gusinje sa nahijom Drinak, Pljevlja, Kolašin i Prijepolje. Konvencijom potpisanim u Veneciji 1876. godine, Novopazarski sandžak je podijeljen između Crne Gore i Srbije. U tom vremenu, 1877. godine, do-

lazi do izdvajanja Novopazarskog sandžaka iz Bosanskog i priključenja Kosovskom.

Novopazarski sandžak 1880. godine napuštaju i izdvajaju se tri kaze: Pljevlja, Prijepolje i Priboj. Od njih se formira Pljevaljski sandžak. Zatim, 1902. godine, od Novopazarskog sandžaka odvojeno je više kaza i formiran je Sjenički sandžak. Kaza Novi Pazar priključena je Prištinskom sandžaku. Tako je *prestao da postoji Novopazarski sandžak*.

Kasnije, u XIX vijeku, u 25 vilajeta Osmanskog carstva, postojalo je 150 sandžaka, među kojima i novopazarski.

Nakon Berlinskog kongresa 1878. godine i okupacije Bosne i Hercegovine od strane Austrije, oblast Novopazarskog sandžaka pripala je Kosovskom vilajetu sa novom administrativnom organizacijom. Tada su formirana dva sandžaka – pljevaljski i novopazarski. Austrougarska je stacionirala vojнике i oficire u Pljevljima, Prijepolju i Priboju.

Austrougarska je Novopazarski sandžak protežirala, jer je htjela njegovo ustrojstvo radi odvajanja od Srbije i Crne Gore, u čemu nije uspjela.

Sandžakluke u Turskoj ukinuo je Kemal Ataturk, 1921. godine.

U toku NOR-a, vođenog za vrijeme Drugog svjetskog rata, KPJ je formirala Oblasni komitet KPJ za Sandžak, a kasnije, 1943. godine, formirano je Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslo-

bođenja Sandžaka. Međutim, radi se o vojno-teritorijalnom, operativnom ustrojstvu oblasti koja nije imala političko-teritorijalni karakter, tačno utvrđene granice niti je bilo drugih propisa kojima bi se to uradilo. Nije bilo nikakvog dokumenta o proglašenju Novopazarskog sandžaka administrativno-teritorijalnom jedinicom, oblašću, regionom ili pokrajinom.

Nakon završetka Drugog svjetskog rata Novopazarski sandžak, odnosno Sandžak kao partijski operativni oblik organizovanja, je ukinut 7. avgusta 1945. godine, kada je izvršena podjela teritorije nekadašnjeg Pljevaljskog i Novopazarskog sandžaka između dvije republike - Srbije i Crne Gore. To je kraj postojanja Novopazarskog sandžaka, odnosno Sandžaka.

Poznato je da se Srbija niti Crna Gora nakon oslobođenja od Turske u Balkanskim ratovima 1912/1913. godine nijesu dijelile na sandžaklukе kao politično-teritorijalne niti druge oblike državne strukture. Za vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenca, poslije Prvog svjetskog rata, Kraljevine Jugoslavije, SFRJ, Savezne Republike Jugoslavije i Državne zajednice Srbije i Crne Gore, Novopazarski sandžak nije imao nikakav oblik političko-teitorijalnog državnog ustrojstva.

Od 1990. godine, osnivanjem Stranke demokratske akcije Bosne i Hercegovine i njene Programske deklaracije, te osnivanjem takvih stranaka u Novom Pazaru i Rožajama, postavljaju se politički, nacionalni i islamski te-

melji reafirmacije Novopazarskog sandžaka iz turskog doba, jer on figurira kao jedan od ciljeva velikobošnjačkog islamskog, nacionalističkog i asimilatorskog programa. Traži se uspostavljanje bošnjačkog, islamskog entiteta Sandžak, kao jednog od veliokobošnjačkih asimilatorskih ciljeva, i time povezivanje sa Bosnom i Hercegovinom.

Nakon osnivanja Stranke demokratske akcije u Novom Pazaru i Rožajama, slijedi djelovanje na uspostavljanju bošnjačkog, islamskog entiteta Sandžak.

Prvo je organizovan nelegalan, nelegitim i neregularan referendum o autonomiji Sandžaka 1991. godine.

Slijedi donošenje Memoranduma o uspostavljanju specijalnog statusa Sandžaka, 1993. godine.

Memorandum o autonomiji Sandžaka sa posebnim vezama sa BiH, 1999. godine.

Predlog da Sandžak bude posebna administrativno-teritorijalna jedinica Savezne Republike Jugoslavije, 2001. godine.

Sulejman Ugljanin „dariva“ novonastale Bošnjake Sandžaka, 2006. godine, najavom proglašavanja autonomije Sandžaka sa obilježjima suverene države u državi.

Muftija Zukorlić je obezbijedio finansijska sredstva za osnivanje Univerziteta i u okviru njega Islamskog fakulteta. On je osnovao Islamsku zajednicu u sastavu Islamske zajednice Bosne i Hercegovine, što je školski primjer objedinjavanja

vjerskog i političkog djelovanja na ostvarivanju velikobošnjačkog asimilatorskog programa.

U 2010. godini je najavljeno proglašavanje prekogranične regije autonomije Novopazarskog sandžaka, koja bi se pripojila BiH, kada ona postane suverena bošnjačka i islamska država.

Prema najnovijim najavama efendije Zukorlića sjedište prekogranične regije bilo bi u Pljevljima, jer u Srbiji novonastala politička i asimilatorska tvorevina Bošnjaci čine minornu brojku, a opštine zahvataju svega oko tri odsto teritorije.

Bosanski reis Ceric je pohitao da dođe u Prijepolje i objavi stvaranje bošnjačke države Sandžak. On to reče, i kako narod kaže, živ preteče.

Najavljenom autonomijom Novopazarskog sandžaka, sada prekogranične regije, navodno prikriveno, obuhvatilo bi se oko 30% teritorije Crne Gore, na kojoj živi preko 29% stanovništva. To je teritorija koju pokrivaju opštine Berane, Pljevlja, Bijelo Polje, Plav, Rožaje, Petnjica i Gusinje. Kao što je poznato, ove opštine nikada nijesu pripadale Novopazarskom sandžaku u doba turske vladavine niti poslije njihovog oslobođanja od Turaka. U ovim opštinama živi preko 72% stanovništva crnogorske, srpske, muslimanske i albanske nacionalnosti, a svega 28% novonastale političke i asimilatorske tvorevine Bošnjaka. Kakvog ima smisla tražiti pripadanje novopazarskom islamskom bošnjačkom entitetu

opština iz Crne Gore u kojima su novonastali Bošnjaci manjina u odnosu na pripadnike drugih nacionalnosti?

Dakle, u kontinuitetu se drži otvoreno pitanje uspostavljanja bošnjačkog, islamskog entiteta Sandžaka, kao sastavnog dijela bosanskih novonastalih Bošnjaka.

Najvažnija propagandna i svaka druga aktivnost je vođena na ostvarivanju prvog velikobošnjačkog nacionalističkog islamskog asimilatorskog cilja - *Bošnjačka asimilacija Muslimana bivše SFRJ*.

Aktivnost je usmjeravana i obilato pomagana iz Bosne i Novog Pazara. Realizacija velikobošnjačkog asimilatorskog, nacionalističkog i islamskog programa u Crnoj Gori je vođena preko Stranke demokratske akcije od 1993. do 1999. godine, a od tada kormilo preuzima Udruženje za kulturu Muslimana, preimenovano u Udruženje za kulturu Bošnjaka/Muslimana, „Almanah“, čiji je odgovorni urednik strateg i organizator djelovanja.

Iako nije namjera autora da u ovom dijelu knjige detaljno obradi metode manifestovanja, propagiranja, velikobošnjačko nacionalističkog, asimilatorskog antimuslimanskog programa, kojim se negira kulturni i nacionalni identitet autohtonih Muslimana Crne Gore i nameće im se tuđi, bošnjački, s krajnjim ciljem etno-genocida, neizbjegjan je sažetiji osvrt. Uz to, drs-

kost, neistinite tvrdnje, prevare, manipulacije i u cijelosti sve drugo što se dešavalo i dešava u agresivnoj prljavoj propagandi negiranja kulturnog i nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore zahtijeva razobličavanje suštine i krajnjeg cilja tog programa.

Radi se o *antimuslimanskom djelovanju koje za krajnji cilj ima etno-genocid ovog naroda, u 21. vijeku, u Evropi*.

Svi akteri ostvarivanja velikobošnjačkog programa mogu se svrstati u *najveće neprijatelje Muslimana Crne Gore u njihovoj istoriji*.

Bošnjačka grupa okupljena oko Almanaha, peuzimajući rukovodeću funkciju u vođenju propagande negiranja nacionalnog identiteta Muslimana i nametanja im političke i asimilatorske tvorevine bošnjaštva, razradila je svoju strategiju i utvrdila metode djelovanja.

Ta grupa okupila je veliki broj državnih funkcionera Muslimana, koji iz njima poznatih razloga preko noći postadoše Bošnjaci zloupotrebljavajući funkcije na koje su došli kao Muslimani, jedan broj direktora centara za kulturu, direktora osnovnih i srednjih škola, rukovodilaca kulturno-umjetničkih udruženja, članova udruženja književnika, udruženja umjetnika, direktora zdravstvenih ustanova, vlasnika privatnih medija, vlasnika privatnih privrednih firmi, muslimanskih intelektualaca, novinara, pa sve do studenata i ljudi u dijaspori, nudeći, navodne

razloge promjene nacionalnog identiteta i imena Muslimana Crne Gore. Njihove tvrdnje se svode na sljedeće:

1. Pojmovno značenje Musliman ima pre-vashodno religijsko identifikovanje, jer se vjernici islama nazivaju „muslimani“.

2. Tradicionalno ime Muslimana u Bosni je Bošnjak, ali im je to bilo uskraćeno, iako nije tačno da im je to uskratila Kominterna i KPJ, već su umni ljudi u Bosni, 1900. godine, odlučili da im je nacionalno ime Musliman umjesto tadašnjeg Muhamedanac, Srbin ili Hrvat, islamske vjere.

3. Muslimani u bivšoj SFRJ bili su jedan narod, pa treba da ostanemo i dalje kao Bošnjaci, jer u „matičnoj“ državi Bosni živi gro Muslimana, koji su preimenovani u Bošnjake. Međutim, tačno je da su Muslimani u SFRJ bili jedan narod, jer su imali isti nacionalni identitet i ime Muslimani, istu religiju, isti maternji srpsko-hrvatski jezik i jednu, zajedničku, državu. Sada to više nijesu, jer su podijeljeni u više novonastalih država, imaju različito porijeklo, maternje jezike i nacionalne identitete i ime.

4. Dajena tzv. Bošnjačkom saboru u Sarajevu, 1993. godine, donesena „Odluka“ o kolektivnom preimenovanju bosanskih Muslimana u Bošnjake,

te da to treba prihvati i za Muslimane izvan Bosne, iako je nepobitno da se radi o nelegitimnoj, nelegalnoj i neregularnoj odluci, presedanu, jer po popisu stanovništva iz 1991. godine u Bosni i Hercegovini u nacionalnoj strukturi stanovništva nema Bošnjaka, nego Muslimana. Promjena nacionalnog identiteta je legalna i legitimna samo ličnim nacionalnim izjašnjavanjem građana u toku popisa stanovništva ili na drugi način putem ličnog izjašnjavanja. To je individualno i međunarodnim pravom zagarantovano pravo građana, a ne kolektivno.

5. Da se prihvatanjem promjene imena Muslimana u Bošnjake ništa u stvarnosti neće promijeniti u Crnoj Gori, što je ortodoksna laž, jer to više nijesu Muslimani ono što su bili - njima je od tada Bosna „matična država, a Crna Gora domovina, hoće dvojno državljanstvo, bosansko uz crnogorsko, bosanski jezik za maternji, ugradnju njihovih „osobenosti“ u državne simbole države Crne Gore, autentičnu i odgovarajuću zastupljenost u Skupštini Crne Gore, srazmjeru zastupljenost u državnim organima i medijima i da se imenuju u Ustavu kao jedan od autohtonih naroda. Zar se ovim ništa ne mijenja?

No, iako se sve promijenilo u odnosu na autohtone i Crnoj Gori odane i privržene Muslimane, rukovodstvo vladajućeg DPS-a i ko-

alicije je uslišilo skoro sve te zahtjeve. Nije realizovan samo još jedan zahtjev - ugradnja njihovih „osobenosti“ u državne simbole.

6. Novonastali Bošnjaci, asimilirani Muslimani, Crne Gore nijesu više, ni približno, isto što i Muslimani, kojima je Crna Gora jedina domovina i država, koji imaju svoj nacionalni identitet i ime Musliman, maternji jezik crnogorski, kulturni identitet i baštinu, te sopstveni evolutivni proces narodnosnog oformljenja. Međutim, novonastaloj političkoj i asimilatorskoj tvorevini Bošnjacima se pridaje daleko veći značaj i imaju povlašćen status i položaj u odnosu na Muslimane. Muslimani se ignorišu, marginalizuju, izloženi su tihoj asimilaciji, diskriminaciji i svakodnevnoj bošnjačkoj asimilaciji. Oni nemaju zaštitu kulturnog identiteta, kulturne baštine niti nacionalnog identiteta. Postavlja se pitanje zašto je to tako. Na reagovanja organa upravljanja Matice muslimanske rukovodstvo DPS-a, ministarstva i Vlada se ne oiglašavaju, već sve to prečutkuju, pasivno posmatraju i ne uvažavaju argumentovana ukazivanja na nepovoljan status i položaj Muslimana.

U cilju koordiniranja velikobošnjačke asimilatorske propagande i pisanja „Bijele knjige bošnjačkih prava“ na pomenuti skup u Sarajevo su bili pozvani Šerbo Rastoder i Esad Kočan. To bi bila „Crna knjiga Muslimana Crne Gore“ u čijem su pisanju učestvovali i dojučerašnji Muslimani,

koji su se iznjedrili iz Muslimana Crne Gore, a ne iz Bošnjaka Bosne i Hercegovine.

Promotori velikobošnjačku, nacionalističku, islamsku, asimilatorsku antimuslimansku propagandu zasnivaju na „argumentima“:

1. Pogrešnom čitanju i tumačenju Njegoša, koji je u diplomatskoj prepisci govorio o Bošnjacima. Oni ističu kako je Njegoš u prepisci sa Turcima u pismu Osmanpaši, 5. 10.1847. godine, prema pisanju „Pobjede“, od 2.08. 2001. godine, napisao: „Kada sa mnom govorиш kao moj brat Bošnjak, ja sam tvoj brat, tvoj prijatelj, ali kada govorиш kao tuđin, kao *azijatin*, kao neprijatelj našeg plemena“.

Ovakvo tumačenje osporava istoričar Živko Andrijašević, koji kaže: „Njegoš je došao do zaključka da su Crnogorci slavensko-srpskog koljena kao i Hercegovci i Bošnjaci, i prozvani su tijem *imenom kao i ovi od mesta u kojem žive* (Njegoš kazao 1835. godine)“. Znači, nepobitno je da je Njegoš Bošnjacima smatrao ljude koji žive u Bosni, a ne po nacionalnosti. Treba podsjetiti na činjenicu da u to doba nije bilo nacionalne identifikacije nigdje u Evropi, jer prvi put imamo termin nacija u Francuskom akademskom rječniku, 1893. godine, po čemu se XIX vijek naziva *vijekom nacionalnosti*.

2. Da su građani albanske nacionalnosti u običnoj komunikaciji koristili termin „bošnjak“ za Muslimane, iako je opštepoznato da je riječ o **pežorativnom**, a ne u nacionalnom značenju.

3. Da je **najamnik Milovana Đilasa**, navodno porijeklom iz rožajskog kraja, što nije tačno, govorio da je Bošnjak. Zaista valjan argument za profesora istorije, da je tada nepismeni najamnik znao za nacionalnu odrednicu Bošnjak.

4. Da nepismeni narodni guslari prepjevavaju i nariču pjesme bosanskih guslara u kojima se govori o Bošnjacima.

Iz napisanog i istorijskih i drugih saznanja potvrđuje se da akteri propagiranja negiranja nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore i nametanja im tuđeg, bošnjačkog, nemaju nijedan valjani, na istorijskim i drugim saznanjima zasnovani argument za svoje tvrdnje, ali im prevare, laži i manipulacije „prolaze“.

Oni ne uvažavaju nepobitne istorijske činjenice i saznanja, dokumenta i zvanične statističke i druge podatke, o nespornom nacionalnom identitetu i imenu autohtonih Muslimana Crne Gore, koji zvanično datiraju od Danilovog zakonika iz 1855. godine kada su svrstani u „inoplemenike“, pa sve do Ustava Crne Gore 2007. godine. Da u svim zvaničnim statističkim

podacima o popisima stanovništva od 1910. do zaključno sa popisom iz 2011. godine Muslimani čine nacionalnu strukturu, a ni u jednom nema Bošnjaka, osim u popisu 2003. godine, kada se prvi put pojavljuju u Crnoj Gori.

Novonastali Bošnjaci se tada prvi put pojavljuju i izvode svoje porijeklo od asimiliranih Muslimana koji su se izjašnjavali da su, ono što nijesu, Bošnjaci i tako prihvatali asimilaciju.

Navedeni i drugi „argumenti“ negiranja nacionalnog i kulturnog identiteta Muslimana Crne Gore i nametanja im tuđeg bošnjačkog iscrpno su osporeni u publikacijama: *Muslimani Crne Gore (Značajna istorijska saznanja, dokumenta, institucije i događaji)*, autora dr Avdula Kurpejovića, u izdanju Matice muslimanske, 2008. godine i u drugim izdanjima Matice muslimanske; u knjizi Dr Ejupa Mušovića *Muslimani Crne Gore*, u izdanju Muzeja „Ras“, Novi Pazar, 1997. godine, i prvoj *Istорији Muslimана Црне Горе*, knjiga prva, u izdanju Matice muslimanske Crne Gore, 2013. godine, autora Dr Zvezdana Folića.

Propagandne aktivnosti u Crnoj Gori su imale logističku podršku i saradnju sa ljudima iz Sarajeva, Novog Pazara i Rasimom Ljajićem, tadašnjim ministrom za manjine u Vladi SRJ Vojislava Koštunice.

U propagandu se, po uzoru na Bosnu, uključio reis Islamske zajednice Crne Gore Fejzić, i time ovu zajednicu politizovao. On dijeli vjernike

islama na novonastale Bošnjake i na, po njemu, nepostojeće Muslimane.

Metode djelovanja na ostvarivanju velikobošnjačkog nacionalističkog, islamskog i asimilatorskog programa su se zasnivale na „osvajanju“ pojedinaca i pojedinih gradova, odnosno opština i mjesnih zajednica. Nakon „osvajanja“ Plava i Gusinja sve aktivnosti su bile usmjerene ka Rožajamargdje Muslimani čine preko 85% stanovništva. Atakovanje na Muslimane rožajske opštine je vršeno i iz Sarajeva, Novog Pazara, uz angažovanje tadašnjeg reisa Islamske zajednice Crne Gore i preko njega imama i hodža u džamijama. Kada je rožajska opština „osvojena“, bilo je opšte slavlje uz usklike: „Gotovo je, uspjeli smo“. Tako je i bilo, jer na popisu stanovništva 2003. i 2011. godine preko 85% Muslimana ove opštine se nacionalno izjasnilo da su Bošnjaci, što ranije nijesu nikada bili.

U **pridobijanju** građana za prihvatanje bošnjačke asimilacije posebno je bilo efikasno djelovanje preko časopisa Almanah, objavljivanjem tekstova i navodnom, neuobičajenom „promocijom“ svakog broja u Rožajama, Plavu i dijelom u Bijelom Polju.

Kao „argument“ služili su se i pakostima, ispoljavajući i mržnju prema predsjedniku Matice muslimanske dr Avdulu Kurpejoviću, jer im je mnogo smetao argumentovanim suprostavljanjima i razobličavanjima njihovih planova. Protiv Matice muslimanske su koristili

izmišljotine da je pod patronatom Ministarstva unutrašnjih poslova, da je ispružena ruka DPS-a i na kraju da je „udbovska“ podružnica. I takve su laži olako prihvatanje, posebno zbog nemogućnosti javnog demantovanja od strane organa Matice muslimanske i njenog predsjednika, jer neki mediji, dijelom i državni, već su bili pod kontrolom novonastalih Bošnjaka.

Može se reći da su se Muslimani Crne Gore našli pod udarom tri međusobno uslovljene i povezane opasnosti, kojima je isti cilj etnogenocid Muslimana u Evropi na početku XXI vijeka.

Prva opasnost, najopasnija, u istoriji trajanja i postojanja Muslimana Crne Gore, je ostvarivanje velikobošnjačkih nacionalističkih, islamskih i asimilatorskih ciljeva etno-genocida.

Druga opasnost se manifestuje u negiranju, svojatanju, prisvajanju i proglašavanju bošnjačkom vjekovima stvarane, osobene i izuzetno vrijedne kulturne baštine Muslimana. Pri tome se prekraja i falsifikuje istorija i proglašava, nelegitimno i nelegalno, bošnjačkim sve što je muslimansko - književnost i književnici, umjetnost, muzika, tradicija, običaji, tradicionalna narodna nošnja...

Treća opasnost, koja se širila uporedo sa djelovanjem na ostvarivanju velikobošnjačkog programa, jeste retrogradni, dogmatski islamski funatizam iz XV vijeka, koji ima utemeljenje u Islamskoj deklaraciji Alije Izetbegovića i koji se

promoviše preko imama u džamijama. Izgrađen je veliki broj džamija u selima, koje se koriste samo za vrijeme mjeseca Ramazana, za vrijeme „dersa“, tumačenja i komentarisanja Kurana, i to vrlo često pogrešno i u zadate ciljeve. Otvaraju se mektebi za maloljetnu djecu pri džamijama koje iniciraju akteri iz Novog Pazara.

U tom vremenu imamo pojavu „vehabija“, čiji se broj uvećava i djelovanje postepeno manifestuje.

Šta znači islamski, dogmatski, retrogradni fanatizam iz XV vijeka u Evropi u XXI vijeku nije potrebno komentarisati. Sasvim je sigurno da to ne ide u prilog progresu i streljenima kojima idu drugi narodi Crne Gore u Evropu.

To pokazuje i mentalitet balkanskih naroda kojima je svojstveno olako prihvatanje i mimo realnih granica upražnjavanje nekih vjerovanja koja su odavno prevaziđena i napuštena u islamskim državama.

Na prostorima Crne Gore, u opština gdje egzistira i stanovništvo islamske vjeroispovijesti, evidentno je sve masovnije nadiranje i obnavljanje vjerskih rituala, koji su već bili zaboravljeni na ovim prostorima. Uz to, uvode se neki novi vjerski rituali koji se, navodno, zasnivaju na islamskim običajima i tradiciji. Imamo vraćanje tradicionalne ženske narodne nošnje, skrivanje lica i ruku odjećom, zabrane pozdravljanja rukovanjem žena islamske religije sa muškarcima uopšte, a posebno druge vjere, što je karakteristično za

supruge vebabija, učenje Mevluda i kada ne treba, velike svečanosti prilikom sunećenja muške djece, izgradnju medrese kod Podgorice, obilježavanje rođendana Muhameda, iako organizatori sami ne znaju tačan datum nje-govog rođenja, klanjanje svih pet vaktova namaza, među kojima ima učenika, studenata, i to društvenih nauka, pa i Fakulteta političkih nauka, intelektualaca, poslanika, diplomata, kao i vraćanje starim ritualima. Na hadžiluk odlazi sve veći broj hodočasnika, iako su za to finansijski izdaci veliki. Među hodočasnicima ima i poslanika Skupštine Crne Gore, koji postadoše pobožni preko noći. Primjetno je nakaradno tumačenje Kurana, islama i islamskih običaja i tradicije. Tako skoro sve hodže i imami zabranjuju sahranu mejta (umrlog) pripadnika islama u sanduku, odnosno zabranjuju sahranu na tabutu, drvenoj dasci, na kojima se nosi do groba umrli, mejt, što nije bio slučaj ranije ni u islamskim državama. O tome smo se mogli uvjeriti iz prevoda objavljenog u „Pobjedi“, 11. i 12. avgusta 2010. godine, da se u Maleziji nakon gasala mejt unosi u sanduk i odnosi i ukopava u grob. Ima još primjera pogrešnog tumačenja Kurana i islamskih običaja i tradicije, koji traju vjekovima na ovim prostorima.

Prodor islamskog konzervativizma, retrogradnog islamskog fanatizma u Crnu Goru pretežno dolazi iz Novog Pazara i dijelom iz Bosne i Hercegovine. Njegov prodor ide uporedo sa akti-

vnostima ostvarivanja velikobošnjačkog nacionalističkog, islamskog i asimilatorskog programa, jer neke političke partije i Islamske zajednica djeluju jedinstveno. Tako imamo politizaciju Islamske zajednice i posebno reisa Fejzića koji se sprema da putuje i u Njujork da bi propagirao nametanje bošnjaštva Muslimana u dijaspori. On angažuje i imame i hodže koji koriste ders, tumačenje Kurana, za propagiranje bošnjačke asimilacije vjernika islama. On time vrši podjelu vjernika po nacionalnom šavu i na one koji mu nijesu po volji.

Inetelektualci islamske vjeroispovijesti koji prihvataju retrogradni islamski fanatizam iz XV vijeka grijše, jer po Kurantu i Bogu imaju obavezu da podučavaju i obrazuju sunarodnike kako ne bi zaostali za drugima u razvoju, a ne da prednjače u vraćanju islamskog fanatizma u 21. vijeku na tlu Balkana i Evrope. Retrogradni islamski fanatizam propovijeda život na „drugom svijetu“, a ne na ovom. Zato zaostaju u razvoju islamske države, koje su u dalekoj istoriji prednjačile u razvoju, nauci i drugim vidovima ljudske djalatnosti.

Kuransko učenje posebnu pažnju posvećuje nauci i znanju. Ukazuje se i poručuje: „Traži nauku od bešike do motike“. „Traži nauku, pa makar i u Kini“. „Kada se s kim družiš, gledaj mu na pamet, a ne na vjeru, njegova vjera njemu, a znanje tebi“, itd.

Muslimanski intelektualci, fakultetski obrazovani, koji se bave naukom, istorijom, umjetnošću, književnošću i politikom, treba da prate nauku i rezultate naučnih istraživanja, jer 21. vijek traži ličnosti koje su u stanju da prate i koriste naučna i tehnološka saznanja koja donosi informatička revolucija i nauke. Neka vjeruje u svoju vjeru i neka obavlja vjerske obrede, ako to želi, intelektualac i naučni radnik, ali neka, isto tako, stavi na korišćenje svoja saznanja u dobrobit svojih sunarodnika, a ne da ih vraća u islamski fanatizam.

Kulminacija bezobzirnog propagandnog djelovanja na negiranju kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana i nametanja im tuđeg, bošnjačkog, je održavanje *Radnog stola 22. marta 2003. godine*, u organizaciji Redakcije časopisa Almanah i tzv. Forum Bošnjaka/Muslimana, na kome je usvojena asimilatorska „Deklaracija o vraćanju istorijski utemeljenog i adekvatnog imena Bošnjak za Muslimane Crne Gore“.

Kako bi se čitaoci ove knjige mogli uvjeriti u prevarantske i krajnje istorijski neutemeljene tvrdnje i asimilatorske namjere, evo teksta Deklaracije u cijelosti.

„Učesnici Radnog stola „Muslimani/Bošnjaci kako vam je ime“, održanog u Podgorici 22. marta 2003. godine, u organizaciji Foruma Bošnjaka/Muslimana Crne Gore i Udruženja „Almanah“, utvrdili su

D e k l a r a c i j u

„Muslimani iz svih država – bivših republika SFRJ, već su se opredijelili za vraćanje tradicionalnog narodnog imena – Bošnjak. Smatramo da je naziv Bošnjak istorijski utemeljeno i adekvatno ime i za dio ovog naroda koji živi u Crnoj Gori.

Nema ni jednog argumenta koji bi nas imenom odvojio od naroda kojem pripadamo i sa kojim smo vjekovima, pa i u svim bivšim zajedničkim državama, imali isto ime.

Vjerujemo da Crna Gora ima dovoljno demokratskog kapaciteta da razumije i uvaži opredjeljenje za reafirmaciju narodnog imena – Bošnjak. To podrazumijeva i obavezu stvaranja političkih i pravnih uslova za njegov adekvatan tretman pri predstojećem popisu stanovništva.

Očekujemo da i crnogroska politička, kulturna i naučna javnost, bez rezervi, prihvati upotrebu naziva Bošnjak. Tim prije što reafirmacija ovog imena, ni na koji način, neće i ne može dovesti u pitanje dokazanu privrženost Bošnjaka Crnoj Gori i njihovu opredijeljenost da, zajedno sa svima sa kojima žive, doprinose prosperitetu države Crne Gore – naše zajedničke domovine.

Učesnici Radnog stola i potpisnici Deklaracije

Organizatori su izjavili da je bilo preko 130 učesnika, a objavljeno je da su među njima bili i:

Šerbo Rastoder, Rifat Rastoder, Mirsad Rastoder, Esad Kočan, Hamdo Kočan, Ramo Bralić, Delić Sabahudin, Idris Demirović, reis, po nacionalnosti Albanac, Asim Dizdarević, Hamdija Fetahović, Jusuf Fetahović, Ćazim Fetahović, Zuvdija Hodžić, Iso Kalač, Omer Kurpejović, Džavid Šabović, Orhan Šahmanović, Enver Spahić, Husein Ceno Tuzović...

Među potpisnicima su i žene, djeca i bliški srodnici nekih od potpisnika. Ko poznaje potpisnike lako može vidjeti da su među njima i funkcioneri koji su na funkcije izabrani kao Muslimani, a koji preko noći postadoše Bošnjaci, ali funkcije zadržaše.

Iz Deklaracije i svega što se zbivalo može se nedvosmisleno utvrditi da je u pitanju prevarantska i asimilatorska igra, koja ima za cilj nestanak, etno-genocid Muslimana u Crnoj Gori i u državama Zapadnog Balkana.

Asimilatorska Deklaracija je donesena po uzoru na Odluku tzv. Bošnjačkog sabora, o kolektivnom preimenovanju bosanskih Muslimana u Bošnjake.

Neshvatljivo je kako su intelektualci sebi dozvolili da usvajaju dokument kojim se, navodno, vraća ime Muslimana Crne Gore, nešto što nikada nijesu imali, što nikada nijesu bili, „tradicionalno ime Bošnjak“. Muslimani Crne Gore nikada nijesu bili Bošnjaci niti ima istorijskih i drugih dokaza da su ikada islamizirani domicilni hrišćani nazivani Bošnjacima, već Mu-

hamedancima i Muslimanima, prvo kao vjernici islama, a onda kao nacionalni identitet, odnosno po nacionalnosti Muslimani.

Na Radni sto su došli i „prevareni“, koji su ga demonstrativno napustili, kada su uvidjeli o čemu se radi.

Radni sto je dobro režiran, jer su pozvani samo oni za koje se znalo da su se već opredijelili za bošnjaštvo i oni koji su tome skloni, ali su se još kolebali.

Prikupljanje potpisa Deklaracije je nastavljeno po kućama, na ulicama, u kafanama, kancelarijama, okupljanjem studenata, od penzionera, članova porodice, žena, djece, sestara, braće...

Među potpisnicima Deklaracije su svi Muslimani članovi Predsjedništva Socijaldemokratske partije kao i oni na drugim funkcijama u državi i opštinama članovi te partije. Isto tako, među potpisnicima je i jedan broj članova rukovodećih organa i predsjednika opštinskih odbora Demokratske partije socijalista.

Interesantno je podsjetiti da je među potpisnicima Deklaracije i tadašnji reis Islamske zajednice Idriz Demirović, po nacionalnosti Albanac. On je to učinio zbog toga što je aktivno učestvovao, preko svojih imama i hodža u džamijama, na propagiranju bošnjaštva.

Sadašnji reis Rifat Fezić je takođe aktivni učesnik propagandnih aktivnosti koje vode akteri velikobošnjačke asimilacije i prisvajanja i pro-

glašavanja bošnjačkom vjekovima stvarane i vrijedne kulturne baštine Muslimana Crne Gore. On je bio jedan od učesnika, uz prof. dr Šerba Rastodera i drugih, na promociji Bošnjačkog saveza Crne Gore u Njujorku. Prema pisanju časopisa Dijaspore, No. 26/27 iz 2009. godine, reis je na promociji govorio i kazao „da to što mi tek sad promovišemo bošnjaštvo znači da ipak nijesmo bili ravnopravni u proteklim godinama i decenijama u državama koje su ostale iza nas. Jer, da smo bili ravnopravni, danas ne bi raspravljali da li smo Bošnjaci ili smo nešto drugo. Jedini smo narod na prostoru bivše Jugoslavije koji ima dilemu šta je, ko je i kojem narodu pripada. *Naravno, kao čovjek ja nikada nijesam imao oko toga dilemu*“. U nastavku je napisano i to da je reis istakao da su Bošnjaci uvijek bili pozitivni dio Crne Gore i da uvijek pomažu projekte koji su dobri za državu.

Reisu Fejziću, porijeklom iz sela Balotića, rožajska opština, treba postaviti nekoliko pitanja. Prvo, od kada je Bošnjak i da li je tačna njegova tvrdnja da „on kao čovjek nikada nije imao dileme da li je ili nije bio Bošnjak“, odnosno ono što stvarno nije bio. Drugo, Bošnjake u Crnoj Gori imamo tek od popisa stanovništva 2003. ggodine, pa se postavlja pitanje od kada su to oni bili pozitivan dio Crne Gore i podržavali njene projekte. Reis izgleda zaboravlja da su to bili Muslimani, kao nacionalnost, a ne novonastali Bošnjaci.

U propagiranju bošnjaštva daju vidan doprinos i neki privatni mediji, a dijelom i Javni RTV servis, jer su u Programskom savjetu bila i dva Bošnjaka koji su vršili direktni uticaj na neke urednike Dnevnika da ne objavljuju ništa što dolazi iz Matice muslimanske i njenog predsjednika. Štampani mediji, a posebno „Vijesti“, išli su na ruku bošnjačkoj asimilaciji Muslimana, jer su i preko njih vršili uticaj funkcioneri političkih partija i državnih organa o bošnjaštvu i time zloupotrebljavali funkcije.

Nakon usvajanja asimilatorske Deklaracije razvila se propaganda preko štampanih medija, posebno časopisa Monitor, u čijem uredništvu je novonastali Bošnjak Esad Kočan, a vodila se i kroz napade na Maticu muslimansku i posebno na njenog predsjednika.

Primjera radi, ističu se neke tvrdnje prof. dr Šerba Rastodera, koje nemaju uteviljenje u istorijskim niti drugim saznanjima i kao takve obiluju neistinama. U Monitoru, br.649/2003. godine, govoreći o asimilatorskoj Deklaraciji, Rastoder je izjavio: „Dužni smo da jasno i glasno kažemo narodu i svim građanima Crne Gore *da nacionalno ime Musliman više ne postoji*. Zato mislim da prava dilema više nije Bošnjak ili Musliman, ili Musliman-Bošnjak, već Bošnjak, ili Srbin, ili Crnogorac“.

Šta na ovo reći, osim *halal ti vjera profesore, to reče i živ preteče*.

No, on se na tome nije zaustavio, već u „Pobjedi“, od 5. aprila 2003. godine, kaže: „Na skupu je (misli na Radni sto) konstatovano da nacionalna odrednica Musliman više ne postoji kao relevantni statistički iskaz na prostoru bivše SFRJ, te da u tom smislu postaje besmislica dilema Musliman ili Bošnjak, Musliman-Bošnjak, već samo Bošnjak ili Crnogorac, Bošnjak ili Srbin“. Rastoder „zaboravlja“ da je kazao za Radio Slobodna Evropa da u zvaničnim statističkim podacima o popisima stanovništva poslije 2000. godine Muslimani postoje u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori, a da u Bosni i Hercegovini zvanično postoje Muslimani, po popisu stanovništva iz 1991. godine, a ne Bošnjaci, prema Odluci tzv. Bošnjačkog sabora iz 1993. godine. Time demantuje samog sebe, ali to ne čini prvi put, i govori Bošnjak/Musliman kao da nije čitao Ustav Crne Gore iz 1974. godine niti Ustav Crne Gore iz 2007. godine, kao ni zvanične statističke podatke o nacionalnoj strukturi stanovništva u Crnoj Gori i državama Zapadnog Balkana, Evrope i državama drugih kontinenata.

Ovim i nizom drugim pisanim i usmenim neargumentovanim negacijama suprotstavljeni su se organi Matice muslimanske Crne Gore javnim saopštenjima, pisanim reagovanjima i demantijima, polemikama... U tome je izuzetan značaj dat realizacijom Naučnoistraživačkog programa i izdavaštva, jer se time na naučnoj, istorijskoj, etnološkoj i kulturološkoj osnovi uspje-

šno osporavaju i onemogućavaju negatorske i asimilatorske aspiracije i ciljevi.

Čitajući rečeno i mnogo toga mimo rečenog o negiranju Muslimana od strane profesora istorije Šerba Rastodera, osjećam za potrebu da citiram Morijaka:

„Istorija mora da se piše iznova, ne za to da bi se spoznale nove istorijske činjenice, nego za to što su se promijenila gledišta istoričara“.

Isto tako, citiraču i mudre riječi Tomasa Mana, koje glase: „*Iz nekih istorijskih djela se saznaje više o istoričarima nego o istoriji*“.

I Čerčil je kazao: „*Stvarati istoriju je lak posao, a pisati istoriju težak*“.

Deklaracija je u narednim propagandnim aktivnostima akterima velikobošnjačke asimilacije Muslimana poslužila kao podloga za manipulisanje s ciljem da pridobiju građane tokom priprema za nacionalno izjašnjavanje na popisu stanovništva u novembru 2003. godine. Za propagiranje bošnjačke asimilacije Muslimana u rožajskoj opštini korišćeni su privatna televizija i radio APR Šefkije Nurkovića, koji je dovodio u goste, a posebno u toku popisa stanovništva i Ramazana, samo osobe spremne da propagiraju bošnjašvo, iako o tome neki od njih nijesu znali da kažu ništa drugo osim da pozivaju građane da se izjasne da su Bošnjaci, umjesto Muslimani.

Pošto je popis bio za vrijeme Ramazana, imami su koristili dersove poslije teravije da propagiraju bošnjaštvo među vjernicima islama, koje nazivaju muslimanima.

U toku popisa stanovništva u rožajskoj opštini i u drugim mjestima dijeljen je letak, čiji autor je bio tzv. Nacionalni savjet Bošnjaka Srbije i Crne Gore, kojim se, suprotno Zakonu o popisu stanovništva, građani pozivaju da se nacionalno i etnički pišu da su Bošnjaci, da im je maternji jezik bosanski i vjeroispovijest islamska. Na drugoj strani letka nalazilo se nekoliko izvoda iz dokumenata o ljudskim pravima građana, koja su autori letka pogrešno tumačili i time kršili, jer su uticali na slobodno nacionalno izjašnjanje.

Matica muslimanska se suprotstavila toj propagandi time što je izdala i distribuirala

APEL muslimanskom narodu Crne Gore za očuvanje nacionalnog identiteta i imena. Uz Apel distribuiran je i *Letak*.

Odmah nakon objavlјivanja prvih, nezvaničnih, statističkih podataka o nacionalnoj strukturi stanovništva 2003. godine, nezadovoljan time što se svi Muslimani Crne Gore nijesu nacionalno izjasnili kao Bošnjaci, nego samo nešto manje od polovine, lider „intelektualne novonastale bošnjačke elite“ prof. dr Šerbo Rastoder, u izjavi za Radio Slobodna Evropa, objavljenoj u časopisu „Građanin“, br. 2/2003. godine, ističe:

„Što se tiče rezultata koji se odnose na Bošnjake-muslimane u Crnoj Gori... iznenađen sam u pozitivnom smislu, jer je iza toga projekta stajala „intelektualna snaga“ koja nije imala političku logistiku... Što se tiče Almanaha *Bošnjaci/Muslimani su jedan narod...* da ukoliko

neko bude htio da pravi dva naroda od ove populacije, onda će se to vrlo brzo prepoznati...sa stanovišta onog dijela intelektualne elite koja je zagovarala ovo rješenje, to što će sada nacionalna oznaka biti Bošnjaci-Muslimani”.

Tako profesor istorije, koji bi trebalo svoja nova saznanja da zasniva na istorijskim činjenicama, sebi daje za pravo, legitimitet i legalitet, da negira lično nacionalno izjašnjavanje građanima u popisu kao Musliman i kao Bošnjak, i nameće im novu nacionalnost, dvojnu, nigdje ne potojeću kombinatoriku Bošnjak-Musliman. To je školski primjer nelegitimnog i nelegalnog negiranja nacionalnog identiteta i nametanja bošnjačke asimilacije autohtonim Muslimanima Crne Gore. To je kršenje Ustava i međunarodnih pravnih normi.

Poslije popisa stanovništva svi akteri bošnjačke asimilacije su se usmjerili na vjekovima stvaranu, vrijednu i osobenu kulturnu baštinu Muslimana Crne Gore, negirajući je i proglašavajući bošnjačkom.

U tu aktivnost su, uz Redakciju časopisa Almanah, uključene i mnogobrojne porodične petočlane nevladine organizacije, koje svakodnevno niču kao pečurke poslije kiše i sve se bave negiranjem kulture i kulturne baštine Muslimana, nudeći nekakve projekte iz domena kulture novonastalih Bošnjaka. Ne tako mali broj ovakvih projekata je dobio finansijsku podršku na konkursima Fonda za manjine u 2008., 2009.

i 2010. godini, što proizilazi da se iz budžeta finansiraju i asimilatorski projekti.

Osnivanje *Centra za kulturu Bošnjaka/Muslimana* je još jedan u nizu asimilatorskih poduhvata, jer se govorilo o osnivanju Centra za kulturu Bošnjaka i Muslimana. Matica muslimanska je tražila da se vodi zajednička aktivnost o osnivanju Centra za kulturu Bošnjaka i Muslimana, ali to nijesu prihvatili Bošnjaci.

Radi uspješnijeg propagiranja i pridobijanja na ostvarivanju ove zamisli, pripremljena je i štampana brošura pod naslovom: Kulturni centar Bošnjaka/Muslimana Crne Gore, u kojoj je objavljena Odluka o njegovom osnivanju. Među osnivačima je veliki broj prvi put javnosti poznatih nevladinih organizacija iz domena kulture i prosvjete.

Tu su i akta o ovlašćenim licima za prikupljanje donacija, kao i lica po ovlašćenju Upravnog odbora.

U brošuri su objavljena kazivanja pojedinih novonastalih Bošnjaka u kojima se diletantski, neznalački, iskazuju asimilatorske, antimuslimanske pretenzije. Među autorima takvih stavova su prof. dr Šerbo Rastoder, Dr Asim Dizdarević, Safet Husović, Ćazim Fetahović, Zuvdija Hodžić, Suljo Mustafić i još neki do sada manje poznati novonastali Bošnjaci.

U organizaciji časopisa Almanah organizuju se razni simpozijumi i drugi oblici podsjećanja na preminule književnike, umjetnike i naučnike,

kojima je osnovni cilj da se „proglase“ bošnjačkim, iako se time čini nehuman i čin skrnavljenja davno preminulih ljudi.

Šerbo Rastoder je jedini istoričar i univerzitetski profesor istorije u Crnoj Gori koji negira nacionalni identitet autohtonih Muslimana Crne Gore i svodi ih na „konfesionalnu“ odrednicu. On je tvorac i remek djela uspostavljanja „muslimanske vjeroispovijesti“.

Prof. Šerbo Rastoder koristi svaku priliku da negira nacionalni i kulturni identitet autohtonih Muslimana Crne Gore, iako je do kraja 1999. godine uvažavao i prihvatao njihov nacionalni identitet.

Podsjećanja radi, prof. Šerbo Rastoder, u Almanahu br. 7-8/1999. objavljuje rad pod naslovom: „Istorijsko-metodološki okvir izučavanja istorije Muslimana u Crnoj Gori (1878-1912)“.

Zatim, u dvobroju 5-6/1999. Almanaha, Rastoder objavljuje rad pod naslovom: „Šest nepoznatih dokumenata o Muslimanima u Crnoj Gori, 1878-1879“.

U oba rada Muslimani se pišu velikim početnim slovom „M“, čime se označava njihov nacionalni identitet.

Prije ovih radova i ove godine prof. Rastoder je objavljivao niz radova u kojima se tretiraju Muslimani kao nacionalnost, a ne, kako sada piše i tvrdi „konfesionalna odrednica“.

Međutim, taj isti profesor, bez nuđenja novih istorijskih i drugih saznanja negira nacionalni

identitet Muslimana. On je odmah poslije 2000. godine vrlo aktivan u negiranju Muslimana kao nacionalnosti i od proMuslimana postao njihov najveći antimusliman.

Neodgovorno je djelovanje i nekih recenzenata knjiga u kojima je autor i Rastoder, jer prihvataju da se u njima negira nacionalni identitet Muslimana i nameće im asimilatorski, tuđi, bošnjački, nacionalni identitet.

U Istoriji Crne Gore, od najstarijih vremena do 2003. godine, u izdanju Centra za iseljenike Crne Gore (2006. godine), kao jedan od autora, uz dr Živka M. Andrijaševića, Šerbo Rastoder na 465. stranici piše:

„Drugi, veliki transfer je primjetan unutar islamskog življa slovenskog etničkog porijekla, koji je prvi put na popisu 1971. godine iskoristio pravo nacionalnog iskazivanja **konfesionalnim** imenom (Musliman), koje će u periodu od 1993. godine u ostalim djelovima bivše Jugoslavije biti zamijenjeno etničkim imenom Bošnjak, tako da će se u Crnoj Gori ova etnička zajednica prvi put pojaviti na popisu 2003. godine u procentu koji nije obuhvatio sve bivše Muslimane“.

Profesor je zaboravio na Tabelarni pregled Nacionalne strukture stanovništva Crne Gore 1948-2003., strana 464, u kojoj ima Muslimana u svim popisima, a ne samo od 1971. godine. Prema tome, Muslimani nijesu zamijenili konfesionalno ime nacionalnim, nego su u istorijskom evolutivnom procesu narodnosnog oformljenja izra-

sli u nacionalnu odrednicu. To Rastoder dobro zna, ali mu više ne odgovara.

U Istorijском leksikonu Crne Gore, Sveska IV iz 2006. godine, Šerbo Rastoder ponavlja skoro isto što je napisao u Istoriji Crne Gore, tako što, nakon davanja podataka o broju stanovnika po popisima stanovništva od 1948. do 2003. godine, na 898. stranici piše:

„Jedan dio muslimanskog stanovništva je svoju vjersku odrednicu, koja je u smislu nacionalnog imena označavana velikim početnim slovom „M“, zadržao kao svoje nacionalno ime i na popisu iz novembra 2003. godine“.

Ustav Crne Gore ne smeta prof. Rastoderu da nastavi negiranje nacionalnog identiteta Muslimana, tako u „Danu“, 24. Avgusta 2008. godine tvrdi da „Muslimani više ne postoje kao nacionalnost nakon raspada bivše SFRJ“. On dalje piše o tome gdje se sve pominju Bošnjaci, kao da ne zna da se to ne odnosi na islamizirane domicilne hrišćane Crne Gore, pa time i na Muslimane Crne Gore.

Uz pomenuta negiranja i nametanja bošnjačke asimilacije ima još mnogo drugih, jer akteri koriste svaku, za njih pogodnu, priliku za takvo djelovanje.

No, ne čudi što Šerbo Rastoder tako piše i javno negira nacionalni identitet Muslimana, nego čudi zašto nadležni državni organi ne preduzimaju mjere odgovornosti za kršenje Ustava i međunarodnih pravnih normi, kojima je zabra-

njeno negiranje i svaki vid nametanja asimilacije pripadnicima jednog naroda.

Na inicijativu Husnije Redžepagića i Jušuфа Kalamperovića, održan je sastanak između predstavnika Matice muslimanske, njenog predsjednika dr Avdula Kurpejovića, potpredsjednika Semira Smakovića i generalnog sekretara Sabrije Vulića i predstavnika Foruma Bošnjaka/Muslimana i časopisa Almanah prof. dr Šerba Rastodera, Ćazima Fetahovića i Sulja Mustafića. Sastanak je održan u Baru, 10.10.2007. godine. Cilj sastanka je bio postizanje dogovora o uvažavanju posebnih nacionalnih identiteta Musliman i Bošnjak, prestanka korišćenja dvojne nacionalnosti Bošnjak/Musliman i time otvaranju vrata za međusobnu saradnju, jer dosta zajedničkih interesa imaju oba naroda, s obzirom na to da se radi o podjeli Muslimana i na Bošnjake prilikom popisa stanovništva 2003. godine.

Na sastanku je usvojeno

Saopštenje za javnost

„Polazeći od toga da su Bošnjaci i Muslimani jedinstven entitet i činjenice da se, na popisu stanovništva iz 2003. godine, taj entitet samoidentifikovao kao Bošnjaci i Muslimani, uvažavaju obije strane kao neospornu činjenicu koju niko ne može negirati.

Pozivamo pripadnike muslimanskog bica Crne Gore **bošnjačke i muslimanske naci-**

onalnosti da ubuduće sarađuju i zajedno rade na projektima od interesa za ovu etničku zajednicu i dobro države Crne Gore.

Bilo kakvo negiranje ili omalovažavanje prethodnih činjenica ide na štetu i Bošnjaka i Muslimana.

Potpisnici ovom izjavom upućuju poruku Bošnjacima i Muslimanima Crne Gore i svim pripadnicima islamske vjeroispovijesti čestitaju nastupajući ramazanski Bajram.“

Potpisnici: Svojeručno predstavnici Muslimana i Bošnjaka i Husnija Redžepagić i Jusuf Kalamperović.

Međutim, Suljo Mustafić, koji je preuzeo obavezu da Saopštenje za javnost pošalje medijima, sebi daje za pravo da sve preokrene naopako i onako kako njemu odgovara. Poslao je tekst koji su objavljle „Vijesti“, 11. 10. 2007. godine, pod naslovom: *Jedinstven narod. Tako predstavnici Foruma Bošnjaka/Muslimana i časopisa Almanah, preko noći, porekoše ono što je dogovoreno i potpisano i nastaviše sa korišćenjem dvojne nacionalnosti i time negiranje nacionalne osobenosti Muslimana, pripajajući ih novonastalim Bošnjacima.*

U dosadašnjim izdanjima Matice muslimanske kao i izdanjima koja će uslijediti za vršetkom istraživačkih projekata do kraja 2010. godine na istorijskim, etnološkim, kulturološkim, etnografskim, filozofskim, pravnim, naučnim i drugim saznanjima, dokumentima, argumentima

i zvaničnim statističkim i drugim podacima javnosti je prezentiran istorijski etno-genetski evolutivni proces narodnosnog oformljenja Muslimana Crne Gore.

Rastoder manipuliše tvrdeći da on ujedinjuje dva naroda, Muslimane i Bošnjake, u jedan, time što negira njihovo lično nacionalno izjašnjavanje i nameće im, nelegitimno, besmisleno, dvojnu nacionalnost Bošnjak/Musliman. On ih time vještački spaja, nakon što je pocijepao jedinstveno muslimansko nacionalno biće. To je jasno svakome ko uvažava nacionalni identitet Muslimana. Nepobitna je istina da su Muslimani podijeljeni iz istih namjera iz kojih su podijeljeni i Crnogorci, jer je trebalo razbiti jedne i druge i time oslabiti snage koje održavaju Crnu Goru i daju joj multinacionalni karakter, u kojoj vladaju skladni međunacionakni odnosi. To su asimilatori uspjeli u popisu stanovništva 2003. godine, kada se prvi put u istoriji Crne Gore pojavljuje nacionalnost Bošnjak.

Neizbjegne negativne posljedice *podjele Muslimana* neminovno su se manifestovale u stvarnosti:

Prvo, došlo je do podjele i cijepanja jedinstvenog muslimanskog nacionalnog bića i progresivnog homogenog biračkog tijela, kao jednog od bitnih stabilizirajućih činilaca Crne Gore, kao cjeline.

Drugo, podjelom i asimilacijom dijela Muslimana na Muslimane i novonastale Bošnjake

i Crnogorce islamske vjeroispovijesti, remete se međusobni skladni odnosi između Crnogoraca i Muslimana i razbija jedinstveno biračko tijelo koje je obezbjeđivalo pobjedu na lokalnim i parlamentarnim izborima snaga koje protežiraju ravnopravnost, jednakost, multinacionalnost, multikulturalnost i građansku opciju države sa vladavinom prava.

Treće, podjelom jedinstvenog nacionalnog bića Muslimana neminovno dovodi do multi-etničkog usložnjavanja države i time neusklađenosti, odnosno detsabilizacije suživota, zajedničkog življenja, međusobnog uvažavanja i poštovanja.

Četvrto, smanjenje ukupnog broja Muslimana u uslovima neadekvatne političke organizovanosti nagativno će se odraziti na nacionalni i ukupni status i položaj ovog naroda.

Peto, namjeravanim uspostavljanjem bošnjačkog, islamskog entiteta Sandžak, kojim bi se zahvatio i dio teritorije Crne Gore, direktno se ugrožava njen teritorijalni integritet i državni suverenitet, kao i nacionalni status i položaj Muslimana Crne Gore.

Šesto, Crna Gora ima tretman samo domovine, ali ne i države, kod novonastalih Bošnjaka, jer oni su BiH smatrali matičnom državom ili maticom nacije, hoće bosansko državljanstvo, bosanski jezik i prisutnost u državnim simbolima, tako da im država Crna Gora dođe kao neko privremeno boravište.

Sedmo, slijede zahtjevi, ucjene i prijetnje od strane institucionalnih oblika organizovanja novonastalih Bošnjaka, kao što su: traženje autentične i srazmjerne zastupljenosti u parlamentu, srazmjerne zastupljenosti u državnim organima, sudstvu, tužilaštvu i svim drugim institucionalnim oblicima državnog uređenja, izmjene državnih simbola i sve drugo što slijedi iz njihovog opredjeljenja i doživljavanja Crne Gore kao domovine, ali ne i države.

Sve su to destabilizirajući faktori za Crnu Goru, koji nijesu dolazili niti sada dolaze od autohtonih Muslimana koji su očuvali svoj kulturni i nacionalni identitet i ime i međusobne tolerantne odnose sa Crnogorcima i drugim narodima koji u njoj egzistiraju.

Prije i u toku popisa stanovništva 2011. godine, analogno onome što je rađeno prije i u toku popisa 2003. godine, akteri ostvarivanja velikobošnjačkog islamskog, nacionalističkog i asimilatorskog programa, udruženi sa reisom, imamima i hodžama Islamske zajednice, vodili su organizovanu propagandu i agitaciju u kojima koriste razne, njima svojstvene, metode. U propagandi i agitaciji se koriste prevare, besmislene tvrdnje, negiranja, ignorisanja i marginalizacije. Prisutni su pakost, patološka mržnja prema svima koji ne prihvataju bošnjačku asimilaciju, prijetnje preko anonimnih telefonskih poziva i uvrede. Neshvatljivo je kako sebi dozvoljavaju intelektualci, novonastali Bošnjaci,

dojučerašnji Muslimani, da govore neistine, negiraju i ignorišu svoje pretke od kojih izvode porijeklo, prelaskom u tuđi nacionalni identitet, a posebno teško pada ispoljavanje mržnje.

Zavređuje pažnju citiranje Dučića o mržnji, koji kaže:

„Mržnja je najčešće strah, jer čovjek ne mrzi onoga koga se ne boji, nego samo onoga koga se boji. Čovjek odista hrabar ne mrzi nego prezire“.

Zato se skreće pažnja svim Muslimanima i drugim građanima da ne vjeruju besmislenim tvrdnjama, jer su negatorske i asimilatorske, pa time i antimuslimanske. Kombinatorika Bošnjak/Musliman ima za cilj nestanak, gašenje, nacionalne odrednice Musliman i svođenje na vjernika islama, odnosno kako oni tvrde, na nepostojeću „muslimansku vjeroispovijest“. Nema muslimanske vjere niti vjeroispovijesti, već postoji islamska vjera i islamista vjeroispovijest.

Nema istorijskih, naučnih niti drugih saznanja, dokumenata niti zvaničnih podataka o ranijem negiranju osobenog nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore niti o prisvajanju i proglašavanju bošnjačkom osobene, vrijedne i vjekovima stvarane kulturne baštine ovog naroda. Zato je svako nacionalistički ostrašćeno, proizvoljno, jednostrano, neznalačko, asimilatorsko negiranje kulturnog i nacionalnog identiteta i kulturne baštine autohtonih Muslimana Crne Gore asimilatorsko i time antimuslimansko dje-lovanje, koje je osuđeno na poraz.

Slično, ali još organizovanije, akteri ostvarivanja velikobošnjačkog islamskog, nacionalističkog i asimilatorskog programa, su veoma rano započeli propagandu i agitaciju povodom popisa stanovništva u Crnoj Gori 2011. godine.

Oni su svestrano djelovali – organizovali su muzičke, književne, vjerske i političke skupove na kojima su pozivali u pomoć i neke lutajuće emisare, antimuslimanske propagatore iz susjednih država. Štampali su Bilten u kome je napisano sijaset izmišljenih negatorskih i asimilatorskih tvrdnjki, kako bi se pridobio što veći broj Muslimana da prihvate tuđi, bošnjački, nacionalni identitet i bosanski jezik za maternji.

U tom periodu posebno je bio aktivan prof. dr Šerbo Rastoder, kome su bili pristupni elektronski mediji, Javni RTV servis kao i privatni. Uz to i štampani mediji, kao „Pobjeda“, „Vijesti“, takođe su mu bili naklonjeni.

U propagandi i agitaciji jedinstveno djeluju politički akteri i Islamska zajednica na čelu sa reisom, imamima i hodžama. No, i to je bilo malo, pa su u pomoć pritekli reis Islamske zajednice Bosne i Hercegovine i muftija iz Novog Pazara.

Umjesto lutajućih emisara, reis i muftija su se opredijelili za „bratsko“ pismo *Pripadnicima bošnjačkog naroda u Crnoj Gori*, koje počinje riječima: „Braćo i sestre“. Pismo je napisano u Sarajevu, 23. marta 2011. godine, a distribuirano je po domaćinstvima u Rožajama i drugim mjestima

u Crnoj Gori, uoči početka popisa 31. marta 2011. godine.

Citiranje cijele sadržine pisma ne zaslužuje pažnju u ovoj knjizi, jer je očigledno da poglavari islama dijele vjernike na podobne i nepodobne i po nacionalnom šavu, što je suprotno Kuranskom učenju, koje oni treba da slijede i u praksi sprovođe.

Obraćanje reisa i muftije pismom pripadnicima bošnjačke nacionalnosti govori i o tome da je islamski klerikalizam duboko zagazio u državu Bosnu i Hercegovinu, s tendencijom da se miješa Islamska zajednica u unutrašnja politička i nacionalna pitanja drugih, susjednih, država.

U propagandi i agitaciji su bili posebno aktivni neki poslanici Skupštine Crne Gore, inače članovi DPS-a i SDP-a, kojima je svojstveno negiranje nacionalnog identiteta Muslimana, od kojih izvode porijeklo.

Pošto je antimuslimansko djelovanje u ostvarivanju velikobošnjačkih asimilatorskih ciljeva kulminiralo uoči i u toku popisa stanovništva u Crnoj Gori, početkom aprila 2011. godine Matica muslimanska je usvojila *Plan aktivnosti organa na pripremama za popis stanovništva u Crnoj Gori u 2011. godini.*

Saglasno ovom Planu Matica je uradila i štampala *flajer* pod naslovom

MUSLIMANI CRNE GORE

*Ostanimo ono što smo vjekovima bili,
Budimo ono što jesmo:
Nacionalnost – Musliman
Vjeroispovijest – islamska
Maternji jezik - crnogorski
Državljanstvo - crnogorsko*

Flajer je distribuiran preko ogranaka, povjereništava, članova Upravnog odbora i jednog broja intelektualaca na terenu.

Flajer (naslovna strana) je prikazivan na lokalnoj Televiziji u Bijelom Polju i Ulcinju.

Flajer je objavljen na Sajtu Matice.

Uporedo sa distribucijom Flajera dijeljeni su broj 1 i 2 časopisa *OSVIT, glas Muslimana Crne Gore*. Oba broja časopisa su predstavljena na press konferenciji za novinare, na Televiziji Vijesti i Muzičko-knjževnoj manifestaciji, održanoj u Podgorici u organizaciji Savjeta muslimanskog naroda, uz svestrano angažovanje članova organa i ogranaka Matice.

Predsjednik Matice je prije popisa dao izjavu za list „Dan“, reagovao i polemisao sa negatorskim i asimilatorskim tvrdnjama prof. dr Šerba Rastodera datim u intervjuju „Pobjedi“ i iznijetim u emisiji Živa istina, na TV IN.

Predsjednik, generalni sekretar, članovi Upravnog odbora, predsjednici upravnih odbora ogranaka, povjerenici i drugi članovi i aktivisti

Matice muslimanske su aktivno djelovali na terenu prije i u toku popisa stanovništva u cilju očuvanja nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore.

Treba reći da je bilo veoma intenzivno i raznovrsno djelovanje predsjednika Savjeta muslimanskog naroda i time Savjeta kao institucije prije i u toku popisa stanovništva.

Sve napisano i ono što se zbiva i slijedi neminovno bi trebalo dovesti do preispitivanja povlašćenog tretmana novonastalih Bošnjaka od strane rukovodstva Demokratske partije socijalista, dijelom i Socijaldemokratske partije kao i ignorantskog i marginalizovanog pložaja Muslimana, odanih, lojalnih i vjernih građana svoje, jedine domovine i države Crne Gore.

Ponovimo još jednom: akteri velikobošnjačkog islamskog, nacionalističkog i asimilatorskog programa namjerno ignorišu nepobitne činjenice da se Bošnjaci, kao islamizirani domicilni hrišćani Crne Gore, zvanično prvi put pojavljuju u Crnoj Gori u popisu stanovništva 2003. godine, jer se izvjestan broj Muslimana, pod pritiskom, odrekao svog nacionalnog identiteta i prihvatio tuđi, bošnjački.

Prema tome, ne može se sporiti istorijskim niti drugim saznanjima, dokumentima niti zvaničnim statističkim i drugim podacima činjenica da *novonastali Bošnjaci u Crnoj Gori izvode svoje porijeklo od Muslimana koji su primili bošnjaštvo. Oni se nijesu formirali etnogenezom*

u dugom vremenskom periodu već su politička i asimilatorska tvorevina.

Akteri velikobošnjačke asimilacije Muslimana treba da znaju i prihvate naučna i istorijska saznanja da se „*narodi ne priznaju i ne proglašavaju. Oni postoje ili ne postoje. Narod se formira etnogenetozom. To su dugi procesi koji se ne mogu vezivati za datume, ratove, revolucije i drugo*“ (Dr Vujadin Rudić, Etnodemografski procesi u bjelopoljskom kraju, CANU, 2003. str. 210).

Iluzorne su, neznalačke i politički nezrele tvrdnje da promjena nacionalnog imena Muslimana u Bosni u Bošnjake nameće potrebu da to urade svi Muslimani, kako bi se poboljšao imidž ovog naroda u Evropi i svijetu. Promjena imidža u pozitivnom neće biti zbog promjene nacionalnog imena, jer Evropa se i dalje plaši retrogradnog islamskog fanatizma koji zahvata, postepeno, njene dijelove na Balkanu s tendencijom širenja i izvan ovog prostora. Treba težiti onom vremenu u kome će svako biti ono što stvarno jeste i kada će se svaki čovjek suočavati sam sa sobom. Muslimani su evropski narod, te je odista neshvatljivo da se Evropa zastrašuje islamom, a ne pravoslavljem i mračnim srednjovjekovnim duhom koji je pušten iz boce te huška na ratove, umjesto na toleranciju i uvažavanje među različitim religijama i nacijama.

Vjerujem da će potomstvo Muslimana Crne Gore iz ove knjige saznati koji su Muslimani bili otpadnici svog izvornog kulturnog i nacionalnog

identiteta i imena prihvatajući bošnjačku assimilaciju.

Svi Muslimani Crne Gore koji su očuvali svoj kulturni i nacionalni identitet i ime dokazali su svoje moralne osobine i karakter, ljudske razumne i ponosne vrijednosti, za razliku od onih koji su se odrekli svog osobenog kulturnog i nacionalnog identiteta i imena.

Mnogi novonastali Bošnjaci sami sebe ne poznaju, ne znaju ko su i šta su. Kada bi znali nikada sebe ne bi Bošnjacima nazivali.

Vrijeme za otrežnjenje je prošlo i sada je trenutak kada treba da se zapitaju novonastali Bošnjaci

Šta su očekivali, a šta su dobili. Dobili su lažna obećanja i prevare, dobili su ništa. Izgubili su sve, najdraže, svoj ponos i nacionalni identitet.

U zabludi su svi koji vjeruju prevarantskim pričama da se nije ništa promijenilo među onim Muslimanima koji su zadržali svoj nacionalni identitet i ime i onih koji su napustili svoj nacionalni identitet i prihvatili, tuđi, bošnjački. Njima je ista samo islamska religija i činjenica da novonastali Bošnjaci izvode porijeklo od Muslimana koji su promijenili nacionalnost, asimilirani, dok se sve drugo promijenilo i iz dana u dan se mijenja. Da je to tako svjedoči i činjenica da se od 1991. godine traži uspostavljanje bošnjačkog islamskog entiteta Novopazarski sandžak i njegovo vezivanje za Bosnu i Hercegovinu. Zvanično Bošnjačka stra-

nka, koju je DPS pozvao u politički savez i predizbornu koaliciju za parlamentarne izbore 2009. godine i darivao joj tri poslanička mandata, traži izmjene u državnim simbolima i Himni, status konstitutivnog i državotvornog naroda, ali uz to da su državljan i BiH, traže i dobili su da im je maternji jezik bosanski, neki hoće i nepostojeći bošnjački, traže autentičnu i srazmjeru zastupljenost u državnim i drugim organima i institucijama, koju im rukovodstvo DPS svakog dana obezbjeduje, traže vraćanje retrogradnog, dogmatskog islamskog fanatizma u Evropi na početku XXI vijeka i ko zna šta će još tražiti.

Svi *Muslimani Crne Gore*, koji su se izjasnili da su Bošnjaci, izgubili su svoju nacionalnu autohtonost, matični narod, maternji jezik, kulturni i nacionalni identitet i ime, matičnu državu, matično državljanstvo. Riječju, **izgubili su sve, a nijesu dobili ništa**. Oni se nameću drugom nacionalnom identitetu, koji ih prihvata kao neizbjegno zlo. Novonastali Bošnjaci Srbije i Crne Gore za bosanske Bošnjake su sandžaklije koje okriviljuju za stradanja Muslimana Bosne u toku rata od 1992. do 1995. godine, da su sada nosioci šverca, nereda, krijumčarenja drogom i svega čime se remete njihov mir, dostojanstvo, poštenje i sigurnost.

DPS je koalicijom sa novonastalim Bošnjacima zabio nož u srce lojalnim i odanim Muslimanima, koji DPS-u donose pobjedu na parlamentarnim i drugim izborima u tri po-

sljednja mandata, počev od 2006. Godine, i koji su doprinijeli svojim glasovima na referendumu vraćanju nezavisnosti i samostalnosti države Crne Gore, koji daju multinacionalni karakter državi, koji su trajno u saglasju sa Crnogorcima i time su jedan od temeljnih stubova zajedničke domovine i države. Stoga Muslimani očekuju da rukovodstvo DPS-a, kao i rukovodstvo SDP-a, ipak uvide da je krajnje neodgovorno to što su Bošnjaci dobili mjesto u Ustavu Crne Gore, a Muslimani se ignorišu i nalaze se u diskriminatorskom položaju u odnosu na prava, jednakost, položaj i ravnopravnost sa priпадnicima drugih manjinskih i relativno većinskih naroda.

Vrijeme je da državni organi ostvaruju Ustavom zajemčenu zaštitu kulturnog identiteta, kulturne baštine i nacionalnog identiteta i imena autohtonih Muslimana Crne Gore.

Poručuje se svim akterima velikobošnjačke asimilacije Muslimana Crne Gore i državnim organima Crne Gore da su prošla vremena kada su se Muslimani zadovoljavali sa onim što im se daje, a ne što im pripada. Muslimani više neće prihvatići da im se daje jedan poslanik u Skupštini Crne Gore, koji se godinama ne mijenja i koji kaže da on nije poslanik Muslimana nego DPS-a, iako je preko 95% Muslimana u toj partiji politički organizovano i što skoro svi glasaju na izborima za poslaničku i odborničku listu te partije, iako ih na nekima uopšte nema. Nadam

se da su u 21. vijeku i Muslimani Crne Gore toliko emancipovani i inteligentni da mogu shvatiti svoj status i položaj, a su diskriminisani, da su asimilirani, negirani i marginalizovani.

Dijelom zbog svega što se dešavalo muslimanskom narodu u dalekoj i bližoj prošlosti, a posebno što im se događa u sadašnjosti, veliki dio odgovornosti, kao što sam već rekao, snose muslimanski intelektualci.

Kod ne tako malog broja **muslimanskih intelektualaca Crne Gore** uvriježena je bespomoćnost i podaništvo, koji se temelji na shvatanju da bilo kakav individualni napor nema smisla, te ga prema tome ne vrijedi ni preuzimati. Zatim, da sve što ne dolazi od vlasti nije u skladu sa voljom naroda, te je opoziciono djelovanje anatemisano i time neprihvatljivo. Najpogubnije je shvatanje da ne treba uvažavati prošlost i ono što je u njoj stvoreno. A kad je riječ o muslimanskim intelektualцима treba reći da nema pojedinačnog optimizma, sve prihvataju čutanjem i pasivno posmatraju. To manifestuju kroz karijerizam, poltronstvo, odanu poslušnost, izdaju svog naroda isticanjem ličnog interesa iznad interesa svog naroda.

Ovo ističem da bih upozorio na to da je došlo vrijeme da se muslimanski intelektualci ugledaju na svoje kolege iz drugih naroda i izgrađuju svoju i svijest muslimanskog naroda o sopstvenim vrijednostima, istim pravima, slobodama i obavezama, jednakosti i ravноправnosti sa drugima u svojoj domovini i

državi, jer muslimanski narod i njegovi intelektualci nemaju razloga da sebe smatraju manje vrijednim od drugih niti manje zaslužnim za nezavisnu i samostalnu državu i time se oslobođe kompleksa manje vrijednosti.

Krajnje je vrijeme da muslimanski intelektualci koji imaju pamet i hoće da razmišljaju, koji imaju oči da vide i oni koji imaju uši i hoće da čuju, shvate šta se oko njih dešava i da moraju da djeluju tako da objektivno ocjenjuju sadašnjost i trasiraju puteve budućnosti svog naroda, jer su odgovorni moralno za njegovu sudbinu, kao što su to odgovorni intelektualci drugih naroda.

Griješe oni intelektualci koji se nalaze na odgovornim državnim funkcijama, iako ih je malo, da muslimanski narod nije u stanju da objektivno cijeni njihov doprinos i angažovanje za interes svog naroda, kao što je sposoban da ocijeni one kojima je lični, karijeristički interes iznad interesa svog naroda. Takvi neće moći još dugo da sjede u udobnim foteljama kao predstavnici muslimanskog naroda.

Ovaj dio osvrta na velikobošnjački nacionalistički i asimilatorski program, koji ima za krajni cilj etno-genocid autohtonih Muslimana Crne Gore, završiću nepobitnom istinom koja treba da služi na čast svima koji su bili učesnici u dodjeljivanju Trinaestojulske nagrade prof. dr Šerbu Rastoderu da se u Monografiji, za koju je dobio tu nagradu, falsifikuju i prekrajuju istorijska saznanja o kulturnom i nacionalnom identitetu i

imenu Muslimana. Znači, ova prestižna držana nagrada je dodijeljena za knjigu u kojoj se manifestuje negiranje nacionalnog identiteta i nameće bošnjačka asimilacija autohtonim Muslimanima Crne Gore. To je krajnje neodgovorno i degradira prestižnu nagradu.

Svaki objektivan i odgovoran istoričar zna da ne postoje pisana istorijska dokumenta niti ma koja druga saznanja o postojanju autohtonih Bošnjaka u Crnoj Gori. Zato je izmišljotina tvrditi da su novonastali Bošnjaci u Crnoj Gori autohton narod.

Nepobitno je da su Bošnjaci u Crnoj Gori politička i asimilatorska tvorevina nastala asimilacijom autohtonih Muslimana, jer nemaju svoju osobenu istorijsku etnološku, kulturološku niti nacionalnu etno-genezu kao ni istorijski evolutivni proces narodnosnog ofromljenja u Crnoj Gori. Oni se prvi put pojavljuju u Crnoj Gori na popisu stanovništva 2003. godine, što je dokazano na više mesta u ovoj knjizi.

Kako se suprotstavljati velikobošnjačkoj asimilaciji Muslimana Crne Gore

Na osnovu svega rečenog i stvarnog stanja u Crnoj Gori, neophodno je aktivno i svakodnevno suprotstavljanje agresivnoj velikobošnjačkoj asimilaciji.

U tom cilju potrebno je:

1. Usklađivanje odnosa između Ustavom zajemčene zaštite identiteta i stvarnog stanja, jer izostaje zaštita kulturnog identiteta, kulturne baštine i nacionalnog identiteta manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore.
2. Nastaviti naučnoistraživački rad i izdavaštvo, jer se time najuspješnije može suprotstavljati velikobošnjačkoj asimilaciji Muslimana.
3. Proučavati i prezentovati istorijski evolutivni proces kulturološkog i narodnosnog oformljenja Muslimana Crne Gore.
4. Na naučnoj, istorijskoj i etnološkoj osnovi prezentirati specifičnosti muslimanske nacije, nacionalnog identiteta i imena.
5. Razvijati nove oblike institucionalnog organizovanja Muslimana-političkog, ustanova, udruženja i nevladinih organizacija, kako bi se stvorile institucionalne prepostavke za ostvarivanja nacionalne afirmacije, statura i položaja ovog naroda u državi Crnoj Gori.
6. Omogućiti organizovano i sinhronizovano djelovanje svih oblika institucionalnog organizovanja Muslimana u cilju uspješnijeg argumentovanog suprotstavljanja negiranju, diskriminaciji i asimilaciji ovog naroda.
7. Prezentirati naučna saznanja i stavove naučnika i ostalih intelektualaca objav-

ljivanjem knjiga i izdavanjem časopisa OSVIT, glas Muslimana Crne Gore.

8. Savjet muslimanskog naroda treba da aktivno djeluje na ostvarivanju zakonskih i statutarnih ciljeva i zadataka i time daje doprinos zaštiti, unapređenju i afirmaciji kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana.
9. Uporno zahtijevati od Ministarstva kulture i medija da zaštite kulturnu baštinu autohtonih Muslimana od prisvajanja i proglašavanja bošnjačkom, što je školski primjer asimilacije. Sada je sva aktivnost aktera bošnjačke asimilacije usmjerena na kulturnu baštinu, jer znaju da je ona bitna komponenta nacionalnog identiteta. Ministarstvo se oglušuje o zahtjeve Matice muslimanske da se iznađe rješenje koje bi na određen način bilo prihvatljivo u sadašnjim uslovima i okolnostima. To rješenje bi moglo biti da postoji kulturna baština Muslimana i Bošnjaka, zbog toga što je veliki broj kulturnih stvaralaca, umjetnika, književnika i drugih prihvatio bošnjačku asimilaciju i koji smatraju da mogu asimilirati ono što su stvarali kao Muslimani.
10. Stvarati minimalne kancelarijske, administrativne, tehničke i finansijske uslove za redovnu djelatnost, naučnoistraživački rad i izdavaštvo Matice muslimanske Crne Go-

re, jedine institucije koja se bavi naukom, istorijom, etnologijom, etnografijom, umjetnošću, kulturom i nacionalnim bićem Muslimana Crne Gore. Ovo pitanje treba riješiti tako što će Ministarstvo kulture i medija ostvariti Ustavom zajemčeno pravo kulturnog udruženja na materijalnu pomoć države, jer Matica u cijelosti za to ispunjava uslove. Postavlja se pitanje da li postoji neko u državi Crnoj Gori ko može privoljeti ministra Ministarstva kulture i medija da ostvaruje Ustavnu obavezu. Prema dosadašnjem odnosu, odnosno odbijanjem, nije izvjesno da će se taj pronaći prije promjene ministra.

Imajući u vidu činjenicu da je Matica muslimanska samostalno udruženje u oblasti kulture manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore dala i daje izuzetan doprinos izučavanju, očuvanju, unapređenju i afirmaciji istorije, kulture, etnologije, nacionalne posebnosti, zaštiti kulturne baštine i kulturnog i nacionalnog identiteta od negiranja, diskriminacije i velikobošnjačke assimilacije, neophodno se osvrnuti na

XI. Maticu muslimansku Crne Gore, kao samostalno udruženje u oblasti kulture manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore

Matica muslimanska Crne Gore je prva matica muslimanskog naroda na Balkanu.

Ona je prvi institucionalni nepolitički oblik organizovanja autohtonih Muslimana Crne Gore.

Maticu muslimansku Crne Gore su osnovali muslimanski intelektualci iz Bara, Podgorice, Berana, Plava i Rožaja.

Matica je osnovana na Osnivačkoj skupštini u Podgorici, 6. oktobra 1996. godine, kao društvena organizacija za istoriju, kulturu, etnologiju, književnost, umjetnost i nacionalna pitanja autohtonih Muslimana Crne Gore, po tada važećem Zakonu o udruženjima građana.

Matica muslimanska je prva i još uvijek jedina institucija za istoriju, kulturu, nauku, etnologiju, etnografiju, filozofiju, pravna, društvena i nacionalna pitanja Muslimana Crne Gore od postojanja i trajanja ovog naroda.

Po sili Zakona o nevladinim organizacijama, Matica je 1999. godine dobila status nevladinog Udruženja za istoriju, kulturu i nacionalna pitanja autohtonih Muslimana Crne Gore.

Na Posebnoj sjednici Skupštine maticе, održanoj 5. 10. 2008. godine, Matica je prerasla iz nevladine organizacije i osnovana kao *Samostalno udruženje u oblasti kulture manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore*, na osnovu člana 79, tačka 6, Ustava Crne Gore i člana 9 Zakona o manjinskim pravima i slobodama.

Upisana je u Centralni registar Privrednog suda u Podgorici, pod Šifrom djelatnosti: 73210 – Istraživanje i razvoj u društvenim naukama.

Pod ovom Šifrom djelatnoati su upisane naučne, istorijske, kulturne institucije Crne Gore, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Istorinski institut Crne Gore, Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Matica crnogorska i druge. Tako je Matica muslimanska svrstana u naučnoistraživačke i kulturne institucije Crne Gore.

*Osnovni motivi, ciljevi i zadaci osnivanja
Matrice su utvrđeni njenim statutom.*

Među prioritetne ciljeve i zadatke je uvršten naučnoistraživački rad i izdavaštvo kako bi se, koliko toliko, nadoknadilo vjekovno zaostajanje bavljenja istorijom, kulturom i nacionalnim pitanjem Muslimana Crne Gore, jer se istorijske i druge naučne institucije Crne Gore, koje se finansiraju iz državnog budžeta, nijesu bavile niti se sada bave ovim pitanjima Muslimana Crne Gore.

Ostvarivanje ovog prioritetskog zadatka ima za cilj argumentovano i naučno-utemeljeno suprotstavljanje, razobličavanje i obesmišljavanje velikobošnjačkog negiranja i asimilacije kulturnog identiteta i baštine i nacionalnog identiteta i imena autohtonih Muslimana Crne Gore.

U ostvarivanju ovog prioritetskog zadatka, Matica je, u vremenu od 1998. do zaključno sa 2013. godinom, realizovala 22 istraživačka projekta i objavila 16 knjiga.

Realizovani projekti i izdanja Matice muslimanske

1. Program nacionalne afirmacije Muslimana u Crnoj Gori, 1998. godine.

Program je prvi nacionalni program Muslimana u Crnoj Gori, na proistorima novonastalih država - republika bivše SFRJ i Zapadnog Balkana. Program ima građanski, demokratski i progresivni karakter i kao takav oslobođen je svih primjesa nacionalizma, separatizma, getoizma i ekstremnosti, jer sadašnjost i budućnost Muslimana Crne Gore je u suživotu i zajedničkom životu sa drugim narodima i građanima zajedničke domovine i države Crne Gore.

Poseban značaj Programa nacionalne afirmacije Muslimana u Crnoj Gori je u tome što na naučnoj, istorijskoj, etnološkoj, etnografskoj, kulturološkoj i međunarodno-pravnoj osnovi potvrđuje izvorno porijeklo, religiju, kulturu, osobeni evolutivni proces narodnosnog оформљења, osobeni nacionalni identitet i ime Muslimana Crne Gore. Ovo su prva saznanja koja su u formi knjige prezentirana crnogorskoj i široj javnosti.

1. *Kulturni identitet muslimanskog naroda u Crnoj Gori, 2001. godine*
2. *Etnološke odlike muslimanskog naroda u Crnoj Gori, 2002. godine*

3. *Bibliografija muslimanskog naroda u Crnoj Gori, 2004. godine*
4. *Kulturna baština muslimanskog naroda u Crnoj Gori, 2006. godine*
5. *Slovenski Muslimani zapadnog Balkana, 2006. godine*
6. *Vjerske, kulturne i etnološke odlike tradicionalnog braka i porodice muslimanskog naroda u Crnoj Gori, 2007. godine*
7. *Muslimani Crne Gore. Značajna istorijska saznanja, dokumenta, institucije i događaji, 2008. godine*
8. *Informativni vodič Matice muslimanske, 2010. godine*
9. *Iseljavanje Muslimana Crne Gore u Tursku, knjiga I, 2011. godine*
10. *Iseljavanje Muslimana Crne Gore u Tursku, knjiga II, 2011. godine*
11. *Vjersko i kulturno u nacionalnom identitetu Muslimana Crne Gore, 2011. godine*
12. *Kulturni i nacionalni status i položaj Muslimana Crne Gore, 2011. godine*
13. *Ustavno-pravni i politički status i položaj Muslimana Crne Gore, 2012. godine*
14. *Istorijski očuvanje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore, knjiga I, 2013. godine*
15. *Zaštita i očuvanje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore, 2013. godine*

U 2010. godini je izšao prvi, promotivni broj časopisa Matice **OSVIT, glas Muslimana**

Crne Gore, kao i drugi broj u kome su objavljeni referati sa Naučnog skupa: *Očuvanje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore, održanog krajem jula 2010. godine u Podgorici. Do kraja 2013. godine objavljeno je pet brojeva časopisa OSVIT, glas Muslimana Crne Gore.*

Sva izdanja Matice muslimanske, kao i časopis OSVIT, glas Muslimana Crne Gore, se distribuiraju osnovnim i srednjim školama, gradskim bibliotekama, Univerzitetskoj biblioteci i bibliotekama jednog broja fakulteta, Nacionalnoj biblioteci, ministarstvima, institucijama, Centru za iseljenike, u međunarodnoj razmjeni knjiga, medijima, pojedincima... Sva dosadašnja izdanja Matice su distribuirana besplatno, jer je realizaciju projekata i izdavanje knjiga od 2008. godine finansirao Fond za manjine, odnosno za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. Izdanja prije osnivanja Fonda su finansirana iz jednokratnih pomoći raznih donatora.

Organi upravljanja Matice muslimanske su usvojili i distribuirali devet dokumenata o zaštiti, očuvanju i afirmaciji kulturnog i nacionalnog statusa Muslimana, društvenom, političkom i nacionalnom statusu i položaju, zaštiti od diskriminacije, tihe asimilacije i velikobošnjačke asimilacije autohronih Muslimana Crne Gore.

Flajer – Muslimani Crne Gore, u izdanju Matice muslimanske, 2011. godine.

Na naslovnoj strani flajera je tekst: *Muslimani Crne Gore. Ostanimo ono što smo vjekovima*

bili, budimo ono što jesmo. Flajer je napisan u susret popisu stanovništva u Crnoj Gori 2011. godine i ima trajan karakter i značaj u očuvanju kulturnog, jezičkog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore.

Matica je u proteklom periodu izdala i javnosti prezentirala šest *značajnih dokumenta, i to:*

1. *Ocjene i stavovi o društveno-ekonomskom i političkom položaju, nacionalnom statusu i zaštiti kulturnog i nacionalnog identiteta autohtonog muslimanskog naroda u Crnoj Gori, 2002. godine*
2. *Apel muslimanskom narodu za očuvanje nacionalnog identiteta i imena, 2003. godine*
3. *Kulturni, nacionalni i društveno-politički status i položaj Muslimana Crne Gore, 2006. godine*
4. *Zaštita nacionalnog i kulturnog identiteta i kulturne baštine muslimanskog naroda Crne Gore, 2009. godine*
5. Aktivnosti Matice muslimanske na očuvanju nacionalnog i kulturnog identiteta manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore iz člana 1 Odluke o osnivanju Fonda za manjine, člana 79 Ustava i člana 9 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, 2011. godine

6. Zaštita nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore primjenom člana 79 Ustava, 2012. godine

Za očuvanje, zaštitu i unapređenje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore od izuzetnog je značaja održavanje Naučnog skupa: *Očuvanje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore.*

Ovo je prvi naučni skup na tu temu u istoriji postojanja i trajanja Muslimana Crne Gore.

Naučni skup je organizovala Matica muslimanska Crne Gore, a finansirao Fond za manjine Crne Gore.

Na Naučnom skupu je podneseno 16 referata i jedno izlaganje. Autori referata su naučni radnici i intelektualci crnogorske, srpske, albarske i muslimanske nacionalnosti, što mu daje značaj multikulturalnosti, međusobnog uvažavanja i poštovanja.

Naučno-istraživačkim radom i izdavaštvom, radom na posebnim dokumentima, organizovanjem naučnih skupova, svakodnevnim reagovanjem i javnim oglašavanjem povodom svih oblika negiranja, marginalizacije, ignorisanja, diskriminacije i asimilacije Muslimana se doprinosi očuvanju, zaštiti, unapređenju i afirmaciji duhovnog, kulturnog, vjerskog i nacionalnog identiteta i imena autohtonih Muslimana Crne Gore, koji su, kao nikada do sada, ugroženi, negirani i asimilirani. Isto tako, cilj je obezbijediti

ustavno garantovanje, ostvarivanje i zaštitu svih identiteta i kulturne baštine, jer ostvarivanje i zaštita identiteta nijesu uskladjeni sa ustavnim garancijama.

Među značajnim aktivnostima Matice muslimanske je i uključivanje u *Internet* sistem, otvaranje sajta i na njemu stavljanje na uvid korisnicima informacije o diskriminaciji, zvaničnim statističkim podacima o stanovništvu muslimanske nacionalnosti, poziv Muslimanima na saradnju kao i dokumenata Matice, Statuta i drugo.

Naučnoistraživački rad i izdavaštvo Matice muslimanske ima izuzetan i trajan značaj za istoriju, kulturu, nacionalni identitet, status i društveni, politički status i položaj. To što je uradila Matica u relativno kratkom roku predstavlja uspjeh za divljenje, jer sve se to radi i ostvaruje bez prostornih i drugih uslova, zahvaljujući upornom i stručnom angažovanju predsjednika i dijelom generalnog sekretara Matice.

Organi Matice su se redovno obraćali predstavnicima evropskih institucija u Crnoj Gori radi zaštite kulturnog i nacionalnog identiteta od velikobošnjačke asimilacije, ali oni nijesu pokazali interesovanje da se bave tim pitanjima.

Isto tako, organi Matice su se redovno obraćali nadležnim ministarstvima – kulture i manjina, za zaštitu kulturnog identiteta i baštine i nacionalnog identiteta i stvaranja uslova za redovnu djelatnost Matice, ali bezuspješno.

Odnos države koji se ostvaruje preko njene Vlade i ministarstava prema zaštiti kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana je ignorantski i diskriminatorski, jer se oglušuju o sva ukazivanja od strane organa Matice muslimanske.

Matica je, na osnovu člana 72 Zakona o Ustavnom sudu, uputila Inicijativu za podnošenje prijedloga Ustavnom суду Crne Gore o zabrani rada političkim partijama i nevladinim organizacijama koje u svojim nazivima imaju dvojnu, nepostojeću nacionalnost Bošnjak/Musliman, Ministarstvu za unutrašnje poslove i javnu upravu, Ministarstvu za zaštitu ljudskih i manjinskih prava i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda, početkom jula 2009. godine. Na Inicijativu se oglasio jedino ministar Ministarstva za unutrašnje poslove i javnu upravu, obavještenjem da nije spremna da uputi prijedlog Ustavnom sudu.

Matica je inicijativu uputila elektronskim i štampanim medijima i agencijama, polovinom aprila 2010. godine.

„Vijesti“ i „Dan“, su, 15. Aprila 2010. godine, obavijestili svoje čitaocu o Inicijativi, ali to nije uticalo na Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava niti na Zaštitnika ljudskih prava i sloboda da bar udostoji podnosioca Inicijative odgovorom.

Matica muslimanska se ponovo obratila Ministarstvu prosvjete i nauke, februara 2009. godine, s prijedlogom da se pristupi sprovodenju

ustavne obaveze po Ustavu iz 1992. godine i posebno ustawne obaveze po Ustavu iz 2007. godine o obuhvatnosti istorije, kulture, tradicije i nacionalne osobenosti Muslimana nastavnoučnim i vaspitno-obrazovnim programima predškolskog, osnovnog i srednješkolskog obrazovanja, ali se o tome Ministarstvo nije uopšte oglasilo. Početkom jula 2009. godine upućena je urgencija, ali se ni po njoj Ministarstvo nije oglasilo. Znači, namjerno se prolongiraju rokovi izvršenja ustawne obaveze i time nastavlja tiha asimilacija ovog naroda.

Matica se svake godine obraća Ministarstvu prosvjete i sporta sa zahtjevom da ostvari Ustavom zajemčeno pravo obuhvatnosti nastavnoučnim programima istorije, kulture, tracije i nacionalne osobenosti Muslimana, ali se ta obaveza ne realizuje. Uzalud je i rok utvrđen Vladinom strategijom manjinske politike iz 2008. godine na četiri godine.

Matica se, isto tako, obratila Ministarstvu kulture i Ministarstvu za zaštitu ljudskih i manjinskih prava za materijalnu pomoć države, po članu 79 Ustava i članu 9 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, jer je registrovana kao Samostalno udruženje u oblasti kulture manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore i time stekla pravo na primjenu odredaba Ustava i Zakona. Oba ministarstva su odbili zahtjev.

Organi Matice su dva puta podnosili tužbu Upravnom sudu za ostvarivanje Ustavom zaje-

mčenog prava na materijalnu pomoć države, ali su odbačene, sa obrazloženjem da se ne može voditi upravni spor po dopisu Ministarstva kulture i medija, jer nema karakter upravnog akta. Ministarstvo kulture i medija namjerno neće da doneše rješenje po zahtjevu na osnovu Zakona o opštem upravnom postupku, kako se ne bi mogao voditi upravni spor kod Upravnog suda.

Organi upravljanja Matice muslimanske su se obratili predsjedniku države gospodinu Filipu Vujanoviću, koji je primio predsjednika i vd. generalnog sekretara Matice na razgovor. Poslije razgovora se njegov kabinet obratio Ministarstvu kulture i medija i Fondu za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i od njih dobio negativan odgovor.

Ministarstvo kulture i medija obrazlaže odbijanje zahtjeva Matice time što po Zakonu o kulturi izdvaja izvjesna sredstva za finansiranje projekata svih koji konkurišu na konkurs i da time izvršava obavezu materijalne pomoći države kulturnom udruženju. Sasvim je izvjesno da se finansiranje projekata ne može poistovjetiti sa materijalnom pomoći države kulturnom udruženju, ali je uzalud to ukazivanje i decidno normiranje.

Organi Matice su redovno učestvovali u raspravama, kada im je to bilo omogućeno, prilikom donošenja Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Zakona o izmjenama i dopunama

Zakona o manjinskim pravima i slobodama kojim se, navodno, vrši njegovo usaglašavanje sa Ustavom, Zakona o izboru odbornika i poslanika, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o kulturi i Nacionalnog programa razvoja kulture Crne Gore, Vladine strategije manjinske politike i u drugim prilikama i raspravama iz domena manjinskih naroda i kulture i nacionalnih pitanja. Skoro uvijek su prijedlozi Matice ignorisani ili odbacivani, iako su bili argumentovani i u interesu pravne regulative koja bi bila usklađena sa evropskim standardima i međunarodnim pravnim normama iz pomenutih domena ljudskih prava.

Kada se govori, piše i analizira ono što se dešavalо i što se sada dešava Muslimanima u odnosu na negiranje kulturnog i nacionalnog identiteta i imena, kulturne baštine i nametanja bošnjačke asimilacije, odnos rukovodstava DPS i SDP kao i organa državne vlasti, ministarstava i drugih institucija i medija, da se zaključiti da se Muslimani nalaze u najnepovoljnijem statusu i položaju u odnosu na pripadnike svih drugih manjinskih naroda i, svakako, relativno većinskih, crnogorskog i srpskog naroda.

Teško je uvidjeti opravdane društvene, državne, političke i nacionalne razloge, olakog i ubrzanog legalizovanja asimilacije Muslimana uvrštavanjem u Ustavu preambulu novonastale političke i asimilatorske tvorevine Bošnjaka. Tako je crnogorski Ustav jedini u kome su no-

vonastali Bošnjaci svrstani sa autohtonim narodima. Isto tako, rukovodstvo DPS je zabilo nož u srce, a ne u leđa, Muslimanima kada je, pred parlamentarne izbore 2009. godine kao i pred parlamentarne izbore 2012. godine, pozvalo na politički predizborni savez i poslije izbornu koaliciju minornu Bošnjačku stranku i darivala je sa tri poslanička mandata u Skupštini Crne Gore. Uz to, i kada je na svojoj poslaničkoj listi stavila još tri poslanika novonastala Bošnjaka, a svega jednog poslanika Muslimana. To je školski primjer diskriminacije Muslimana od strane rukvodstva političke partije u kojoj su Muslimani pretežno politički organizovani i čiji birači sa preko 95% glasaju za poslaničku listu DPS, a njih je oko 20 hiljada, koji su glasali za DPS na parlamentarnim izborima 2009. godine i preko 17 hiljada na parlamentarnim izborima 2012. godine. Tako Muslimani obezbjeđuju pobjedu na parlamentarnim zborima DPS-a i koaliciji za Evropsku Crnu Goru, a za uzvrat dobijaju jednog te istog poslanika i diskriminaciju u odnosu na pripadnike drugih manjinskih naroda u zastupljenosti u Skupštini Crne Gore. Rukovodstvo DPS-a nerado prihvata ukazivanje na ove, nepobitne, činjenice. Zato je velika obaveza i odgovornost muslimanske inteligencije u Crnoj Gori da stane uz svoj narod i ponudi mu prava rješenja za ostvarivanje Ustavom zajemčenih i zakonima normiranih prava i sloboda. Oni imaju moralnu obavezu prema svom narodu

da mu pomognu i ponude perspektivu koja je utemeljena u naučno-tehnološkom progresu i evropskoj civilizaciji, jer se samo na tim osnovama obezbjeđuje perspektiva i garantuju ljudska prava i slobode kao i dostoјna egzistencija u svojoj domovini i državi Crnoj Gori. Samo u državi sa vladavinom prava se obezbjeđuju slobode vjeroispovijesti, kulture, običaja, tradicije, nacionalnosti i jednakosti uslova egzistencije.

Kada je riječ o tome, zašto su Muslimani Crne Gore tako olako prihvatili bošnjačku asimilaciju, pored odgovora zbog agresivne, dobro organizovane i svestrano prljave i prevarantske propagande, razlozi su i u činjenici da su Muslimani do početka XXI vijeka bili bez svoje istorije i istoriografije.

Napokon, nakon 550 godina svog postojanja, zahvaljujući postojanju i djelovanju Matice muslimanske, Muslimani Crne Gore su 2013. godine napisali svoju prvu Istoriju. Napisana je prva i u toku je pisanje druge knjige *Istorijske Muslimana Crne Gore*.

Dragi moji Muslimani, koji ste se izjasnili da ste Bošnjaci, podsjećam vas još jednom na mudre misli poznatog književnika Jevrema Brkovića, upućene Crnogorcima koji prihvatiše srpski nacionalni identitet i izdadoše Crnu Goru 1918. godine. Oni su za njega „*nesretnjici*“.

„Rade nesretnjici da sami sebe ukinu, da sami sebe ponište, obesnaže, zatru, satru. Toliko ne vole to što jesu, da hoće ono što nijesu, nesretnjici“.

Zatim Brković kaže: „Čovjek bez nacionalnog identiteta ili čovjek sa tuđim identitetom jeste, biće i ostaće **niko i ništa**, a prije svega za onoga čiji identitet uzme i njime se okiti“.

Ove misli mogu biti poučne i za Muslimane koji olako prihvatiše tuđi, bošnjački, nacionalni identitet i njime se okitiše.

Važnost pomenutih izreka književnika Jevrema Brkovića je u tome što su danas aktuelne pri činjenici da nema istorijskih, etnoloških niti ma kojih drugih saznanja, i dokaza da su Muslimani Crne Gore ikada bili Bošnjaci.

Matica muslimanska je dala vidan doprinos institucionalnom organizovanju Muslimana Crne Gore preko kojih treba da se ostvaruju zajednički interes ovog naroda, a posebno da se zaštite od negiranja, diskriminacije i asimilacije.

Matica muslimanska, odnosno njen predsjednik i jedan broj članova Upravnog odbora i predsjednika ograna, bili su nosioci cjelokupnih aktivnosti za održavanje Elektorske skupštine za izbor Savjeta manjinskog muslimanskog naroda. Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava je ponudilo Matici muslimanskoj da bude organizator i nosilac cjelokupne aktivnosti za osnivanje Savjeta pripadnika manjinskog muslimanskog naroda, jer ona je tada bila jedini institucionalni oblik organizovanja ovog naroda. Da nije Matica preuzeila ovu obavezu, Muslimani bi ostali bez svog savjeta.

Za uspješno sprovođenje svih priprema bilo je potrebno obezbijediti elektore sa po 60 potpisa birača muslimanske nacionalnosti za svakog od njih. Pošto je određeno da Savjet muslimanskog naroda broji 25 članova, to je trebalo obezbijediti najmanje 50 elektora, odnosno prikupiti najmanje 3.000 potpisa birača muslimanske nacionalnosti.

Aktivnost na izvršenju ovog zadatka je otpočela polovinom novembra 2007. godine, a Elektorska skupština je održana 29. marta 2008. godine, na kojoj su izabrana 23 člana Savjeta, a dva člana su to po funkciji - poslanik i član Vlade.

Konstitutivna sjednica Savjeta muslimanskog naroda je održana 21. juna 2008. godine. Na njoj je donesen Poslovnik o radu i Statut Savjeta i izabrani predsjednik, sekretar i članovi Izvršnog odbora.

Uspješnim izvršenjem ovog veoma značajnog zadatka se potvrđuje da je Matica izrasla u respektabilnu i solidnu instituciju za kulturu, nauku, obrazovanje, društvena i nacionalna pitanja Muslimana Crne Gore i predstavlja solidnu kadrovsku bazu za druge oblike institucionalnog organizovanja ovog naroda. Od 25 članova Savjeta muslimanskog naroda, njih 23 su članovi Matice, neki i njenih organa. Predsjednik, generalni sekretar, članovi Upravnog odbora i predsjednici ogranaka Matice muslimanske su članovi Savjeta muslimanskog naroda.

U proteklom petogodišnjem mandatu rada i djelovanja Savjeta mogla je i trebala da se

ostvaruje svestranija međusobna saradnja sa Maticom muslimanskim, jer to nalažu interesi ovog naroda, posebno u situaciji kada Muslimani nijesu politički organizovani u nacionalnoj partiji. Ta saradnja je izostala zbog neshvatljivog animoziteta predsjednika Savjeta Sabrije Vulića prema Matici i prema njenom predsjedniku. Radi se o njegovoj karijerističkoj ambiciji, iako je bio sekretar Matice i za predsjednika Savjeta izabran zahvaljujući angažovanju predsjednika Matice.

Savjet u proteklom petogodišnjem mandatu nije ništa uradio na očuvanju i zaštiti kulturnog i nacionalnog identiteta, suprotstavljanju tihoj asimilaciji, diskriminaciji niti velikobošnjaškoj asimilaciji Muslimana. Savjet nije radio na ostvarivanju zakonom propisanih nadležnosti niti nadležnosti utvrđenih svojim statutom. Skoro sva budžetska sredstva, koja su za pet godina iznosila oko 250.000 eura, su utrošena nemamjenski, za mjesecnu naknadu predsjedniku od 400, sekretaru 350, potpredsjednicima i članovima Izvršnog odbora po 100 eura, za zakup kancelarija, naknadu za obavljanje blagajničkih poslova i dr.

Nije dobro što je za predsjednika Savjeta ponovo izabran Sabrija Vulić i ponovo izabrana za članove većina članova Savjeta iz prvog mandata. Predsjednik Savjeta se hvali da ima „14 svojih članova Savjeta“, a ima skoro svih 20 i time je Savjet prerastao u Savjet Sabrije Vulića.

Predsjednik, i na njegovo insistiranje Savjet, su onemogućili političko organizovanje Muslimana, iako je to osnovni preduslov za obezbeđivanje zastupljenosti ovog manjinskog naroda u Skupštini Crne Gore i srazmjernej zastupljenosti u državnim organima i institucijama.

Uticak je da rukovodstva vladajućih političkih partija kao i rukovodstva opozicionih crnogorskih i procrnogorskih političkih partija, Vlada i drugi državni organi i institucije potcjenuju moguće negativne trajne posljedice pasivnim posmatrajem ono što dešava Muslimanima u Crnoj Gori.

Autentična i odgovarajuća zastupljenost Muslimana u Skupštini Crne Gore istovremeno znači sigurnu podršku ostvarivanja državnih ciljeva i interesa, jer oni neće nikada uslovjavati podršku, što nije slučaj sa novonastalim Bošnjacima, koji su to već počeli činiti.

Imajući u vidu napisano i stvarno stanje, *predlaže se:*

- 1. Da nadležni državni organi i rukovodstva političkih partija DPS i SDP objektivno ocijene dosadašnje i procijene buduće negativne posljedice negiranja nacionalnog i kulturnog identiteta i nametanja, tuđeg, bošnjačkog, pripadnicima autohtonog muslimanskog naroda Crne Gore i na tim osnovama utvrde mjere i aktivnosti njegove zaštite.*

2. *Da nadležni državni organi, Vlada i ministarstva* ostvaruju članom 79 Ustava zajemčena Posebna manjinska prava i odmah pristupe *sprovođenju ustavne obaveze* o obuhvatnosti nastavno-naučnim i vaspitno-obrazovnim programima osnovnog i srednjeg obrazovanja istorije, kulture i nacionalne osobenosti Muslimana Crne Gore, *da se onemogući* daljnje negiranje, prisvajanje i proglašavanje bošnjačkom vjekovima stvarane i osobene kulturne baštine Muslimana Crne Gore, da nadležna ministarstva i tužilaštva *podnesu krivične prijave* za nametanje bošnjačke asimilacije ovom manjinskom autohtonom narodu, koja se može podvesti pod nasilnu, odnosno svaki vid asimilacije po Evropskoj Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina, da se obezbijedi *autentična zastupljenost* Muslimana u Skupštini Crne Gore, Vladi i svim ministarstvima, drugim institucijama i pravosudnim organima, *da se u Javnom RTV servisu*, shodno članu 12 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, obezbijedi programskim sadržajima obuhvanost istorije, tradicije, običaja, kulture i nacionalne osobenosti Muslimana Crne Gore.
3. *Da Ministarstvo za kulturu obezbijedi materijalnu pomoć države Matici muslimanskoj*, po članu 79 Ustava Crne Gore, jer

ona za to ispunjava uslove kao *Samostalno udruženja u oblasti kulture manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore*.

4. *Da se zatraži od predstavnštava evropskih institucija angažovanje* na praćenju ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava u Crnoj Gori, posebno njihovoj zaštiti, jer postoji velika neusklađenost između garantovanja i ostvarivanja i zaštite, odnosno implementacije Ustava i zakonskih normi.
5. *Da se onemogući svaki vid uticaja na gradane prilikom vjerskog, jezičkog i nacionalnog izjašnjavanja* u toku popisa stanovništva, jer su se prije i u toku popisa stanovništva 2003. i 2011. godine akteri ostvarivanja velikobošnjačkog nacionalističkog, islamskog i asimilatorskog programa služili prevarama i neposredno uticali rasturanjem letka, preko pojedinih privatnih medija, islamskih vjerskih starašina, reisa i imama, kao i drugim sredstvima i aktivnostima.

Nakon sagledavanja ukupnih zbivanja koja su prethodila i koja se sada zbivaju i ocjenjujući njihove dosadašnje i sadašnje negativne posljedice, uz osvrт na procjenu mogućih negativnih posljedica koje bi mogle nastupiti nakon objavlјivanja podataka o nacionalnoj, vjerskoj i jezičkoj strukturi stanovništva Crne Gore, nameće se *zaključak da je bilo neophodno cje-*

lovito i objektivno analizirati rezultate popisa stanovništva 2003. godine i izvući pouke za budućnost.

Teško je naći objektivne i ubjedljive razloge zašto nadležni državni organi i rukovodstva DPS-a i SDP-a nijesu ocijenili neophodnim da cjelovito i objektivno analiziraju uzroke i negativne posljedice rezultata popisa stanovništva iz 2003. godine, kada je „nestalo“ oko 120 hiljada Crnogoraca i oko 50 hiljada Muslimana, i time došlo do radikalne izmjene nacionalne i jezičke strukture stanovništva, sa brojnim negativnim posljedicama po državu Crnu Goru.

Isto tako, nije bilo jasno zašto su se rukovodstva DPS-a i SDP-a pasivno ponašala i posmatrala šta se dešava prije popisa stanovništva, ko, na koji način i u kom cilju agituje o nacionalnom i jezičkom izjašnjavanju stanovništva. U tu propagandnu aktivnost su se uključile i političke partije, Srpska pravoslavna crkva i Islamska zajednica, odnosno njihovi vjerski poglavari. Radilo se o direktnom uplitanju vjerskih institucija i starješina u politiku.

Zašto se ponovilo ono što se događalo prije popisa stanovništva 2003. godine, prije i u toku popisa stanovništva u Crnoj Gori u 2011. godini? Da li će rukovodstva pomenutih političkih partija uvidjeti svoju grešku zašto se nijesu bavila rezultatima popisa stanovništva 2003. godine i zašto se nijesu ozbiljnije bavila onim što se dešavalo tokom priprema popisa 2011. godine?

Ovi prijedlozi imaju za cilj da ukažu na direktno negativne posljedice po kulturni i nacionalni identitet, status i položaj Muslimana Crne Gore, a organi Matice muslimanske, kao jedine institucije za istoriju, kulturu, obrazovanje, nauku, drštvena i nacionalna pitanja ovog naroda, imaju statutarnu obavezu da se brinu o njima.

Organii Matice muslimanske *ukazuju na nepobitnu činjenicu i stvarnost da Muslimani Crne Gore u 21. vijeku još nijesu riješili nacionalni status i položaj, već su izloženi negiranju i nametanju bošnjačke asimilacije, a sve u cilju etno-genocida.*

Sadašnji uslovi ostvarivanja, a posebno zaštite, kulturnog i nacionalnog identiteta i kulturne baštine nijesu zadovoljavajući zato što nema spremnosti nadležnih državnih organa i rukovodstava DPS-a i SDP-a da spriječe i one-mogućavaju svaki vid negiranja i asimilacije ovog naroda. Za razvijanje i unapređenje zajedništva, međusobnog uvažavanja i poštovanja potrebno je obezbijediti jednakost i ravnopravnost svih identiteta i naroda. Treba očekivati je da se Crnogorci, kao većinski narod u Crnoj Gori, a imajući u vidu tradicionalne tolerantne odnose sa Muslimanima, samoinicijativno angažuju i založe, uz aktivno učešće Muslimana i drugih naroda, za stvaranje uslova za trajno zajedništvo, toleranciju i međusobno uvažavanje i poštovanje i da se Crna Gora izgrađuje kao demokratska, multikulturalna i multinacionalna državna zaje-

dnica zasnovana na vladavini prava, integrisana u Evropsku uniju, jer se samo u takvoj državi obezbjeđuju jednakost, ravnopravnost, državotvornost i konstitutivnost svih građana i naroda.

Budućnost Muslimana, kao i drugih naroda Crne Gore, je u stremljenju ka modernoj, građanskoj, nezavisnoj, demokratskoj evropskoj državi.

Da se iz napisanog ne bi shvatilo da je namjera autora ove knjige da odgovornost za kulturni i nacionalni status i položaj Muslimana Crne Gore svali na drugoga, a izostavi odgovornost intelektualaca ovog naroda, ukazujem na potrebu i obavezu da se i oni bave proučavanjem istorijskih i kulturnih osobenosti ovog naroda i njegovim aktuelnim statusom. Svi intelektualci muslimanskog naroda Crne Gore *moraju* da shvate i prihvate da nije dovoljno privatno razgovarati o statusu i položaju Muslimana i ugroženosti njihovog kulturnog i nacionalnog identiteta i kulturne baštine, *već da se adekvatno organizuju i djeluju kroz postojeće institucije na to* šta treba i šta se može uraditi na poboljšanju kulturnog i nacionalnog statusa i položaja svog naroda. Oni treba da umjesto što brinu o sopstvenom statusu, položaju i afirmaciji brinu o interesu svog naroda. Sve dok tako ne budu radili oni ne daju doprinos poboljšanju statusa i položaja naroda kome pripadaju. Takvo ponašanje je neodgovorno prema svom narodu.

Sada je sasvim izvjesno da ostvarivanje povoljnijeg kulturnog i nacionalnog statusa i položaja pretpostavlja neizbjegno **političko organizovanje** Muslimana u sopstvenoj demokratskoj partiji, jer sadašnji odnos rukovodstva vladajućeg DPS-a prema Muslimanima, među kojima ima ogroman broj njegovih članova i birača, nije ni približno zadovoljavajući. Nema nikakvih razloga za daljnje odgađanje osnivanja političke partije, jer prema novom izbornom zakonu odbornički i poslanički mandati pripadaju političkim partijama, a Muslimani je nemaju. Ovo je bitan preduslov za poboljšanje statusa i položaja Muslimana. Za to je potrebna i spremnost i odlučnost intelektualaca, koji su sada politički organizovani u DPS-u i SDP-u. Za popravljanje statusa i položaja Muslimana bitno je da njihove kulturne, nacionalne i društvene interese artikulišu legitimne i legalne političke partije i institucije, koje će svojim djelovanjem doprinositi ostvarivanju stvarnih interesa ovog naroda.

Pred muslimanskim intelektualcima Crne Gore je veliki izazov i odgovornost na suprotstavljanju svim vidovima i oblicima retrogradnih ideja i namjera povratka ekstremnom, retrogradnom, dogmatskom islamskom fanatizmu iz XV vijeka, koji se iz dana u dan sve više manifestuje i zaokuplja pažnju pripadnika islamske religije. Uz to, treba se suprotstavljati i ekstremnom djelovanju vehabija i širenju vehabizma, kojim se nanosi velika

šteta islamu kao religiji i time pripadnicima islamske vjeroispovijesti. To ne znači da se treba suprotstavljati izvornom tumačenju i komentiranju Kurana od strane učenih ljudi, ali se treba čuvati od nedovoljno učenih koji Kur'an i islamske običaje nepravilno i nakaradno tumače, komentarišu i primjenjuju kod vjernika islama od njihovog rođenja do smrti i načina sahrane. (Za ovaj dio teksta koristio sam Program nacionalne afirmacije Muslimana u Crnoj Gori, autora dr Avdula Kurpejovića, u izdanju Matice muslimanske, 1998. godine, jer je i danas aktuelan).

Uvjeren sam da će organi Matice muslimanske Crne Gore istrajavati na ostvarivanju statutarnih ciljeva i zadataka, uz spremnost za saradnju sa svim drugim institucijama Muslimana kao i državnim institucijama, institucijama drugih naroda, medijima i rukovodstvima političkih partija, koje izraze spremnost za saradnju na ostvarivanju ustavnih i zakonskih normi koje se odnose na status i položaj Muslimana Crne Gore kao manjinskog naroda.

XII. Završna razmatranja

Ova knjiga je nastala sakupljanjem i analizom brojnih istorijskih i drugih saznanja, dokumenata i podataka, a posebno sadržanih u izdanjima Matice muslimanske, o istoriji, etnologiji, tradiciji, običajima, kulturi, kulturnoj ba-

štini i kulturnom i nacionalnom identitetu i imenu autohtonih Muslimana Crne Gore.

Isto tako, rezultat je brojnih saznanja iz domena ljudskih i manjinskih prava, ustavne i zakonske regulative i međunarodnih normi o ljudskim i manjinskim pravima, kulturnom i nacionalnom identitetu, društvenom, političkom, kulturnom i nacionalnom statusu i položaju manjinskog autohtonog muslimanskog naroda Crne Gore.

Temeljno polazište knjige je sadržano u saznanjima da su etnički, nacionalni, kulturni, vjerski i jezički identiteti ljudi vrlo suptilna, naučno složena, univerzalna, društveno-politički uvijek aktuelna i osjetljiva pitanja kojima treba prilaziti svestrano, počev od porijekla pa do sadašnjosti. Znači, ovim pitanjima se ne može prilaziti istorijski i naučno neosnovano, nacionalno ostrašćeno, negatorski, diskriminatorski i asimilatorski, jer se time ne doprinosi objektivnoj analizi stanja i sintezi u definisanju mjera i aktivnosti koje imaju za cilj poboljšanje nezadovoljavajućeg stanja Muslimana u Crnoj Gori.

Svaki autor mora biti svjestan da će ga čitaoci različito tumačiti i doživljavati. Opasno je jednoznačno interpretiranje. Nema vječite naučne paradigme. Nužno je suočavanje i analiza različitih viđenja o istoj tematiki. Savremeni naučnik, kritičan prema službenim verzijama prošlosti i sadašnjosti, mora, svjestan da ono što se zbilo ima više perspektiva, uz prihvatanje legitimnosti

drugačijeg mišljenja, dosegnuti kompetencije multidisciplinarnog pristupa ukoliko želi da njegova misija ima smisao. Ovakvim prilazom se smanjuje mogućnost manipulacije, demagogije i iracionalnog opredjeljivanja.

Analiza nacionalne diskriminacije i asimilacije Muslimana Crne Gore nije nova, nepoznata, jer je nepobitna činjenica da su u etnologiji poznati različiti oblici i vidovi asimilatorskih procesa starobalkanskih naroda, pa time i muslimanskog, nakon oslobođenja od dugotrajne turske okupacije.

Za objektivnu i svestranu analizu nacionalne diskriminacije i asimilacije Muslimana Crne Gore u 21. vijeku i na tlu Evrope, potrebno je naučno, istorijski i etnološki utemeljeno odgovoriti na pitanje, koje se postavlja i danas – *Ko su Muslimani Crne Gore i time se istovremeno, na naučnoj, istorijskoj i etnološkoj osnovi suprotstaviti svim oblicima tihe asimilacije, diskriminacije i velikobošnjačke nacionalne asimilacije koja ima za krajnji cilj etno-genocid ovog, autohtonog, naroda Crne Gore i nametne mu se politička i asimilatorska tvorevina - bošnjački nacionalni identitet.*

Ovom izazovu i iskušenju egzistencijalne ugroženosti autohtonih Muslimana Crne Gore dali su vidan doprinos istoričari, etnolozi i naučni radnici koji se nijesu bavili istorijom, etnologijom, kulturom i nacionalnom osobenošću muslimanskog naroda Zapadnog Balkanu niti Crne Gore, zbog čega je ovaj narod danas, u XXI

vijeku, samo djelimično poznat i izložen negiranju i ne tako rijetko i namjernom poistovjećivanju njegovog nacionalnog identiteta sa vjerskim, što je školski primjer nacionalne asimilacije.

Prema istorijskim i etnološkim saznanjima, Muslimani na Balkanu se javljaju od XV vijeka kada su Turci počeli osvajati Balkan i time Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru i druge susjedne države. Oni nijesu bili samo osvajači nego i nosioci nove, islamske religije, civilizacije i kulture koju je veliki dio stanovništva u oslojenim krajevima ubrzo prihvatao i usvajao.

Daljnji istorijsko-kulturološki evolutivni proces kulturološkog i narodnosnog oformljenja Muslimana u pojedinim krajevima teče različito, ali i istovremeno, zavisno od određenih objektivnih i drugih okolnosti.

Nepobitna je istorijska činjenica da su *Muslimani Zapadnog Balkana i Evrope specifičnost kao nacija i da su jedinstvena pojava u evropskoj istoriji* po tome da jedan narod nastane u svom punom etničkom i nacionalnom biću na osnovu tzv. *religijske inicijacije*, jer su nastali kao narod i nacija na osnovu islamske religije, civilizacije i kulture, koje su u nedostatku sopstvene nacionalne države i jedinstvene nacionalne teritorije, preuzimali ulogu primarnog etničkog i nacionalnih činilaca.

I u ovoj knjizi se ukazuje, na naučnim, istorijski i etnološki utemeljenim saznanjima i pravno nepobitnim činjenicama da nije niti može biti sporno izvorno osobeno porijeklo Musli-

mana Crne Gore, koje izvode od domicilnog hrišćanskog stanovništva koje je primilo islam za vrijeme turske vladavine.

Isto tako, nepobitno je da Muslimani Crne Gore imaju prepoznatljiv osoben kulturni identitet, kulturnu baštinu, nacionalni identitet i ime.

Nije sporno da Muslimani Crne Gore imaju zajednički maternji jezik - crnogorski, sa Crnogorcima zajedničku državu Crnu Goru, što nije nikakav izuzetak niti specifičnost, a ni u kom slučaju presedan, jer takvih država ima na Balkanu i u Evropi, kao i izvan Evrope. Ne uvažavati ovu crnogorsku stvarnost je presedan.

Ovaj narod je, saglasno objektivnim uslovima i mogućnostima, prirodnim putem, istorijski utemeljeno i legitimno konstituisao svoj osobeni kulturni i nacionalni identitet i nacionalno ime, kao političko-kulturnu i nacionalnu kategoriju, kao kulturno-političko opredjeljenje svog identiteta i nacionalnog imena.

Muslimani Crne Gore imaju osobeni istorijski evolutivni proces narodnosnog oformljenja koji traje vjekovima. Ovaj proces je utemeljen na islamskoj religiji, kulturi i civilizaciji, u kome se postepeno odvija proces prerastanja vjerskih u kulturne i kulturnih u nacionalne osobenosti i posebnosti, kakav je bio slučaj i kod drugih naroda i nacija. Na ovim osnovama je utemeljen nacionalni identitet Muslimana Crne Gore. Nje-

mu osobeni nacionalni identitet nije niko darivao niti ga deklarativno proglašavao

Muslimani Crne Gore ispunjavaju sve uslove nacionalnog identiteta predviđene važećim međunarodno-pravnim i političkim dokumentima, kao i ustavnim normama kojima se priznaju i statusno određuju narod i nacija. Nacionalni identitet ovog naroda je osnovna i stabilna, lako prepoznatljiva i samorazumljiva karakterna osobina koja se izražava kao razgovjetna specifičnost i osobenost nacionalnog individualiteta i kulturnog identiteta.

Postojanje Muslimana Crne Gore je istorijska realnost i stvarnost, jer se radi o originalnom etnosu, mentalitetu, kulturi, tradiciji, običajima, ethološkim osobenostima i osobenom individualitetu, identitetu i subjektivitetu.

Zato je krajnje istorijski i naučno neutemeljena, negatorska i asimilatorska tvrdnja propagatora bošnjačke asimilacije da Muslimani više ne postoje kao narod, nacija, nakon raspada bivše SFRJ. Oni postoje i trajno će postojati, ali su izdijeljeni u više država, kao što su to i drugi narodi - Crnogorci, Srbi, Hrvati...

To što su nelegitimno i nelegalno „preimenovani“ bosanski Muslimani u Bošnjake, nije nikakav argument da Muslimani više ne postoje, jer je riječ o deklarativnoj promjeni nacionalnog identiteta i imena, što je presedan i odnosi se na dio Muslimana bivše SFRJ, odnosno u jednoj

od novonastalih država BIH, nastaloj raspadom bivše SFRJ.

No, akteri velikobošnjačkog islamskog nacionalističkog i asimilatorskog programa se ne mire sa činjenicom da su „preimenovani“ samo bosanski Muslimani u Bošnjake, već propagiraju tako nešto i izvan Bosne i Hercegovine. Oni su u tome postigli određene rezultate, jer je veliki broj Muslimana Crne Gore na popisima stanovništva 2002. i 2011. godine, kome je prethodila velika bošnjačka propaganda, prihvatio političku i asimilatorsku tvorevinu Bošnjak za nacionalni identitet.

Neshvatljivo je da rukovodstvo Demokratske partije socijalista nije zabrinulo ono što se dešavalo prije popisa stanovništva i što se iskazalo podacima u popisu 2003. godine, odnosno to što se dešavalo prije i u toku popisa stanovništva 2011. godine, prilikom vođenja negatorske i asimilatorske antimuslimanske propagande od strane aktera velikobošnjačke asimilacije Muslimana. Posebno čudi ovakav odnos rukovodstva DPS-a prema Muslimanima, koji su politički organizovani u toj partiji, koji su lojalni građani države Crne Gore i na parlamentarnim i lokalnim izborima, od 1996. godine, skoro svi sa biračkim pravom glasaju za liste DPS-a i time mu obezbjeđuju izborne pobjede.

U početnom dijelu knjige sam obradio pojmovno značenje tihе asimilacije i diskriminacije, uz osvrt na međunarodno-pravno garantovanje

i zaštitu kulturnog i nacionalnog identiteta, a pri obradi diskriminacije i asimilacije sam ukazao na Ustavno garantovanje ostvarivanja i zaštite kulturnog i nacionalnog identiteta pripadnicima manjinskih naroda.

Nastojao sam da analizu temeljim na objektivnim ocjenama i saznanjima, što konkretnije i kritičnije, jer i dalje postoje prikriveni otpori poštovanju Ustava iz 2007. godine u dijelu posebnih manjinskih prava. Pouka su iskustva sa Ustavom iz 1992. godine, čije odredbe o zajemčenju Posebnih prava pripadnika manjinskih naroda nijesu ostvarene niti je obezbijedena zaštita za 15 godina njegovog važenja.

Sa zabrinutošću ukazujem na činjenicu da, osim normativnog garantovanja Ustavom i zakonima, skoro ništa nije urađeno na ostvarivanju zaštite kulturnog i nacionalnog identiteta muslimanskog manjinskog naroda od negiranja i nametanja bošnjačke asimilacije, diskriminacije i tihе asimilacije, niti na ostvarivanju zajemčenih prava pripadnika manjinskih naroda, konkretno muslimanskog, kad je riječ o obuhvatnosti nastavno-obrazovnim programima i udžbenicima istorije, kulture i tradicije. Ne ostvaruje se ni autentična i odgovarajuća zastupljenost Muslimana u Skupštini Crne Gore, niti srazmjerna u organima državne vlasti i lokalne samouprave.

Zabrinjava i to što Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo za zaštitu ljudskih i ma-

njinskih prava, Ministarstvo prosvjete i sporta, Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, tužilaštvo i drugi organi ne iskazuju spremnost da sprovode decidne ustavne obaveze o ostvarivanju i zaštiti prava pripadnika manjinskih naroda, posebno muslimanskog.

Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava ništa ne preduzima na sprečavanju niti eliminisanju diskriminacije prema pripadnicima manjinskog muslimanskog naroda. Na sva ukaživanja organa Matice muslimanske Crne Gore o postojanju diskriminacije prema ovom manjinskom narodu, propagiranju i nezakonitom nametanju bošnjačke asimilacije, Ministarstvo se odnosi ignorantski i izostaje javno reagovanje, osuda ili angažovanje na eliminisanju uzroka i posljedica.

Na osnovu napisanog i stvarnog stanja na crnogorskoj političkoj sceni, dajem -

Osvrt na opšte ocjene o tijeloj nacionalnoj asimilaciji, nacionalnoj diskriminaciji i velikobošnjačkoj nacionalnoj i kulturnoj asimilaciji autohtonih Muslimana Crne Gore

I u ovom izdanju Matice muslimanske dat je kritički osvrt na ugrožavanje kulturnog i nacionalnog identiteta, tihu nacionalnu asimilaciju, nacionalnu diskriminaciju i velikobošnjačku nacionalnu i kulturnu asimilaciju autohtonih Muslimana Crne Gore.

Dat je poseban osvrt na tihu nacionalnu asimilaciju i nacionalnu diskriminaciju i na njihove pogubne negativne posljedice po ovaj narod.

Muslimani Crne Gore su vjekovima bili izloženi raznoraznim oblicima i vidovima diskriminacije i tihe asimilacije. Od kraja XX i na početku XXI vijeka oni su izloženi propagiranju, raznim akcijama i svojevrsnom nametanju političke i asimilatorske tvorevine bošnjačkog nacionalnog identiteta.

Sadašnji kulturni i nacionalni status i položaj Muslimana u Crnoj Gori je zasnovan na ustavnim normama i time je ovaj narod, pravno, jednakopravan sa statutom i položajem drugih naroda. Međutim, stvarni kulturni i nacionalni status i položaj pripadnika manjinskog muslimanskog naroda je neravnopravan sa statusom i položajem pripadnike drugih manjinskih i statusom i položajem relativno većinskih naroda.

Pripadnici manjinskog muslimanskog naroda stvarno se nalaze u diskriminatorskom položaju u odnosu na pripadnike drugih naroda Crne Gore.

Isto tako, notorno je istina da su pripadnici autohtonog i manjinskog muslimanskog naroda izloženi tijoj asimilaciji koja traje od njihovog postanka, jer nastavno-obrazovnim programima nijesu obuhvaćeni njihova istorija, tradicija, kultura i nacionalna osobenost.

Nametnuta bošnjačka asimilacija Muslimana Crne Gore traje od 1993. godine i nastavlja

se istim intenzitetom, jer ima za krajnji cilj etnogenocid ovog naroda u XXI vijeku. Muslimanima se na razne načine, a posebno preko prljave, lažne i falsifikatorske propagande, nameće prihvatanje političke i asimilatorske tvorevine nacionalnog identiteta Bošnjak.

To je najteži izazov, iskušenje i istovremeno posrnuće Muslimana Crne Gore, posebno njihovih intelektualaca, u njihovoј dugotrajnjoј istoriji.

Svjedoci smo da se javno i ni od koga nemetano vrši negiranje, prisvajanje i proglašavanje bošnjačkom vjekovima stvarane, vrijedne i osobene kulturne baštine muslimanskog naroda Crne Gore. Tako se stvara dojam da Muslimani Crne Gore nemaju svoju istoriju, kulturnu i duhovnu baštinu, drugim riječima da nemaju ništa svoje, sve je nečije, bolje reći bošnjačko. Ovakvo stanje je krajnje neprihvatljivo, a niko se u ime države ne oglašava da sprječi otimačinu i zaštiti kulturnu baštinu ovog naroda. Ministarstvo kulture i medija ne nalazi za shodno da odgovori na zahtjeve Matice muslimanske da se povede rasprava i nađe rješenje da se zaštite kulturna baština i kulturna dobra Muslimana od Bošnjaka.

Zabrinjava činjenica da nadležna ministarstva i drugi državni organi i institucije ne shvataju niti prihvataju stvarnost da se pripadnici manjinskog muslimanskog naroda nalaze u diskriminatorskom i asimilatorskom položaju i

time ne preduzimaju ništa na sprovođenju ustavne zaštite kulturnog i nacionalnog identiteta i kulturne baštine ovog naroda.

Očito je da nadležni državni organi ne obezbjeđuju Ustavom zajemčenu zaštitu kulturnog i nacionalnog identiteta i kulturne baštine autohtonog manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore.

Nema opravdanja za daljnje odlaganje sprovođenja Ustavom zajemčene zaštite identiteta pripadnika manjinskih naroda. Državni organi dužni su, a muslimanski intelektualci obavezni, da učine sve što je potrebno za opstanak i budućnost sadašnje i buduće populacije autohtonog muslimanskog naroda Crne Gore, jer velikobošnjački asimilatori imaju za krajnji cilj njezinog etno-genocida.

Međunarodno je odgovorna, a Ustavno obavezna država Crna Gora da garantuje i obezbjeđuje jednakost, ravnopravnost i zaštitu građana od svih vidova diskriminacije i asimilacije, jer *ljudska prava su život dostojan čovjeka, lično dostojanstvo, slobodno mišljenje, pravo na rad...* Da bi se ostvarivala ova prava, država treba da se pobrine da se ostvaruju Ustavom zajemčena i međunarodnim pravom zagarantovana ljudska prava i slobode.

Nije dovoljno proglašavanje jednakosti, nego i jednakci uslovi za njihovo ostvarivanje.

Iako mnogima neće biti prihvatljive izvedene ocjene o nacionalnoj diskriminaciji i asi-

milaciji Muslimana Crne Gore, kao jednog od manjinskih naroda, iako je notorna istina i opštepoznata činjenica da je položaj ovog naroda u Crnoj Gori nepovoljniji od nacionalnog položaja svih drugih manjinskih i, svakako, relativno većinskih naroda. Takav položaj traje više godina i umjesto poboljšanja imamo pogoršanje nakon parlamentarnih izbora 2009. i 2012. godine u pogledu autentične i adekvatne zastupljenosti ovog naroda u Skupštini Crne Gore.

Nepobitno je da za sadašnji status i položaj Muslimana Crne Gore snosi odgovornost država Crna Gora, jer su oni njeni državlјani koji egzistiraju od svog postanka, počev od XV vijeka, pa i danas u XXI vijeku.

Isto tako, nepobitno je da snose odgovornost i mnogi muslimanski intelektualci kojima je lični interes iznad interesa svog naroda, iz kojeg su se iznjedrili.

Neoprostivo je svako shvatanje *da mali narod*, kao što su sada Muslimani u Crnoj Gori, *nema pravo ni ništa veliko, osim na patnju i poniženja*, jer ovo je XXI vijek i ovo je razvijena, demokratska i sa vladavinom prava Evropa i Crna Gora.

„Veličina jednog naroda ne mjeri se brojem, kao što se veličina čovjeka ne mjeri stasom. Njegova mjera je količina inteligencije i vrline koju posjeduje“ (Viktor Igo).

Muslimani Crne Gore su svojim dostojaanstvenim i odgovornim odnosom prema svojoj domovini i državi Crnoj Gori dali vidan do-

prinos za suživot, toleranciju, uvažavanje i poštovanje, da li su doprinos multikulturalnosti, multikofesionalnosti i multinacionalnosti, i time dokazali i dokazuju da su civilizovan, evropski narod, kao što su to i drugi narodi Crne Gore.

Nadam se da sam ovom knjigom doprinio koliko toliko da podstaknem na odgovorniji odnos državne organe i institucije i rukovodstava političkih partija, kao i muslimanske intelektualce i institucionalne oblike organizovanja manjinskog muslimanskog naroda da se bave kulturnim i nacionalnim položajem ovog naroda i da rade na eliminisanju svih oblika diskriminacije i svih vidova asimilacije prema muslimanskom narodu.

Vlada i drugi nadležni državni organi, pravosudni i tužilaštva, treba, po službenoj dužnosti, da rade na sprovođenju Ustavom zаемčenih prava pripadnika manjinskih naroda, jer je od donošenja Ustava proteklo šest godina, a njegove odredbe ne ostvaruju ministarstva i državne institucije. Ne može se odgađati i pasivno posmatrati ma kakav vid diskriminacije i asimilacije pripadnika ni jednog naroda države Crne Gore, kako se to do sada čini. Kakva je to građanska i pravno uređena država u kojoj se pripadnici nekog od njenih naroda i državljana nalaze u diskriminatorskom i asimilatorskom položaju, a da se ništa ne preduzima na njihovom sprečavanju i eliminisanju.

Organi upravljanja Matice muslimanske više puta su usvajali dokumenta o kulturnom,

društvenom, političkom i nacionalnom statusu i položaju Muslimana i tražili zaštitu svog kulturnog identiteta, kulturne baštine i nacionalnog identiteta, ali nadležni državni organi i institucije nijesu pokazali spremnost da se bave tim pitanjima.

Ignorantski i neodgovoran odnos prema manjinskom muslimanskom narodu su pokazali državni organi i institucije i rukovodstva DPS-a i SDP prema *Ocjenama i stavovima Skupštine maticе muslimanske o društvenom, političkom, ekonomskom, kulturnom i nacionalnom statusu i položaju Muslimana Crne Gore, usvojenim 24. 11. 2012. godine i distribuiranim na skoro 40 adresu*.

Nemamo saznanja da li je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u svom Izveštaju obradilo status i položaj Muslimana niti da li je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u svom Izveštaju obuhvatio pitanje tihe asimilacije, diskriminacije i bošnjačke asimilacije Muslimana Crne Gore. Prepostavljamo da to nije uradilo ni Ministarstvo niti Ombudsman.

Znači, da se u Crnoj Gori ignoriše i ne prihvata nepobitna i notorna činjenica da su prednici manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore izloženi tijoj nacionalnoj asimilaciji, diskriminaciji i bošnjačkoj nacionalnoj i kulturnoj asimilaciji.

Na kraju knjige su dati *Prijedlozi mjera i aktivnosti zaštite od tihe asimilacije, diskriminacije i velikobošnjačke asimilacije*.

Ukoliko državni organi i institucije ne budu preduzeli mjere eliminisanja i zaštite od tih asimilacija, diskriminacije i bošnjačke asimilacije ni poslije objavljivanja ovog izdanja, organi upravljanja Matice muslimanske će zatražiti zaštitu od međunarodnih institucija i od Suda za ljudska prava.

XIII. Konsultovana i korišćena literatura

1. Samerset Fraj: *Ilustrovana istorija svijeta, „Vuk Karadžić“*, Bgd. 1972.
2. Rober Mantran: *Istorija osmanskog carstva, KLIO*, Bgd. 2002.
3. Jugoslovenski leksikografski zavod: *Opća enciklopedija*, Zagreb, 1979.
4. Naučna grupa: *Mala politička enciklopedija*, Sav. adm. Bgd, 1966.
5. Akad. Milisav Lutovac: *Naučni radovi objavljeni u Naučnoj knjizi*, Bgd.
6. Dr Siniša Tatalović: *Manjinski narodi i demokratija*, Pgd. 2001.
7. Hafis M. Pandža i Dž. Čaušević: *Kuran časni*, Zehra, Tetovo, 1992.
8. Muhamed Ibn Džemil Zejno: *Temelji islama*, Hum fond, Prizren, 2000.
9. Jovan Bojović: *O porijeklu Muslimana u Crnoj Gori*, Mostovi, XXVI, 1995.
10. Dr Ejup Mušović: *Muslimani Crne Gore*, Muzej „Ras“, N. Pazar, 1997.

11. Dr Jovo Medojević: *Muslimani bjelopoljskog kraja, Almanah*, Pgd. 2003.
12. Mustafa Memić: Plav i Gusinje u prošlosti, „V. Vlahović“ i Kultura, Bgd. 1989.
13. Dr Avdul Kurpejović: *Program nacionalne afirmacije Muslimana u Crnoj Gori*, Matica muslimanska, Podgorica, 1998. godine
14. Zbornik: *Kulturni identitet muslimanskog naroda u Crnoj Gori*, Matica muslimanska Podgorica, 2001. godine.
15. Dr Avdul Kurpejović: *Etnološke odlike muslimanskog naroda u Crnoj Gori*, Matica muslimanska, Podgorica, 2002. godine
16. Pavle Radusinović: *Stanovništvo i naselja zetske ravnice*, Univerzitetska riječ prva knjiga, Nikšić, 1991. godine
17. Dr Radovan Bakić: *Demografski razvitak sjevera Crne Gore, etnička struktura*, Unireks, Nikšić, 1994. godine
18. Andrija Jovićević: *Crnogorsko primorje i Krajina*, Bgd. 1912. godine
19. Bogumil Hrabak: *Muslimani ili Bošnjaci u Staroj Raškoj, Prijepolje*, 1987.
20. Ćamil Selmanović: *Muslimani u Sandžaku*, Gajret, Sarajevo, 1929. godine
21. Salim Ćerić: *Muslimani srpsko-hrvatskog jezika, „Svjetlost“*, Sarajevo, 1968.
22. Arif Purivatra: *Nacionalni i politički razvitak Muslimana, „Svjetlost“*, Sar. 1969.
23. Zbornik radova: *Identitet Muslimana-Bošnjaka*, Centar za kulturu, Plav, 1995.

24. Ljiljana Lipovina: *Bibliografija muslimanskog naroda Crne Gore*, Matica muslimanska, Podgorica, 2004. godine
25. Jovan Jovanović: *Muslimani u crnogorskoj državi*, feljton, „Pobjeda“, 1980.
26. Dr Nijaz Duraković: *Prokletstvo Muslimana, „Oslobođenje“*, Sarajevo, 1993.
27. Mustafa Spahić: *Zablude bosanskih Muslimana, „Ljiljan“*, Sarajevo, 1994.
28. Atlaj Suroj: *Sadržina romana „Dzemilje“*, SUFJ, Rožaje, 1998. godine
29. Akad. Muhamed Filipović: *Intervju*, Monitor, br. 254, Podgorica, 1997.
30. Ibrahim Alibegović: *Muslimani i njihovo ne-giranje*, „Borba“, 1992. godine
31. Akad. Danilo Radojević: *Crnogorski Muslimani su autohtono stanovništvo*, „Pobjeda“, 14. 09. 2002. godine.
32. Marko Dogo: *Prelaz balkanskih muslimanskih manjina poslije prvog svjetskog rata sa vjerskog na etno-nacionalni identitet*, Nastava istorije br. 5/1997.
33. Dr Radoje Pajović: *Učešće Muslimana Crne Gore u oslobođilačkom ratu i revoluciji 1941-1945.*
34. Identitet Muslimana/Bošnjaka, Centar za kulturu Plav, 1995.
35. Vladimir Duro Degan: *Zaštita manjina na Balkanu putem međunarodnih ugovora*. „Pre-gled“, br. 10/1974.

36. Vujadin Rudić: *Etnografski procesiu bjelo-pšoljskom kraju*. CANU, Posebno izdanje, knjiga: 12, Podgorica, 2003.
37. Šerbo Rastoder: *Šest nepoznatih dokumenata o Muslimanima u Crnoj Gori od 1878-1912.* Almanah, br. 5-6/1999.
38. Šerbo Rastoder: *Istorijsko-metodološki okvir izučavanja istorije Muslimana u Crnoj Gori.* I i II dio, Almanah, 7-8/1999.
39. OKI-i *Povelja o ustanovljenju muslimanske nacije u modernom smislu kao nacije Muslimana čitavog svijeta*
40. Dr Slavenko Terzić: *Upotreba islamskog faktora u Balkanskoj strategiji velikih sila*, fuznota o Povelji OKI i ustanovljenju muslimanske nacije u modernom smislu na str. 93, „Nastava istorije“, br. 5/1997.
41. Zbornik: *Kulturna baština muslimanskog naroda Crne Gore*. Matica musl. 2006.
42. Zufer Musić: *Muslimani u Crnoj Gori*, Ga-jret, br. 12/1928.
43. Božo Bulatović: *Crnogorci se moraju izviniti Muslimanima zbog zločina počinjenih nad njima u XX vijeku*. Crnogorski književni list, 1. april, 2004.
44. Dr Avdul Kurpejović: *Muslimani Crne Gore*, Matica muslimanska, 2008. godine
45. Dr Avdul Kurpejović: *Kulturni i nacionalni status i položaj Muslimana Crne Gore*, Matica muslimanska, 2011. godine

46. *Salko Čoković i Dr Avdul Kurpejović: Ustavno-pravni i politički status i položaj Muslimana Crne Gore, Matica muslimanska, 2012. godine.*
47. Vlada Crne Gore: *Strategija manjinske politike, jun, 2008. godine*
48. Ustavi Crne Gore iz 1974., 1992. i 2007. godine
49. Veseljko Koprivica. Polemike: *Gospodine akademiče avetinjo jedna*. Izdavač Forum za ljudska prava, Podgorica, 2006. god.
50. Skupština Crne Gore: *Zakon o manjinskim pravima i slobodama, 2006. godine*
51. Skupština Crne Gore. *Zakon o kulturi, 2008. godine.*
52. Skupština Crne Gore. *Zakon o zaštiti kulturnih dobara. 2010. godine.*
53. Skupština Crne Gore. *Zakon o zabrani diskriminacije. 2010. godine.*
54. Vlada Crne Gore. *Odluka o osnivanju centra za očuvanje i razvoj kulture manjina. Podgorica, 2007.*
55. Skupština Crne Gore. *Odluka o osnivanju Fonda za manjine. 2008. godine.*
56. *Osnovna dokumenta Ujedinjenih nacija.*
57. *Osnovna dokumenta Evropske unije i drugih institucija*
58. *Evropska konvencija o zaštiti nacionalnih manjina. 1994. godine*
59. Matica muslimanska. časopis *OSVIT glas Muslimana Crne Gore, br. 1 i 2/2010. godine*

60. *Cjelokupna literatura o Muslimanima Crne Gore je sadržana u Bibliografiji muslimanskog naroda Crne Gore*
61. *Skupština Crne Gore, Zakon o zaštiti kulturnih dobara*
62. *Dr Zvezdan Folić: Istorija Muslimana Crne Gore, knjiga I(1455-1918), Matica muslimanska, 2013. godine*
63. *Zbornik Zaštita i očuvanje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore. Matica muslimanska Crne Gore, 2013. godine*
64. *Pet brojeva časopisa OSVIT, glas Muslimana Crne Gore Matica muslimanska Crne Gore, 2010. do 2013. godine*

Uz ovu korišćenu i konsultovanu literaturu korišćeni su radovi objavljeni u raznim časopisima i dijelom u štampanim medijima, kao i dokumenta državnih i drugih organa koja nijesu publikovana.

XIV IZDANJA MATICE MUSLIMANSKE CRNE GORE (1998-2013)

Matica muslimanska je u svom statutu naučno-istraživački rad i izdavaštvo svrstala u prioritetne ciljeve i zadatke, jer se istoričari, naučni i kulturni radnici nijesu bavili istorijom, kulturom i nacionalnom osobenošću autohtonih Muslimana, iako postoje preko 550 godina.

Tako su Muslimani, zahvaljujući Matici muslimanskoj, dobili prvu istoriju 2013. godine, knjiga prva, a knjiga druga će biti završena do kraja 2014. godine.

U veoma nepovoljnim poslovnim, tehničkim, kadrovskim i posebno finansijskim uslovima, Matica je od osnivanja do kraja 2013. godine realizovala 22 projekta i izdala 16 knjiga, što je izuzetan rezultat.

Matica nastavlja sa naučno-istraživačkim radom i izdavaštvom, tako je u toku realizacija druge knjige Istorije Muslimana Crne Gore

i knjige Analiza nacionalne diskriminacije i asimilacije Muslimana Crne Gore, a uskoro će početi realizacije šestog broja časopisa OSVIT, glas Muslimana Crne Gore.

Od 2008. godine realizaciju projekata je finansirao Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava.

Sve projekkte Matica je realizovala kvalitetno i rezultati istraživanja su prezentirani javnosti preko izdanja o realizovanim projektima.

1. Program nacionalne afirmacije Muslimana u Crnoj Gori.

Autor: Dr Avdul Kurpejović
Izdanje 1998. godine

2. Zbornik Kulturni identitet muslimanskog naroda u Crnoj Gori

Autori: dr Avdul Kurpejović;
Prof. dr Vojislav P. Nikčević, Ibiš Kujević; Delija Kurpejović; dipl. pravnik Mervad Nurković; dr Maksut Dž. Hadžibrahimović; prof. Jusuf Mustafić; prof. Atlaj Suroj; prof. dr Slobodan Jerkov i Uzeir Bećović, kulturni stvaralač

Izdanje 2001. godine

**3. Etnološke odlike muslimanskog naroda
u Crnoj Gori**

Autor: Dr Avdul Kurpejović
Izdanje: 2002. godine

**4. Bibliografija muslimanskog naroda
Crne Gore**

Autor: Ljiljana Lipovina
Izdanje: 2004. godine

**5. Zbornik: Kulturna baština muslimanskog
naroda Crne Gore**

Autori: Uzeir Bećović, kult. stvaralac;
Dr Avdul Kurpejović;
Dipl. prav. Jusuf Bibić;
knjiž. Sreten Vujović;
Akademik Olga Perović;
Prof. dr Slobodan Jerkov;
Dipl. ing. Pajazit Hasić.
Izdanje: 2006. godine

6. Slovenski Muslimani zapadnog Balkana

Autor: Dr Avdul Kurpejović
Izdanje: 2006. godine

7. Vjerske, kulturne i etnološke odlike tradicionalnog braka i porodice muslimanskog naroda Crne Gore

Autor: Dr Avdul Kurpejović
Izdanje: 2007. godine

8. Muslimani Crne Gore - Značajna istorijska saznanja, dokumenta, institucije i događaji

Autor: Dr Avdul Kurpejović
Izdanje: 2008. godine

9. Matica muslimanska Crne Gore – Informativni vodič

Autori: Dr Avdul Kurpejović
Osman Grgurević
Izdanje: 2010. godine

10. Očuvanje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore

Naučni skup
Izdanje: 2010. godine

11. Prvi broj časopisa OSVIT, glas Muslimana Crne Gore

Izdanje: 2010. godine

12. Drugi broj časopisa OSVIT, glas Muslimana Crne Gore

Izdanje: 2010. godine

13. Iseljavanje muslimanskog naroda Crne Gore u Tursku. Kniga 1

Autor: Dr Safet Bandžović

Izdanje: 2011. godine

14. Vjersko i kulturno u nacionalnom identitetu Muslimana Crne Gore

Autori: Dr Božidar Šekularac; Prof. dr Novak Kilibarda; Prof. Ferid Orahovac; knjiž. Sreten Vujović; Akademski slikar Ismet Hadžić i Prof. dr Slobodan Jerkov

Izdanje: 2011. godine

15. Kulturni i nacionalni status i položaj Muslimana Crne Gore

Autor: Dr Avdul Kurpejović

Izdanje 2011. godine

16. Iseljavanje Muslimana Crne Gore u Tursku, knjiga II

Autor: Dr Safet Bandžović

Izdanje 2011. godine

17. OSVIT glas Muslimana, treći broj časopisa

Izdanje: 2011. godine

Naučnoistraživačkim radom i izdavaštvom Matice muslimanske dat je izuzetno značajan doprinos izučavanju i prezentaciji istorije, kulture, etnologije, kulturnog i nacionalnog statusa i položaja autohtonih slovenskih Muslimana Crne Gore.

Finansijska sredstva za realizaciju svih istraživačkih projekata su obezbjeđivana učešćem na konkursima za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama, konkursima Ministarstva za kulturu, sport i medije i uz povremenu, simboličnu, jednokratnu pomoć Ministarstva za zaštitu ljudskih i manjinskih prava.

Nakon početka rada Fonda za manjine, 2008. godine, sredstva za realizaciju projekata i izdanja Matice se obezbjeđuju iz Fonda.

Svi tekstovi se lektorišu i uređuju ih urednici izdanja.

Za jedan broj dosadašnjih izdanja Matice organizovane su promocije ili medijska predstavljanja preko štampe, časopisa i elektornskih medija, javnog RTV servisa i nekih komercijalnih elektronskih medija.

Prikazi svih izdanja su pozitivni i nije bilo slučajeva reagovanja na njihovu sadržinu, što znači da su kvalitetna.

Sva izdanja se besplatno dostavljaju svim naučnim, istorijskim, kulturnim i drugim institucijama, ministarstvima, institucijama za sara-

dnju sa iseljenicima i dijasporom i pojedincima i mogu se nabaviti u Gradskoj knjižari u Podgorici i u nekim drugim gradovima.

Skoro sva ranija izdanja su distribuirana i nema ih na lageru, a i dalje su tražena.

U dosadašnjem naučno-istraživačkom radu i izdavaštvu obuhvaćeno je preko 30 autora, a u knjizi Muslimani Crne Gore dat je osvrt na rade o Muslimanima za 96 autora. Na Naučnom skupu: Očuvanje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore, podneseno je 17 referata, koji su objavljeni u broju 2 časopisa OSVIT glas Muslimana Crne Gore.

Matica muslimanska, kao samostalno udruženje u oblasti kulture istraživanja i razvoja u društvenim naukama, realizuje naučno-istraživački rad i izdavaštvo u izuzetno nepovoljnim, poslovnim, tehničkim, administrativnim i finansijskim uslovima.

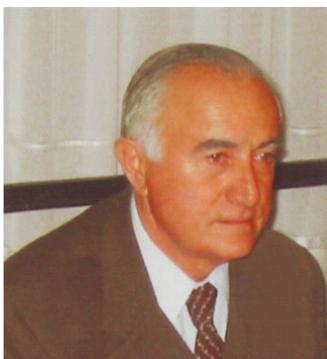
Dosadašnji rad Matice muslimanske je do prinio da ona izraste u respektabilnu i stabilnu kulturnu instituciju koja se bavi naukom, istorijom, etnologijom, kulturom, društvenim i nacionalnim pitanjima autohtonih slovenskih Muslimana Crne Gore i time se na najefikasniji način suprotstavlja velikobošnjačkim asimilatorskim aspiracijama.

Matica će nastaviti naučno-istraživački rad i izdavaštvo kako bi se, koliko-toliko, postepeno

nadomještalo sve do sada propušteno u bavljenju, bolje reći nebavljenju istorijom, kulturom i nacionalnim identitetom Muslimana Crne Gore.

Organizovana je i medijska prezentacija izdanja Matice u Crnoj Gori i van njenih granica.

BILJEŠKA O AUTORU

Dr **Avdul Kurpejović**, rođen je 7. 12. 1933. godine u rožajskoj opštini.

Diplomirani je pravnik i doktor ekonomskih nauka.

Pored ranijeg izučavanja i proučavanja ekonomskih nauka, finansija,

monetarno-kreditne politike, od 1967. godine, počeo se baviti i istorijom, kulturom, etnologijom, etnografijom, tradicijom, običajima, kulturnom baštinom, kulturnim, društveno-ekonomskim i socijalnim statusom i položajem i osobenim nacionalnim i kulturnim identitetom, zaštitom od tihe asimilacije, diskriminacije i nametanja bošnjačke asimilacije autohtonih Muslimana Crne Gore.

Iz ekonomije, privrednog razvoja, finansija, monetarnog sistema, društvenih nauka, socijalne

politike, regionalnog razvoja i bržeg razvoja nerazvijenih opština Crne Gore objavio je tri knjige, počev od 1980. godine i više od 170 naucnih i stručnih radova, čiji popis je prikazan u Životopisu.

Objavljene knjige iz ovih oblasti su:

1. Akumulacija i razvoj nerazvijenih područja Jugoslavije, u izdanju Instituta za društveno-ekonomска istraživanja iz Podgorice, 1980. godine
2. Razvoj nerazvijenih opština u Crnoj Gori, u izdanju Marksističkog centra Centralnog komiteta Saveza komunista Crne Gore, Podgorica, 1983. godine
3. Akumulacija i finansiranje zemalja u razvoju, u izdanju Centra za proučavanje saradnje sa Zemljama u razvoju Ljubljana i Agencije za ekonomsku saradnju sa zemljama u razvoju, Beograd, 1985. godine

Od 1992. godine se kontinuirano i intenzivno bavi egzistencijalnom zaštitom Muslimana Crne Gore, koji je ugrožen vojnom i paravojnom srpskom agresijom na Bosnu i Hercegovinu vremenom raspada bivše SFRJ, a dijelom i drugim krajevima, odnosno novonastalim državama, pa time i Crnoj Gori.

Intenzitno i kontinuirano se bavi istorijom, porijeklom, tradicijom, običajima, etnologijom, etnografijom, kulturom, kulturnom baštinom istorijskim evolutivnim procesom narodnosnog

oformljenja autohtonih **Muslimana** Crne Gore, od osnivanja Matice muslimanske Crne Gore, 6. 10. 1996. godine, pa i danas.

Iz domena Muslimana Crne Gore napisao je sedam knjiga, od kojih šest objavljeno u izdanju Matice muslimanske Crne Gore, i preko osamdeset naučnih i stručnih radova, čiji popis je dat u Životopisu, o radnim vijeku, zaključno sa 2004. godinom, kada je izašao iz štampe

Objavljene knjige iz domena Muslimana Crne Gore.

1. Ostvarivanje, zaštita, ugrožavanje i kršenje osnovnih ljudskih i nacionalnih prava i sloboda u Crnoj Gori (1989-1994), u izdanju Demokratskog foruma za ljudska prava i međunacionalne odnose, Podgorica, 1995. godine
2. Program nacionalne afirmacije Muslimana u Crnoj Gori, u izdanju Matice muslimanske Crne Gore, 1998. godine
3. Etnološke odlike muslimanskog naroda u Crnoj Gori, u izdanju Matice muslimanske Crne Gore, 2002. godine
4. Slovenski Muslimani zapadnog Balkana, u izdanju Matice muslimanske Crne Gore, 2006. godine
5. Vjerske, kulturne i etnološke odlike tradicionalnog braka i porodice muslimanskog naroda Crne Gore, u izdanju Matice muslimanske Crne Gore, 2007.

6. Muslimani Crne Gore (Značajna istorijska saznanja, dokumenta, institucije i događaji), u izdanju Matice muslimanske Crne Gore, 2008. godine
7. Kulturni i nacionalni status i položaj Muslimana Crne Gore, Matica muslimanska, 2011. godine
8. Dr Avdul Kurpejović i Prof. Osman Grgurević: Informativni vodič Matice, izdanje Matice, 2010. godine
9. Jedan od autora: Zbornika – Kulturni identitet muslimanskog naroda Crne Gore, u izdanju Matice muslimanske, 2001. godine
10. Jedan od autora: zbornika – Kulturna baština muslimanskog naroda u Crnoj Gori. Izdanje Matice muslimanske, 2006. godine
11. Jedan od autora: Zbornika – Vjersko i kulturno u nacionalnom identitetu Muslimana Crne Gore, u izdanju Matice muslimanske, 2011. godine
12. Jedan je od autora publikacije: Ustavno-pravni i politički status i položaj Muslimana Crne Gore. Matica muslimanska, 2012. godine.
13. Jedan je od autora zbornika - Zaštita i očuvanje kulturnog identiteta i baštine Muslimana Crne Gore, Matica muslimanska, 2013.

Napisao je predgovore za šest izdanja Matice muslimanske.

Autor je više naučnih i stručnih referata podnesenih na naučnim skupovima.

Objavljeni su mu radovi u pet brojeva časopisa OSVIT, glas Muslimana Crne Gore

Napisao je Rodoslov plemena Kurpejovića, 1997. godine.

Napisao je **Životopis**, Životni i radni vijek, u izdanju Centra za kulturu Rožaje, 2004. godine

Povremeno objavljuje u časopisima i štampanim medijima stručne, naučne i druge radeve iz domena istorije, kulture, nacionalnog statusa, položaja i zaštite kulturnog identiteta, kulturne baštine i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore od tih asimilacije, diskriminacije i velikopobošnjačke asimilacije.

Rukovodi Naučno-istraživačkim radom i izdavaštvom Matice, kao i realizacijom projekata čiji nosilac i realizator je Matica muslimanska Crne Gore.

Njegov doprinos zaštiti, unapređenju i afirmaciji kulturnog i nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore se ogleda i u tome što je inicijator, jedan od osnivača, prvi i sadašnji predsjednik Matice muslimanske - samostalnog udruženja u oblasti kulture manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore.

Zahvaljujući Dr Avdulu Kurpejoviću Matica muslimanska je izrasla u respektabilnu kulturnu i naučnu instituciju koja je svojim na-

učnoistraživačkim radom i izdavaštvom dala izutetan doprinos istoriji, kulturi i nacionalnoj osobenosti autohtonih Muslimana Crne Gore, koji nije niko dao od njihovog postanka.

Od posebnog značaja je pisanje i štampanje prve Istorije Muslimana Crne Gore, nakon 550 godina njihovog postojanja. Prva knjiga Istorije je izašla iz štampe 2013. godine, a druga knjiga izlazi iz štampe 2014. godine.

Za status i položaj Muslimana Crne Gore značajno je osnivanje Savjeta muslimanskog naroda Crne Gore, čije su pripreme i sve druge aktivnosti vođene od strane Matice muslimanske, u čemu je sav teret snosio predsjednik Dr Avdul Kurpejović.

Zahvaljujući uspješnom rukovođenju načnoistraživačkim radom i izdavaštvom predsjednika Matice Dr Avdula Kurpejovića, u toku je realizacija šestog broja časopisa OSVIT, glas Muslimana Crne Gore, a nastaviće se sa realizacijom novih naučnoistraživačkih projekata iz domena istorije, kulture i nacionalne osobenosti autohtonih Muslimana, posebno na zaštiti kulturne baštine i kulturnog i nacionalnog identiteta od nametanja velikobošnjačke assimilacije.

Sadržaj

Predgovor	5
Analiza nacionalne diskriminacije i asimilacije Muslimana Crne Gore	11
Teorijsko-pojmovno određenje diskriminacije i asimilacije	12
Diskriminacija	13
Asimilacija	15
II. Osrv na crnogorsku političku, društvenu, kulturnu, vjersku i nacionalnu državnu scenu	17
III. Uloga i značaj islamske religije, civilizacije i kulture u oformljenju kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore	34
IV Specifična osobenost kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore u mnoštvu identiteta crnogorskog društva	39
V. Osobenost kulturnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore	46
VI. Osobenost nacionalnog identiteta autohtonih Muslimana Crne Gore	52

VII. Tiha nacionalna asimilacija autohtonih Muslimana Crne Gore	72
VIII. Diskriminacija autohtonih Muslimana Crne Gore	84
IX. Osvrt na velikonacionalističke asimilatorske programe	103
X. Osvrt na nastanak i manifestovanje velikobošnjačkog islamskog nacionalističkog i asimilatorskog programa	111
XI. Matica muslimanska Crne Gore, kao samostalno udruženje u oblasti kulture manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore	168
XII. Završna razmatranja	193
XIII. Konsultovana i korišćena literatura	209
XIV Izdanja matice muslimanske Crne Gore (1998-2013)	215
Bilješka o autoru	223

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-620-03-5
COBISS.CG-ID 24705296

